

DOORBRAAK

MAGAZINE

01

DECEMBER 2021
Driemaandelijks

€ 12

REPORTAGE

CEUTA

DE GRENZEN VAN HET
EUROPESE MIGRATIEBELEID

DUBBELINTERVIEW

ELCHARDUS & DE WEVER:

“WERK IS DE BESTE
HERVERDELER”

INTERVIEW

SAMMY MAHDI

“TWEË OP DE DRIE ASIELZOEKERS
BLIJKEN ACHTERAF GEEN NOOD
TE HEBBEN AAN BESCHERMING”

**DE VERNEDERLANDSING
VAN DE VLAAMSE RAND IS MISLUKT. WAT NU?**

5413095010123 00001

P927370

DOORBRAAK

www.doorbraak.be

Hoofdredactie: Pieter Bauwens.

Kernredactie: Christophe Degreef, Winny Matheussen en Filip Michiels.

Werkten mee aan dit nummer: Siegfried Bracke, Frans Crols, Harry De Paepe, Alain Grootaers, Kenneth Lasoen, Johan Sanctorum, Hervé Schrans, Ignace Vandewalle, Erwin Vanmol.

Eindredactie: Wim De Smet.

Opmaak: Patrick Giets.
Alle foto's zijn © Doorbraak, tenzij anders vermeld.

Doorbraak Magazine is een uitgave van Perruptio cv i.s.m. Stem in 't kapittel vzw. Er mogen geen artikels of foto's uit Doorbraak Magazine overgenomen worden zonder de toestemming van de uitgever.

Doorbraak wil bijdragen aan een breder debat in Vlaanderen. Het wil verschillende visies aan bod laten komen in de Vlaamse media en het evenwicht herstellen waar dat ontbreekt. De redactie brengt onderwerpen of perspectieven die in andere media niet of te weinig aan bod komen. Onze journalistiek is objectief en wil alle partijen aan het woord laten. Daarbij staan integriteit en deontologie voorop.

U kan elke dag Doorbraak lezen op <https://doorbraak.be/>

Redactieadres: Doorbraak, Victoriastraat 52, 9000 Gent.
Doorbraak Magazine verschijnt viermaal per jaar.

Contact: info@doorbraak.be

Wil u graag een abonnement?

Surf naar <https://doorbraak.be/doorbraak-plus/> Met vragen kan u altijd terecht op abonnementen@doorbraak.be.

Een abonnement op Doorbraak Magazine kost €40 per jaar
Een abonnement op Doorbraak.be kost €90 per jaar of €9 per maand.

Voor €150 bent u vriend van Doorbraak, inclusief een abonnement op Doorbraak Magazine en Doorbraak.be

Uw advertentie in Doorbraak?

Stuur ons een bericht via ads@doorbraak.be

Met dank aan de Vrienden van Doorbraak die dit Doorbraak Magazine door hun steun mogelijk maakten.

Verantwoordelijke Uitgever: Pieter Bauwens, Maurits De Smetstraat 12, 9308 Hofstade.

VOORWOORD

Doorbraak op papier, was dat geen verleden tijd?

▲ Pieter Bauwens

Hoofdredacteur

Neen het is, zoals u ziet een nieuwe toekomst. Papier media zullen niet verdwijnen, ze zijn veranderd. De mediemarkt van Vlaanderen hertekenen? Daar doen wij graag aan mee met Doorbraak.

Terug in de tijd

Mag ik u eerst meenemen naar 2013, in een café aan de Antwerpse Kaaie. Aan een tafeltje met koffie en thee, zitten Jean-Pierre Rondas, Karl Drabbe, Peter De Roover en ikzelf. We hadden een jaar eerder Doorbraak overgenomen van de Vlaamse Volksbeweging. Het doel van de vergadering was de toekomst uit te tekenen voor ons medium, toen nog een maandblad met een website.

Op die bijeenkomst werden we het snel eens. Doorbraak werd op 1 januari 2014 **Doorbraak.be**. In onze overtuiging was papier het verleden en online de toekomst. Het verschil zouden we makkelijker maken als opiniesite dan als maandblad. Want die ambitie hadden we: een rol opnemen in het publieke debat in Vlaanderen. Het debat verruimen met meningen die in de traditionele media niet of te weinig aan bod komen.

Juiste keuze

Van twee online-artikels per dag in 2014 zijn we gegroeid naar gemiddeld tien per dag in 2021. De opiniesite vervelde tot journalistiek én opinie. Doorbraak professionaliseerde. Vandaag brengen we nieuws, interviews, analyse en duiding, naast columns en opinies. Het internet heeft ons veel kansen gegeven. We groeiden naar anderhalf miljoen unieke bezoekers per jaar. En ons publiek groeit nog.

Doorbraak.be kreeg kinderen: Doorbraak Boeken, een uitgeverij, Doorbraak Radio, een podcastreeks en Doorbraak tv, met vallen en opstaan. Maar er bleef een gemis. Het internet heeft naast veel mogelijkheden ook wel wat beperkingen. De lengte bijvoorbeeld. Maar ook de opmaak. Er zijn verhalen die je beter kan vertellen op papier, met mooie foto's, in een boekje dat nog ruikt naar verse drukinkt.

Papier blijft

Daar droomden we van op de redactie. Een droom die een uitdaging werd. We werden daarbij aangevuurd door blijvende vragen van lezers. Op de redactie likkebaarden we bij de gedachte aan langere, diepere interviews of reportages met foto's. Na veel wikken en wegen hebt u het resultaat in handen. Hier is-ie dan, de volgende stap in de uitbouw van Doorbraak: Doorbraak Magazine. Een blad met klasse, dat mag gezien, en vooral mag gelezen worden.

Hiermee tonen wij onze ambitie om een belangrijke rol te spelen in het publieke debat in Vlaanderen. Met dit magazine zetten we onszelf in de markt als een volwaardig journalistiek medium. Doorbraak heeft een plaats in het Vlaams mediaveld. Wij brengen toegevoegde waarde in Vlaanderen. Vlaams, niet politiek correct, en al zeker niet woke. Geen herkauwing van wat online al verscheen, maar een magazine met diepgaande interviews, reportages en maatschappelijke beschouwingen die u elders niet leest. Hiermee zijn wij een alternatief voor de traditionele media. Tot in de krantenwinkel.

Er zal over gesproken worden.

Dat is geen vaststelling, maar een engagementsverklaring. Veel leesplezier, en laat weten wat u ervan vindt bij pieter.bauwens@doorbraak.be.

Binnenland

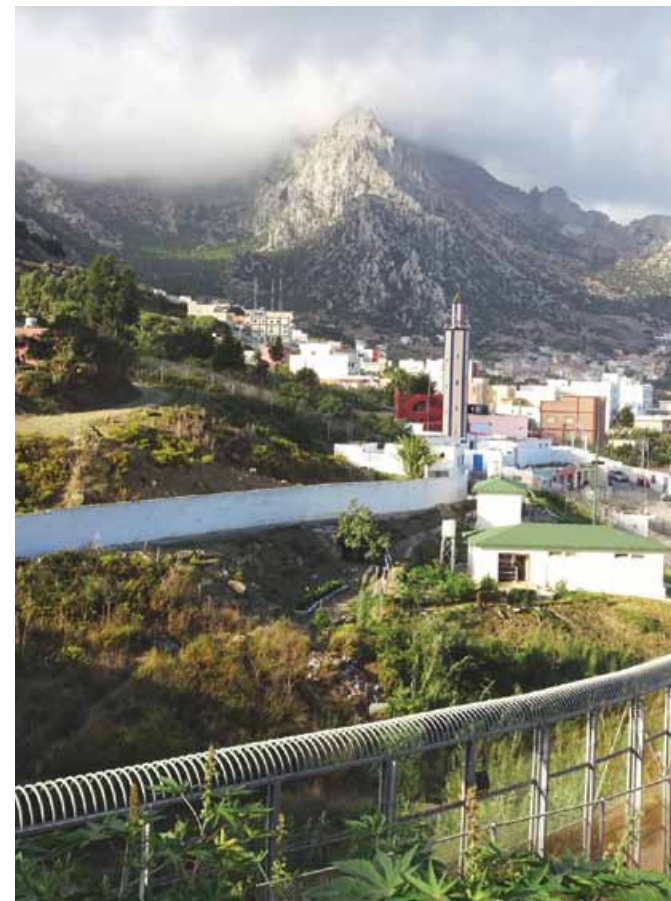
- 06. De vernederlandsing van de **Vlaamse Rand** is mislukt. Het beleid is nochtans al bijna tien jaar lang in handen van de N-VA. Doorbraak gaat op zoek naar perspectieven.
- 10. **Mark Elchardus** schreef met 'Reset' zijn magnum opus. Wij brachten hem samen met N-VA-voorzitter **Bart De Wever** voor een dubbelinterview.

- 32. **Sammy Mahdi** (CD&V) is ondertussen een jaar staatssecretaris voor Asiel en Migratie. Fort Europa is voor hem geen taboe meer.

Buitenland

- 24. In de **Spaanse enclave Ceuta** in Noord-Afrika wachten honderden migranten hun kans af om de oversteek naar Europa te wagen. Reportage vanop het terrein.

- 48. Het Britse **Labour** heeft een nieuwe leider. Sir Keir Starmer staat voor de ongemakkelijke opdracht om de werkman opnieuw af te snoepen van de Conservatieven. Big Government is helemaal terug over het Kanaal.
- 59. Geen enkel ander Balkanland staat zo te springen om lid te worden van de Europese Unie als **Albanië**. Hoe meer Albanië dat wilt, hoe meer Europa op de rem lijkt te staan. De islam en migratie zitten daar voor iets tussen.
- 72. Vroeger was **China** vooral met zichzelf bezig. Omdat deze regionale grootmacht nu met immense interne politieke problemen wordt geconfronteerd, kijkt ze echter meer en meer naar buiten. En plots is de hele wereld Chinees.

Economie

- 18. De **maakindustrie** heeft opnieuw toekomst, ook in Vlaanderen. Sterker nog: ze kan ook voor extra werkgelegenheid zorgen.

- 36. De '**Vlerick Boys**' zijn een begrip in Vlaanderen, en ook meer en meer in de wereld. Hoe ver reikt de invloed van de Vlerick Business School vandaag?
- 68. **Voetballers** van topclubs betalen nauwelijks **sociale zekerheidsbijdragen**. Ignace Vandewalle legt uit waar het fout loopt, en waar het beter kan.

Opinie

- 22. **Siegfried Bracke**: Quo vadis N-VA?
- 40. **Alain Grootaers** vraagt zich af wat er nog overeind blijft van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, anno 2021.
- 76. Groen mispakt zich aan progressiviteit en belgicisme. Nochtans is er politieke ruimte voor een conservatief en sociaal groen beleid in Vlaanderen, zo stelt filosoof **Johan Sanctorum** in een essay.
- 80. Zelfs in de stal is geen plaats voor **Erwin Van Mol**.

Maatschappij

- 42. De **geneeskunde** bevat nog altijd veel ruis, net zoals de fysica een eeuw geleden. Arts en ondernemer Jean-Luc Mommaerts onderzoekt het raakvlak tussen lichaam, geest en artificiële intelligentie.
- 52. Hoogleraar rechten en Elsevier-columnist **Afshin Elian** gaat op zoek naar de essentie van een diverse, open samenleving. 'Vooral autochtonen verketteren onze waarden.'
- 62. Kunstenaar **Jan De Cock** ziet zichzelf als de laatste grote beeldhouwer. Volgens hem nivelleert Big Tech de West-Europese beeldcultuur. Vanuit Brugge en Turijn organiseert hij het verzet.

CHRISTOPHE DEGRIEF

De vernederlandsing van de Vlaamse Rand is mislukt. **WAT NU?**

Het bestuur van de Vlaamse Rand is al bijna tien jaar in handen van Vlaamsnationalisten. Nochtans gaat het Nederlands in de rand achteruit, en houdt niets de instroom van anderstaligen en Brusselaars tegen. Tijd voor nieuwe perspectieven.

Nieuws is het niet echt, maar toch schrokken we van twee afzonderlijke berichten de voorbije maanden. Het eerste waren de cijfers die Vlaams parlements lid Klaas Slootmans (VB) tijdens de zomer opvroeg bij minister van Binnenlandse Zaken Annelies Verlinden (CD&V). In 2020 verhuisden maar liefst 17.376 mensen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar Halle-Vilvoorde. Vooral Zaventem, Dilbeek en Vilvoorde waren daarbij erg in trek. Van alle Brusselaars die naar Vlaanderen verhuizen, is dat bijna zes op de tien mensen. Gemeenten in de

Vlaamse Rand werken in verschillende mate met integratie- en inburgeringstrajecten om deze mensen in het Nederlands te socialiseren. Met wisselend succes. Want jaar na jaar blijft de instroom groot, en trekken autochtone Nederlandstalige gezinnen weg.

Die evolutie werd nog beter geïllustreerd door cijfers van Kind en Gezin. In de Franstalige media werd in oktober triomfantelijk misbruik gemaakt van het statistische feit dat in 10 van de 19 Randgemeenten, het aandeel jonge moeders dat met hun kinderen Frans spreekt, enorm is gestegen. Echt klassiek Frans

is dat vaak niet. Het gaat om het Frans dat in Brussel door migranten is opgepikt, en wordt meegenomen naar de Rand. Politiek gezien telt dat echter niet. In Sint-Pieters-Leeuw geeft zo bijna 60% van de jonge moeders aan 'Frans' te spreken, in Beersel en Dilbeek respectievelijk 48,7% en 48,6%. Zaventem en Macheelen volgen met 47% en 43,9% 'Franstalige' moeders, op hun beurt gevolgd door Overijse (43,9%), Tervuren (39,4%), Asse (38%), Vilvoorde (37,7%) en Grimbergen (37,2%). In deze gemeenten is het Nederlands de facto een minderheidstaal. Alleen in Asse houdt het Nederlands gelijke tred met het Frans: in 36,4% van de gezinnen wordt Nederlands gesproken door de moeder, waardoor de kloof met het Frans niet erg groot is. Ook in Tervuren (31%) en Dilbeek (32,7%) houdt het Nederlands nog stand. In Zaventem en Macheelen is de situatie ronduit dramatisch, met minder dan 20% van de jonge moeders die nog Nederlands spreken.

Vijf na twaalf

Eigenlijk kunnen we stellen dat de versterking van het Nederlandstalig karakter van de Rand, altijd al een belangrijke doelstelling van de Vlaamse regering, grotendeels mislukt is. Het zo stellen, roept sterke emoties op bij politici, mensen uit het verenigingsleven en onderwijzers. Zij doen immers elke dag hun best om elk op hun manier, het Nederlandstalige karakter van de Rand te versterken. De vaststelling dat al bijna tien jaar lang een N-VA'er (eerst Geert Bourgeois, vervolgens Ben Weyts) bevoegd is voor het Vlaamse beleid voor de Rand, maakt de malaise in Vlaams-nationale kringen nog groter. Voor de Vlaamse Beweging is het in de Rand vijf na twaalf, voor de N-VA zelf is het balanceren tussen demografische en bestuurlijke compromissen ('We kunnen de instroom niet veranderen'). Elke Vlaamse poging om dit te veranderen, botst immers ook op het plafond van de Belgische instellingen, en dito grendels. Zo vernietigde de Raad van State in 2013 het Vlaamse decreet 'Wonen in eigen streek', dat mensen die een band met de Rand konden bewijzen, voorrang gaf bij de aankoop van een woning in een nieuwe verkaveling.

Revolutie

Alleen het Vlaams Belang voert politieke oppositie tegen de gang van zaken. Met verve. De partij heeft echter geen bestuurservaring, en mag vooralsnog niet deelnemen aan het beleid. Misschien verandert dat in 2024. Het allereerste dat zou kunnen gebeuren om het probleem op de lange termijn aan te pakken, is natuurlijk de internationale migratie naar België en Vlaanderen aanpakken. Dat zou een revolutie zijn tegenover het beleid van de jongste vijftig jaar. Maar of en op welke schaal dat kan gebeuren, is politiek onzeker. Ondertussen ontneerlandst de Rand verder.

Op zoek naar oplossingen ging Doorbraak bij drie erg verschillende mensen aankloppen: welke opties zien zij concreet, ook op lagere niveaus, om de ontneerlandsting tegen te gaan? Want ook op het Vlaamse en gemeentelijke niveau is een interne omwenteling nodig, wil men het probleem echt doortastend aanpakken.

Bart Laeremans, schepen van Integratie in Grimbergen (Vernieuwing):

“Geef Vlabinvest een veel groter aandeel in de huizenmarkt”

Bart Laeremans: 'Demografische druk vanuit Brussel'

Bart Laeremans, schepen van Integratie in Grimbergen, is een bekende naam in de Vlaamse Beweging. In 2018 greep hij naast de burgemeesterssjerp door zijn vroegere partij – Laeremans was jarenlang federaal parlements lid en senator voor het Vlaams Belang. In 2014 schreef hij het boek *Na ons de zondvloed*, waarin de ontneerlandsting zoals nu geschetst al werd voorspeld. De ex-VB'er heeft nu echter bestuursverantwoordelijkheid. Of dat nieuwe inzichten oplevert?

'Ik wil niet gezegd hebben dat men de Vlaamse Rand opgeeft in de Vlaamse regering. Men zal de Vlaamse Rand nooit officieel opgeven. Zeker niet na de splitsing van B-H-V. Dat is de zaak niet. Maar de demografische druk vanuit Brussel wordt nog altijd onderschat op Vlaams niveau. Het lijkt alsof de inwijking van anderstaligen een natuurwet is waaraan niet te ontkomen valt.'

'Vlabinvest – dat nu al een Vlaams instrument is om een grondbeleid te voeren - zou een veel actievere rol moeten spelen in de Vlaamse Rand. Het is een schitterende manier om een echt Nederlandstalig woonbeleid te voeren. Maar dat instrument wordt nu ondermaats betrokken bij het beleid. Er is te weinig personeel, en het aantal huizen dat men kan aanbieden is veel te klein voor het dekkingsgebied. Jonge mensen worden daarom nu in de Rand uit de markt geprijsd, en trekken weg.'

'De Vlaamse regering ziet het nu groots wat betreft het klimaat, met onder meer een strenge renovatieplicht. Ik zie daar een enorme dubbele kans in: de Rand telt vele grote en moeilijk renoveerbare woningen. In plaats van zomaar geld uit te geven voor renovatieleningen, kan de Vlaamse regering dat geld beter gebruiken om via Vlabinvest mas-

▼ Bart Laeremans foto: PG

saal huizen en gronden op te kopen en te renoveren of bebouwen. Als mensen die woning dan willen verkopen, koopt Vlabinvest ze terug aan een kleine meerprijs. Alleen zo kan je een strategisch Nederlandsvriendelijk woonbeleid voeren in de Rand. Een beleid dat kan concurreren met de vrije markt. De middelen voor Vlabinvest – 4,5 miljoen euro nu – moeten daarom exponentieel groeien om die plannen waar te maken. VB-politicus Guido Tastenhoye vroeg ooit een paardenmiddel voor Vlaams-Brabant van 150 tot 200 miljoen euro. Dat lijkt mij absoluut verantwoordbaar, als je weet dat Vlaanderen meer dan 300 miljoen spendeert voor de sneltram van Brussel naar Willebroek, die de uitstroom vanuit Brussel nog zal doen toenemen. Het is voor mij een kwestie van willen.’

‘De Rand hoeft niet alleen te vervlaamsen met families die hier al vijf generaties wonen. Met goed geïntegreerde anderstaligen kan dat ook. Vlabinvest moet gebruikt worden om de discriminatie van jonge Nederlandstalige gezinnen te voorkomen, want zij zijn in te veel gemeenten een minderheid. Naast migratie is dat evenzeer een verhaal van de ongebreidelde vrije markt.’

‘Een sterk Vlabinvest kan dat tegengaan. Het evenwicht is delicaat, want te pas en te onpas wordt er nu van discriminatie gesproken wanneer we als gemeente de instroom van niet-Nederlandstaligen proberen te ontmoedigen. We willen alleen het Nederlandstalige karakter behouden! En dat kan met alle huidskleuren. Maar we willen wel dat de Vlaamse Rand Nederlandstalig blijft.’

‘Waarom ook niet een nieuwe campagne *Waar Vlamingen thuis zijn?* Vlaanderen is daar zelf te bang van geworden. Er is zo geen verhaal meer tegen het

Jo Van Vaerenbergh,
directeur vzw De Rand:

“Benader de Vlaamse Rand als één grote centrum-regio”

▼ **Jo Van Vaerenbergh**

vrije vestigingsrecht van de Europese Unie, waarbij iedereen hier zomaar mag komen wonen.’

Jo Van Vaerenbergh:
‘Uitdagingen zijn eerder grootstedelijk’

Jo Van Vaerenbergh is sinds 2020 directeur van de vzw De Rand, die het Nederlandstalige karakter van de Rand wil versterken. ‘De realiteit van de Vlaamse Rand is moeilijk te vertalen naar het Vlaamse beleidsniveau. Ondanks de daar levende perceptie van een toch wel eerder dorps- en kleinstedelijke context, worden we geconfronteerd met een aantal uitdagingen die eerder grootstedelijk zijn.’

‘De middelen om deze uitdagingen aan te pakken, gaan tot nu toe voornamelijk naar Antwerpen, Gent en de andere Vlaamse centrumsteden. Het is een politieke realiteit dat men moeilijk meer geld voor dezelfde problemen in de Rand kan uittrekken, zolang men daarvoor elders middelen zou moeten wegnemen.’

‘De Rand heeft de perceptie rijk te zijn. Dat klopt misschien wel in het verleden, maar dat betekent niet dat we alleen met lokale middelen de huidige uitdagingen kunnen beantwoorden. Veel ingeweken tweeverdieners uit Brussel willen wel Nederlands leren, maar botsen op een tekort aan aanbod op maat buiten de werkuren. Kinderen in het Nederlands socialiseren lukt redelijk goed dankzij de inspanningen binnen ons onderwijs, het gemeentelijk vrijetijdsaanbod en onze sportclubs en verenigingen.’

‘Nederlands wordt door de anderstalige nieuwkomers meer en meer gezien als een “taal van kansen” voor de toekomst van hun kinderen. Daar ligt de sleutel om ook de ouders mee te krijgen in ons verhaal. Wie kiest voor een Nederlandstalige toekomst

voor zijn kinderen, willen we ook bewust maken van de rol die het Nederlands kan spelen in het gezin. Via deze weg vallen anderstalige ouders makkelijk aan te spreken en te motiveren voor het verwerven en oefenen van het Nederlands.’

‘De kern van de zaak is dat de Vlaamse Rand in zijn geheel dezelfde uitdagingen kent als een grote Vlaamse centrumstad, zonder de aandacht en de middelen die daarbij horen. Wie in de Rand komt wonen en geen of onvoldoende Nederlands spreekt, wordt door de gemeenten uitgenodigd voor ont-haalgesprekken. De nieuwe inwoners krijgen op die manier uitleg over het aanbod, en worden zo aangemaand de taal te leren en deel te nemen aan het Nederlandstalige openbare leven. Maar om deze intentie tot integratie te beantwoorden, zullen er echt meer middelen aan onze lokale besturen moeten worden toegewezen.’

‘Samen met het Toekomstforum Halle-Vilvoorde zetten we de lokale besturen in de Vlaamse Rand aan tot meer uitwisseling en samenwerking. Zo streven we naar een zo efficiënt mogelijke inzet van de te beperkte financiële middelen. De Vlaamse Rand daarbij erkennen als een grote centrumregio zou al een grote stap vooruit kunnen betekenen.’

Hans Moyson:
‘Ook meertaligheid is een rijkdom’

Hans Moyson groeide op in Meise, studeerde in Brussel, Berlijn en Shanghai, woonde in Québec en is ondertussen weer terug. Zijn oudste dochter is 3, gaat naar school in de Rand en spreekt drie talen.

‘Je hoeft geen flamingant te zijn om het belang van het Nederlands te begrijpen in de Rand. Nederlands is een hefboom naar werk, een groter netwerk en

▼ **Hans Moyson**

Hans Moyson,
meertalige inwoner:

“Je hoeft geen flamingant te zijn om het belang van het Nederlands te begrijpen in de Rand”

nieuwe vriendschappen. Een gedeelde taal maakt een samenleving hechter. Trajecten van de overheid om anderstaligen in de Rand Nederlands te leren, beschouw ik daarom als linkse maatregelen. Ik juich ze toe.’

‘Let wel, ik ben een grote fan van meertaligheid. De aanwezigheid van verschillende talen is een rijkdom. Die meertaligheid moeten we koesteren en tot een voordeel ombuigen, niet alleen cultureel, maar ook op de arbeidsmarkt.’

‘Waar we hier in Vlaanderen van af moeten, is het idee dat je pas helemaal meetelt als je Nederlands perfect is. In Canada komt zowat iedereen van ergens anders. Een vreemd accent is er standaard en geen probleem. Ik vind dat fijn, het neemt de schroom weg om te praten in een nieuwe taal. Mensen hebben ook sneller het gevoel dat ze erbij horen. Hier in Vlaanderen deelt men nog op tussen mensen mét en mensen zonder accent. Die laatste gelden dan als de echte Vlamingen. Jammer.’

‘Het moet volgens mij van twee kanten komen. Ja, nieuwkomers moeten Nederlands leren, en ja, de overheid moet dat stimuleren en faciliteren met een duidelijk beleid. Maar het is ook een geweldige kans dat onze kinderen op de speelplaats in aanraking komen met andere talen.’

‘De zuurheid die je soms ziet aan het gemeenteloket gaat ons bovendien niets vooruithelpen. Ik begrijp wel dat Nederlands daar de voertaal is en dat je geen 35 talen kan aanbieden op maat van wie je voor je hebt. Maar moet dat vasthouden aan het Nederlands dan gepaard gaan met norsheid? Zo geef je mensen het gevoel dat ze tweederangsburgers zijn en dat je ze niet wil helpen. Je motiveert hen ook niet.’

MARK ELCHARDUS:

'We moeten het universeel basisinkomen vermijden'

BART DE WEVER:

'Als we niet opletten, worden we inderdaad allemaal bijstandstrekkers in de economie van morgen'

CHRISTOPHE DEGREEF
PIETER BAUWENS

foto's © Filip Van Roe

Het was Bart De Wever nog niet eerder overkomen: op rechts voorbijgestoken worden door een sociaaldemocraat. En ook Mark Elchardus vindt het hoog tijd om sommige taboes te laten sneuvelen: '25 procent van de kiezers wegzetten, dat kan niet meer.' Schuift u dus vooral mee aan voor een knetterend dubbelinterview.

De bekende Vlaamse socioloog Mark Elchardus maakte in oktober furor met zijn magnum opus 'Reset'. Daarin pleit hij voor de herwaardering van de sociaaldemocratie binnen de Vlaamse natiestaat. Voor Elchardus kan alleen zo het volk opnieuw een werkende gemeenschap aangeboden worden, en blijven de democratie en de sociale zekerheid overeind. Ongebreidelde migratie, postmodernisme en neoliberalisme passen voor Elchardus niet in dat verhaal. Bart De Wever is voorzitter van de N-VA en burgemeester van Antwerpen. Hij wordt door links liberaal en rechts genoemd. Toch schreef ook hij begin dit jaar het boek 'Botsen de beschavingen?' met imam Khalid Benhaddou, waarin hij op zoek wil naar de contouren van de Vlaamse gemeenschap van morgen. *Doorbraak* bracht hen beide samen voor een interview. Het werd een lang gesprek, waarin beide heren met elkaar aan de haal gingen, en sturende vragen nauwelijks nodig waren.

'Ik heb dit boek juichend gelezen, elke bladzijde steeds meer', zegt Bart De Wever bij aanvang van het gesprek. 'Eindelijk eens iemand van links die pleit voor volksverheffing, gemeenschap en een

overtuigend behoudsgezinde sociaaldemocratische boodschap aflevert.'

De vele liefdesverklaringen aan het adres van Elchardus, worden vaak zuinig met een knikje, en soms met een 'inderdaad' door de socioloog beaamd. Heel soms een droog mopje. In Elchardus zit nog altijd de koelere observator van het menselijk samenleven. De Wever daarentegen werpt zijn ongemakkelijke harnas af. Zuinig aftasten evolueert tot druk gesticuleren, ja, soms tot een handgebaar richting Elchardus. 'Voorzichtig', lijkt de N-VA partijvoorzitter te willen zeggen. Ook al nemen ze soms standpunten in die, wanneer doorgeredeneerd, onvermijdelijk met elkaar zullen botsen, dit gesprek zelf is geen botsing van beschavingen. Over de fundamenten van de gemeenschap zijn beide heren het eens. Dat mag een klein wonder heten, gezien het erg verschillende traject van beide.

Doorbraak: Welk traject hebben jullie de voorbije jaren afgelegd? Welke denkbeelden zijn veranderd, en dewelke zijn hetzelfde gebleven?

Mark Elchardus: 'Ik ben niet veranderd in wat ik over de gemeenschap denk. Ik ben altijd een gemeenschapsdenker geweest. Eén van de krachtigste manieren om gemeenschap te creëren, is het sociale

zekerheidsstelsel. De solidariteit die daaruit blijkt, is één element van wat een gemeenschap is. Dat dacht ik. En dat denk ik nu nog.' 'Maar ik heb de indruk dat wie zich tegenwoordig sociaaldemocraat of socialist noemt, niet zelden neerkijkt op mensen die hun sameleving willen zien als een gemeenschap. Zij hebben het gemeenschapsdenken verlaten ten faveure van een sterk liberaal-individualistische benadering van de samenleving. Ikzelf ben een individualist, in die zin dat voor mij de gemeenschap ten dienste staat van het individu. Maar daarvoor is er dus wel een gemeenschap nodig is. De huidige sociaaldemocraten benaderen het individu meer zoals liberalen: als een abstracte entiteit, die losstaat van de gemeenschap of de traditie waarbinnen hij is opgegroeid. Meer dan voor individualisme kiezen ze voor atomisme. Vandaag ben ik er wel meer van overtuigd dan voorheen dat culturele

▲ **Bart De Wever & Mark Elchardus**
'De postmoderne doctrine begint totalitaire trekken te krijgen. Men spreekt nu al in termen van vervolging...'

factoren heel belangrijk zijn in hoe mensen de werkelijkheid beleven. Toen ik als onderzoeker begon was ik meer op het sociaaleconomische gericht.' 'Een andere belangrijke evolutie die ikzelf heb doorgemaakt, is dat het me sinds de financiële crisis van 2008 erg opvalt hoezeer mensen teruggrijpen naar identiteit, als reactie op de neoliberale globalisering. Na de jaren 1930 kende het westen enkele sterke sociale decennia, waarin aan gemeenschapsopbouw werd gedaan door staten, onder anderen via de sociale zekerheid. Na de jaren 1970 is dat veranderd, toen kwam het neoliberalisme aan zet. Van de staat ging vanaf dan steeds minder een duidelijke verwijzing naar een identiteit uit. De burger werd nauwelijks nog aangesproken als lid van een gemeenschap. Ik had verwacht dat links zou strijden tegen die neoliberale visie op staat en samenleving. Maar het antwoord van links is uitgebleven.' 'Ik schroom me nu niet om te zeggen dat, sinds 2008, nagenoeg alle succesvolle pogingen om tot een nieuw gemeenschapsdenken te komen, alleen nog door nationalistische ondernemen. Zij slagen erin om een verhaal te brengen dat rekening houdt met de gemeenschap, en dat opnieuw een "grote identiteit" voorstaat, een streven naar een collectieve en democratische identiteit. Dat staat in schril contrast met "kleine identiteit", het opdelen van de gemeenschap in tal van identiteitjes van minderheden op basis van geslacht, huidskleur, herkomst, seksuele geaardheid etc., die zich dan al snel vijandig opstellen tegen het geheel. Alleen in dat laatste is links -samen met de neoliberalen - goed.'

Bart De Wever: 'U verstaat de kunst om een vraag te misbruiken om uw inherente boodschap alvast mee te geven (lacht).'

'Als u dezelfde vraag aan mij stelt: ik ben opgegroeid binnen het traditionele katholieke Vlaamse cultuurideaal. Katholicisme was een vanzelfsprekendheid. Al moet ik bekennen dat God niet echt aan het stuur van ons gezin zat. Mijn vader zag Vlaams en katholiek wel als essentialistisch en samenhangend: als Vlaming ben je ook katholiek. Mijnheer Elchardus zou dus de vijand zijn geweest.'

'Ben ik veranderd? Natuurlijk, en al op jonge leeftijd. In het flamingantisme van mijn ouders was de voornaamste motor cultureel: als Nederlandstalige waren bepaalde zaken onbereikbaar, zeker tot het einde van de jaren 1960. Toen ik opgroeide, werd je als Nederlandstalige steeds minder vernecht,

▲ **Bart De Wever** 'Ik geloof in de theorie van het liberalisme als basis voor welvaartscreatie, ja. Maar dat betekent niet dat ik het neoliberalisme omarm'

dankzij de inspanningen van de generatie van mijn ouders. Sindsdien teren we op het door hen gecreëerde kapitaal. De Vlaamse verenigingen die dit Vlaanderen mogelijk hebben gemaakt, vielen vanaf de jaren 1970 om. Ik had snel door dat de Vlaamse Beweging zoals mijn ouders die beleefden niet kon blijven bestaan. Dat leidde op mijn achttiende tot een geloofscrisis. Vanaf toen wist ik dat we alleen met het Vlaamse ideaal verder konden, als we dat niet zouden doen op de manier van de oudere generaties. Volkssoevereiniteit begint bij het volk, en niet langer bij een abstract Katholiek-Vlaams ideaal. We moeten naar een werkbaar en inclusiever nationalisme. Sinds mijn studententijd hou ik vast aan deze ideologische lijn, waarvan ik nooit meer ben afgeweken.'

'Waar in ik wel manifest veranderd ben, is in het feit dat de tafels in mijn ideologische kamer geen hoeken meer hebben van 90°. Voor de achttienjarige Bart De Wever was een linkse denker als Mark Elchardus een moeilijke Vlaming. Maar nu ik opmerk dat mijnheer Elchardus het verlangen naar een gemeenschap deelt, wil ik hem graag uitnodigen aan mijn rondere tafel.'

Doorbraak: Alleen zegt Mark Elchardus dat waar we nu staan, het resultaat is van het neoliberalisme. Dat is toch een hoek van 90 graden waar u niet naast kan kijken, mijnheer De Wever?

Bart De Wever: 'Ik geloof in de theorie van het liberalisme als basis voor welvaartscreatie, ja. Maar dat betekent niet dat ik het neoliberalisme omarm. In dit land ben je al liberaal vanaf het moment dat je zegt dat sparen, werken en ondernemen belangrijk is. Ik leg in mijn discours de nadruk op het feit dat we eerst de koek moeten bakken vooraleer je hem kan verdelen. Maar ik vind net als Mark Elchardus dat het neoliberalisme te ver kan doorschieten, en niet moet

binnendringen in sferen waar het niets te zoeken heeft. Zoals in de cultuur, bij de gezinnen, in de zorg, het onderwijs en de verenigingen. Die zaken mogen van mij minstens deels leven van herverdeling.' 'Ik merk wel dat mijnheer Elchardus in de conclusie van het meer economische gedeelte van zijn boek soms niet verder komt dan "anderen moeten daar verder over nadenken". Als een slimme man dat zegt, dan betekent dat doorgaans dat hijzelf het antwoord ook niet kent.' (richt zich tot Mark Elchardus) 'Ik ben het bijvoorbeeld met u eens dat er bij multinationals nieuwe inkomstenbronnen moeten kunnen gezocht worden voor de samenleving. Maar de globalisering van het geld heeft zich voltrokken, en de politiek is niet gevolgd. U zegt dat de gemeenschap een soort van syndicaat is voor de burger, dat hem beschermt tegen de globalisering. Maar een deel van de centen voor dat syndicaat moet u natuurlijk ten gronde gaan halen bij erg vermogende individuen zoals Mark Zuckerberg, die de gemeenschap allang overstegen zijn. Als politicus weet ik niet wat ik daarmee aan moet. Geen enkele autoriteit in de wereld slaagt erin bedrijven als Facebook te verplichten de volle bijdrage te betalen. In die zin is uw boek misschien wat utopisch.'

Mark Elchardus: 'Mijn kritiek op het neoliberalisme is dubbel: het is een kritiek op het ontbreken van regulering door de staat of door een samenwerkingsverband van staten, maar ook kritiek op het doorschieten van het neoliberalisme zelf, van het afbouwen, via ongehinderd verplaatsen van kapitaal, goederen en mensen, van de mogelijkheid dat een soeverein land zijn lot in eigen handen neemt. (denkt even na) Het probleem zit hem ook in de begrippen, wat verstaan we onder neoliberalisme?.'

Aanvankelijk bood de neoliberale theorie zich aan als een redelijke kritiek op verzorgingsstaten. Ik besef ook wel dat een gemeenschap niet boven haar stand kan leven, en dat minder productief werk beter ingeruild kan worden voor productiever werk om de welvaartstoename van een gemeenschap te verzekeren. Het probleem is dat men die redelijke stellingen snel vertaald heeft in het absurde geloof dat een markt alles beter doet dan een overheid en dat een markt zelfregulerend kan zijn, kan werken zonder sterke overheidsregulering. Dat is niet zo.'

'Mijnheer De Wever mag mijn benadering van de economie natuurlijk te utopisch vinden. Maar ik blijf ervan overtuigd dat we het in projecten kunnen omzetten. Als u zegt dat de samenleving geen greep heeft op Facebook, dan is dat omdat Facebook in zijn groeiproces nooit aan enige serieuze regulering door een gemeenschap is onderworpen, en te machtig is mogen worden. Regulering betekent vroeg of laat toch: correcte belastingen innen op dit soort megabedrijven. Het is niet omdat een bedrijf internationaal opereert, dat het een vrijkaart heeft. Utopisch is dat niet.'

'Na de Tweede Wereldoorlog bestonden er dankzij de Bretton-Woodsakkoorden serieuze beperkingen op het al te vrije kapitaal. Bij die beperkingen hebben westerse samenlevingen veel baat gehad, want ze hebben de naoorlogse gloriejaren mogelijk gemaakt. Het was een gebreidel kapitalistisch systeem en dat blijkt beter te werken dan laissez faire, laissez passer. Mijn belangrijkste punt is echter

het volgende: mijnheer De Wever en vele anderen zeggen dat de pensioenen gekoppeld moeten zijn aan de levensverwachting. Daar ben ik het volkomen mee eens. Ik pleit er in het boek voor die benadering ook toe te passen op de automatisering. Europa heeft alle baat bij het streven naar de automatisering van de arbeidsprocessen. Als we de kost van arbeid op die manier kunnen drukken, dan wordt het lonend om de productie opnieuw in Europa te laten plaatsvinden, en niet in Azië.'

'Het probleem met automatisering is echter dat het belangrijkste herverdelingsmechanisme in de samenleving verloren gaat: tewerkstelling. Door arbeid te verrichten realiseert het individu de meest primaire herverdeling. Bij verregaande automatisering zal er dus een fiscaal alternatief moeten komen. Laat ons dan een maatschappelijk project opzetten waarbij we massaal automatiseren, en bedrijven met minder werknemers meer winst laten maken. Die bedrijfswinst kan dan zwaarder belast worden ter herverdeling naar sectoren die nooit kunnen automatiseren, zoals zorg, onderwijs en veiligheid. Ook dat vind ik niet utopisch. Je moet het willen. We kunnen toch onze beste economen, fiscalisten en ondernemers daarop laten studeren en nadenken? Zolang we het universeel basisinkomen – een waarlijk neoliberale uitvinding – maar vermijden. Want dan wordt iedereen een steuntrekker, en is er van evenwichtige herverdeling geen sprake meer.'

Bart De Wever: 'U ziet tenminste het belang van arbeid in voor gewone mensen. De rest van de linkerzijde niet. Als wij niet opletten, dan worden wij allemaal bijstandstrekkers in de economie van morgen. Er zal dan nog een kleine productieve klasse zijn die het productieapparaat bezit en de technologie beheert. Het is geen toeval dat het net mensen uit die kleine productieve klasse zijn die nu over basisinkomens beginnen te praten voor de rest van de bevolking. Die tracht men zo kalm te houden.'

Doorbraak: Uw Vlaamse gemeenschap heeft dus meer overheid nodig, zegt Mark Elchardus, mijnheer De Wever. Anders kan er van herverdeling geen sprake meer zijn, zeker niet wanneer ook nog eens arbeid verdwijnt door de automatisering.

Bart De Wever: 'Ik ben een politicus in het heden en nu. En vandaag word ik geconfronteerd met een Waals en Brussels landsdeel waarin de belangrijkste partij denkt dat de staat nog te weinig boven haar stand leeft, en dat schulden aangaan een ethische plicht is. Daar sleurt men nu het klimaat bij als argument om nog meer geld uit de printer te laten komen. Als je zoiets tegenover je hebt, dan kom je al snel terecht in het kamp dat pleit voor minder overheid. En ja, ik pleit voor het zoveel mogelijk ontzien van de mensen die welvaart creëren, want er zijn er al genoeg die hen belagen. Maar daarvan abstractie genomen, denk ik dat mijnheer Elchardus en ik heel dicht bij elkaar zitten qua visie op de samenleving.'

'Het verfrissende hier is dat ik een sociaaldemocraat eindelijk nog eens over volksverheffing hoor spreken. Mijnheer Elchardus beseft

dat een gemeenschap niet louter juridisch kan zijn. Als je alleen juridische normen stelt als gemeenschap, dan doen mensen uiteindelijk alleen wat de wet hen oplegt, of niet oplegt. Zo kom je bijvoorbeeld tot belastingontwijking. Een waardenvolle gemeenschap, een *quest for community*, reguleert gedrag van burgers zonder dat de wet dat per se afdwingt. Ik denk dat zowel mijnheer Elchardus als ik dat doorhebben, en naar zo'n gemeenschap streven.'

Mark Elchardus: 'Inderdaad.'
Bart De Wever: 'Ik geloof evenzeer dat we vandaag de verkeerde dingen belasten. Als artificiële

“ Als wij niet opletten, dan worden wij allemaal bijstandstrekkers in de economie van morgen ”

intelligentie zijn beloften nakomt, dan gaan er bijzonder veel jobs verdwijnen. Vroeger bleven oudere technologieën nog een tijdje naast de nieuwe bestaan. Vandaag is het tempo anders. Dat ontredt mensen, en de elite kijkt veel te geringschattend naar de gevolgen daarvan voor gewone mensen. Ik vrees echter dat Europa het niet zal waarmaken. Geldverplaatsing is gebaseerd op een ideologie die uiteindelijk geen vaste waarden voorstaat. Dat is neoliberalisme, en daar ben ik net als Mark Elchardus geen voorstander van. De belofte dat de liberale democratie de wereld zou besturen, is fout gebleken. China creëert nu zelf een middenklasse, maar is nog altijd een land in de geest van Mao en Confucius. Veel niet-westerse landen lijken voor de pijnlijke keuze gesteld te worden: ofwel nemen ze de nieuwe

▼ **Mark Elchardus** 'Ik besef ook wel dat een gemeenschap niet boven haar stand kan leven'

▲ **Mark Elchardus**
'Je mag niet meer zo naïef zijn te geloven dat we nog één Belgische gemeenschap zijn. Dat zijn we niet'

technologieën op, samen met de uiterst neoliberale en ontheemde denkbeelden die erbij horen, ofwel storten ze hun burgers in de armoede, terwijl ze afstand nemen van het technologisch-progressieve. Verandering in die neoliberale en ontheemde wereld betekent dan dat morgen de job van Jan Modaal weg is, dat zijn buurman uit Afghanistan komt en hier aanspraak maakt op bijstand, en dat terwijl Jan Modaal eraan twijfelt of zijn zoon of dochter wel ooit een huwelijkspartner kan zijn voor de kinderen van de Afghaan. Dat is de uitdaging waarvoor we op deze

vierkante meter Vlaanderen staan. Wie in die context pleit voor een gemeenschap die overeind blijft te midden van al deze destructie, zoals Mark Elchardus, is mijn coalitiepartner van de toekomst.'

Doorbraak: Welaan dan: is Mark Elchardus voorstander van een Vlaamse gemeenschap, eerder dan een Belgische?

Mark Elchardus: 'Wacht. Eerst wil ik benadrukken dat ik de staat niet louter als een belastingsvehikel zie. De staat moet vooral reguleren, maar de economie - waar individuen voor hun verantwoordelijkheid worden gesteld - zo vrij mogelijk laten. Echter met correcte afspraken, afspraken die de gemeenschap dienen, en niet andersom. Maar genoeg over het sociaaleconomische. De grootste maatschappelijke breuklijn vandaag is cultureel. Daarover gaat uiteindelijk dit gesprek met Bart De Wever.'
'Daarom, wat betreft uw vraag over Vlaanderen: ik deel de analyse van Bart De Wever over de Vlaamse gemeenschap. Overal ter wereld doen nationale staten het beter naarmate ze bij hun bevolking een gevoel van lotsverbondenheid, verantwoordelijkheid ten opzichte van het geheel, kortom gemeenschap kunnen scheppen. Misschien was een Belgische gemeenschap ooit mogelijk. Maar nu niet meer. Door de federalisering is alles wat nog tot een Belgische gemeenschap zou kunnen bijdragen weg. Zo eenvoudig is het. België komt ook niet meer terug. Laat ons het zakelijk bekijken: waar is er momenteel een sterk onderling gevoel van verbondenheid, van een gemeenschappelijk lot? In Vlaanderen dus. Ik vind dat we als Vlaanderen wel deels solidair mogen blijven met Wallonië. We hebben een gemeenschappelijke geschiedenis...'

Bart De Wever: (knikt)

Mark Elchardus: '...Maar je mag niet meer zo naïef zijn te geloven dat we nog één Belgische gemeenschap zijn. Dat zijn we niet.'

Bart De Wever: 'Ik begrijp wel waarom sommige mensen het idee van een Belgische gemeenschap blijven doorduwen. Die mensen willen namelijk geen gemeenschap. Sinds mei '68 is men alle vormen van collectiviteit gaan criminaliseren, want vanaf dan beheerste het postmodernisme de samenleving. Het zijn net die postmodernisten die België vandaag nog verdedigen. Dat zijn groepen zoals ReBel, die tijdens hun vergaderingen soms Engels spreken, omdat ze elkaar anders niet begrijpen. Als intellectuelen die een land opnieuw willen uitvinden een vreemde taal moeten spreken om het land heruit te vinden, dan moet men misschien beseffen dat dat land niet meer bestaat.'

'Belgicisten benijden wat in Vlaanderen spontaan en zakelijker verloopt. Ze begrijpen niet dat hun postmoderne, waardenneutrale kosmopolitische houding nooit tot een gemeenschap kan leiden. De Franstalige democratie wordt dan maar als buitenboordmotor van dat postmodernisme gebruikt om te beletten dat Vlaanderen een spontane gemeenschap kan zijn.'

Mark Elchardus: 'Het is inderdaad vreemd dat Belgicisten spreken over een gemeenschap, terwijl die er niet is. Die mensen zien België als een verzameling kosmopolitische individuen, die elke ochtend opnieuw overleggen wie ze zijn, en waar ze naartoe willen, liefst met een hele resem nieuwkomers van

wie men denkt dat ze ontworteld zijn. Spoiler: de nieuwkomers zijn veel minder ontworteld dan de kosmopolieten, dan de Davos-mensen. Zij leven misschien nog in twee gemeenschappen, maar weten wel wat gemeenschap is'

Bart De Wever: (pikt gretig in) 'De ontworteling als hoogste ideaal, de mens die zichzelf alleen als maatstaf ziet voor zichzelf, is voor welstellende mensen inderdaad geen slecht vooruitzicht. De *Davos crowd* vindt zo'n wereld prima. U beschrijft dat trefend in uw boek... Ik vind het spijtig dat ik de term *Davos crowd* zelf niet heb uitgevonden.'

'Ondertussen zegt men aan de autochtoon: uw geschiedenis en cultuur zijn achterlijk. U mag zo niet denken. Niet alleen de *Davos crowd* vindt dat, ook de journalisten die hen zouden moeten controleren zeggen dat. Zoals dat befaamde editoriaal in Knack over het racistische DNA van de Vlaming. Ze beseffen niet dat, als je de mensen zo beledigt, het gevaar is dat ze zich van elk inclusief collectiviteitsstreven gaan afkeren. Fascisme is angst voor de vrijheid, net zoals islamisme, rechtsextremisme en communisme. De extremen worden door die arrogante houding slapend rijk. De elite wil dat niet snappen. Daarom moeten we in de eerste plaats af van die verstikkende cultuur van waardenneutraliteit. Want die doctrine begint totalitaire trekken te krijgen. Men spreekt nu al in termen van vervolging...'

Mark Elchardus: 'Zo is dat...'

Bart De Wever: (onverstoorde)...De valstrikken van de Franse Revolutie beginnen zich al voor te doen. Ook de Robespierre was een overtuigd heraut van de vrijheid. Maar drie jaar later maakte hij die vrijheid voorwaardelijk door zelf de "vijanden van de vrijheid" uit te schakelen. De hedendaagse "vijanden van de vrijheid", dat is voor de kosmopolieten in toenemende mate het gewone volk.'

Mark Elchardus: 'Je ziet tegenwoordig vele mensen die in de val van hun eigen denken terechtkomen. Neem nu dekolonisering: als je daarin serieuze literatuur doorneemt, dan valt op hoe positief die boodschap inherent is. Mensen willen in een eerste fase vooral hun eigen beschaving hervinden en op die basis gemeenschap vormen. Dat is nastrevenswaardig.'

'Maar dan begint het. Nadien komen de problemen. Wat men ontdekt in niet-westerse landen eens de door de kolonisering opgelegde lagen moderniteit zijn afgeschraapt, gaat vaak lijnrecht in tegen de gelijkwaardigheid van man en vrouw, en tegen halebirechten. Men stuit vaak op bitter weinig dat een samenleving beter zou kunnen dragen dan het Westerse verlichtingsdenken. De poging tot dekoloniseren blijft dan steken in kritiek op de moderniteit zonder dat ze er iets tegenover wordt gesteld. Het enige succesvolle dekoloniseringsverhaal dat ik zie, is China, waar de westerse, communistische invloed meer en meer wordt ingebed in een confuciaanse herbronning.'

Bart De Wever: 'Een kosmopolitisch liberaal denker als Francis Fukuyama heeft met zijn denkbeelden over "het einde van de geschiedenis" de botsing van beschavingen versneld, net door te denken dat er geen afzonderlijke culturen meer zouden zijn. Door de toekomst ten einde te verklaren, heeft Fukuyama het hebben van een eigen geschiedenis

ten einde verklaard. Dat is altijd de eerste aanvalspost van postmoderne denkers. De enige vraag die er tegenwoordig - drie decennia na Fukuyama - toe lijkt te doen, is: waar zijn de daders? Alleen minderheden zijn de slachtoffers. Alles wat het slachtoffer in het leven ontbeert, wordt zo een onrechtvaardigheid die door de staat moet worden opgelost. En zo ga je van een rechtsstaat die vrijheid garandeert voor iedereen, naar een aansprakenstaat. Ongelijkheid is in zo'n staat nooit je eigen verantwoordelijkheid. Het is altijd iemand anders zijn schuld. De blanke cisman, wiens voorouders een imperialistische cultuur uitdroegen, moet volgens die redenering boeten voor die wandaden.'

“ Ik vind dat we als Vlaanderen wel deels solidair mogen blijven met Wallonië ”

Mark Elchardus: 'De adepten van Fukuyama zijn inderdaad het soort mensen die vinden dat er in het Westen geen echte samenleving mag zijn, maar wel wensen dat "onze" waarden opgelegd worden aan mensen elders. Dat is vandaag de Europese politiek bij monde van de Hoge Vertegenwoordiger voor buitenlands beleid van de Europese Unie, Josep Borell, wanneer die zegt dat "het doel van buitenlands beleid, het beïnvloeden van binnenlands beleid van andere staten is". Tja...'

Bart De Wever: 'Vladimir Poetin zou het niet beter kunnen zeggen...'

Mark Elchardus: '...In dat licht merk ik ook de tendens binnen Europa op om beleidskeuzes uit het

▼ **Bart De Wever**
'De extremen worden door die arrogante houding van de elite slapend rijk'

▲ **Mark Elchardus**
'Er bestaan in Europa verschillende meningen over de relatie tussen rechtsstaat en volkssoevereiniteit'

oosten van de unie steevast te criminaliseren. Polen zijn geen Zweden als het aankomt op halebirechten. Dat is hun goed recht. Moet Polen per sé nu het homohuwelijk invoeren? Er moet meer nagedacht worden over wat exact kan geëist worden van lidstaten, en wat niet. Op termijn zullen de Polen wel meer Zweeds worden. Maar dwing ze er niet toe, want dan ga je het tegenovergestelde bereiken.'

Doorbraak: Maar wat als de richting van de geschiedenis anders is, en Polen niet Zweedser wordt? Wat als Zweden meer Pools wordt?

“ Ik ben een groot voorstander van het asielrecht. Maar het wordt nu misbruikt voor illegale migratie en dat bedreigt de samenleving ”

Mark Elchardus: 'Dat zou kunnen. Er bestaan in Europa verschillende meningen over de relatie tussen rechtsstaat en volkssoevereiniteit. Een consequent gemeenschapsdenken legt de democratie bij de volkssoevereiniteit, vind ik. Het laatste woord moet uit de stembus komen, en niet van een Europese rechter. Maar Europa hanteert de omgekeerde opvatting, namelijk de Amerikaanse, die het recht, dus in de praktijk de rechter boeven de weggever stelt.'

Doorbraak: Betekent dat dan dat voor u dat de volkssoevereiniteit belangrijker is dan universele mensenrechten?

Mark Elchardus: 'Door alle moderne verdragen zitten we ondertussen aan 300 mensenrechten. Dat wil zeggen dat ze niets meer betekenen, als je

intellectueel eerlijk bent. De mensenrechten van vandaag zijn een beschrijving van de levensstijl van de Europese middenklasse in welvarende verzorgingsstaten. Mensen in Somalië, Afghanistan of Niger hebben daar elk op hun manier geen boodschap aan. Er is in Niger geen loket waar men kan aankloppen met de boodschap: "ik denk dat ik te weinig profiteer van de vooruitgang van de wetenschap. Nochtans is dat mijn onvervreembare mensenrecht".'

'Ik denk dat we terugmoeten naar een kern, zoals het recht op leven, op niet gefolterd worden, op een eerlijk proces, de artikels 2 en 3 van het Europees Verdrag van de Mensenrechten. Laat ons een werkbare, beknopte en heldere visie op de mensenrechten formuleren en naar de VN stappen, met de premisse: wie deze basis van mensenrechten onderkent, die moet controles aanvaarden op de naleving van die basisrechten. Het concept mensenrechten moet niet op de schop, maar de inflatie van mensenrechten sinds de jaren 1970 mag verdwijnen. En de volkssoevereiniteit is alleszins belangrijker dan louter geregeerd worden door rechtbanken, om op uw vraag te antwoorden.'

Bart De Wever: 'Bij deze is het gebeurd: voorbijgestoken op rechts door een sociaaldemocraat. (lacht). Aanvullend op wat mijnheer Elchardus zegt: eens soevereiniteit wordt ingeruild voor een regering van rechters, besef dan ook dat de solidariteit moet worden opgegeven. Als iedereen louter een individu is, wiens vrijheid alleen wordt erkend en afgewogen tegenover de vrijheid van een andere individu voor een rechtbank, dan kan dat theoretisch functioneren. Maar dan wel in een staat als Amerika, waar je niet eerst de helft van je inkomen in een gemeenschappelijke pot moet leggen, en waar de consequentie is dat de verliezers in de goot creperen. Als je een welvaartstaat wil onderhouden met voldoende solidariteit is de volkssoevereiniteit uiteindelijk belangrijker.'

Doorbraak: Want een rechtbank die opereert vanuit inflatoire mensenrechten, verdedigt uiteindelijk niet de samenleving, maar alleen vermogende of geminoriseerde individuen. Ook Mark Elchardus vindt in zijn boek dat het asielrecht misschien op de schop moet, omdat het voor een samenleving niet meer draaglijk kan zijn om iedereen a priori een recht op asiel te geven.

Mark Elchardus: 'Ik ben een groot voorstander van het asielrecht. Maar het wordt nu misbruikt voor illegale migratie en dat bedreigt de samenleving en de solidariteitsmechanismen die we hier hebben opgebouwd.'

Bart De Wever: 'De conventie van Genève is geschreven met in het achterhoofd een homoseksuele Russische balletdanser die na een optreden in Parijs niet meer naar huis ging. Niet opdat iemand van waar ook ter wereld na één voet aan de grond te zetten in Europa per definitie het recht heeft om hier asiel te krijgen. Wie de overtocht overleeft, die mag hier komen wonen, zegt het Europees recht vandaag de dag eigenlijk...'

Mark Elchardus: (pikt in) 'En dat leidt tot een cynisch bloedspel, waar links de ogen voor sluit.'

Doorbraak: Maar hoe ziet dat er concreet uit, migratie tegenhouden?

Bart De Wever: 'Je moet niet alleen hekken en muren bouwen, maar het idee in het recht opnemen dat wie illegaal een voet in Europa zet, een daad van agressie pleegt. En dat is een daad die niet kan worden beloond met burgerschap. Die mensen verliezen dan het recht op migratie.'

Mark Elchardus: 'We kunnen extralegale gebieden binnen Europa maken waar een eerste selectie kan plaatsgrijpen. Enkel mensen met een kans op asiel kunnen dan op het Europese grondgebied asiel aanvragen. Dat is overigens wat de Europese Commissie nu voorstelt. Slagen we daarin of in iets gelijkaardigs niet, dan zal er binnenkort een grotere asielstroom op ons afkomen die onbehandelbaar is. In dat geval zullen landen sowieso de harde middelen inzetten, en de facto het asielrecht afschaffen. Laat het ons dan netjes aanpakken, nu het nog netjes kan.'

Doorbraak: Mijnheer Elchardus, u schrijft in uw boek: 'de realiteit contrasteert scherp met wat de meeste experts zagen, maar stemt overeen met wat de meeste mensen voelden'. Rechtspopulisten hebben de analyse die u nu maakt al lang gemaakt. Is het daarom dat Mark Elchardus clementer is voor het Vlaams Belang dan Bart De Wever?

Mark Elchardus: 'Bart De Wever is een politicus, ik een socioloog. Dat maakt een wereld van verschil.'

Bart De Wever: 'Ik vind het succes van rechtspopulisme begrijpelijk, zeker als emotionele verdedigingsreflex ten opzichte van de evoluties die we nu uitgebreid hebben geschetst. Maar de reflex is ten gronde fout. Als politiek leider vind ik dat ik hier tegenin moet gaan. Het zijn gevaarlijke tijden, net daarom mag je de primaire gevoelens niet versterken. Want dan gooi je olie op het vuur. Zoals het Vlaams Belang, dat de facto de burgeroorlog predikt.'

Doorbraak: Prediken zij de burgeroorlog, mijnheer De Wever, of vrezzen ze er een?

Bart De Wever: (fel) 'De facto predikt men de burgeroorlog, door de dialectiek van geweld te creëren. Dat is toch wat ik opmaak als ik naar figuren als Dries Van Langenhove en Sam van Rooy luister. Want wat die verkondigen, kan alleen tot geweld leiden. Ik wens niet met een dergelijk discours geassocieerd te worden. En hetzelfde geldt voor de utopische communisten van de PVDA, die de mensen voorhouden dat ze alle ongelijkheden die door neoliberalisme zijn veroorzaakt, kunnen tegengaan door een volstrekt dirigistische staat te construeren waarin de gelijkheid van bovenaf wordt opgelegd. Ook PVDA acht ik in staat om op een bepaald moment bij mij aan te bellen, en me te verzoeken mee te komen met de camion.'

'Dat er gevoelens van woede leven bij de bevolking, dat begrijp ik. Dat mensen in hun woede voor extreme partijen stemmen omdat ze het kotsbeu zijn, dat begrijp ik ook. Maar dat je er als politicus je missie van maakt om mensen nog bozer te maken, onder meer via het internet, daar heb ik geen begrip voor. De moeilijkste vraag die je aan Tom Van Grieken kan stellen, is: waar leidt u ons naartoe? Wat wil u eigenlijk met de Vlaamse samenleving? Wat wil u eigenlijk doen met de migranten en met de linkse leraars? De vraag is hem al gesteld, en dan zegt hij: "we gaan ze een lesje leren". En wat is dat lesje dan? "Dat wij gaan winnen", zegt Van Grieken. Oké.

▲ **Bart De Wever**
'Ik vind het succes van rechtspopulisme begrijpelijk, zeker als emotionele verdedigingsreflex'

En daarna, wat met de moslims die hier zijn? Als we vooraf al zeggen dat het allemaal islamisten zijn, dan geef ik u op een blaadje dat ze ook allemaal islamist zullen worden. Sam van Rooy zegt immers aan tienduizenden Antwerpenaren dat ze tot het nazisme bestemd zijn. Zelfs gematigde moslims die in de verste verte niet op nazi's lijken, zijn het volgens zijn redenering toch. Wel, die dialectiek kan alleen maar in geweld tussen burgers verzanden. En ik wens daar niet aan mee te doen.'

Mark Elchardus: 'Sociologisch gezien, is het natuurlijk perfect verklaarbaar dat wanneer iemand met macht "Wir schaffen das" antwoordt op een grote migratiegolf, en dat op een moment dat de autochtone bevolking al met langdurige migratie geconfronteerd is geweest, de woede bij de autochtone bevolking versterkt wordt.'

'Het Vlaams Belang is volgens peilingen nu de grootste partij van het land, terwijl ze niet mogen meedoen. Dat is een democratische aberratie. 25% van de kiezer wegzetten, dat kan niet.'

Bart De Wever: 'Daar ben ik het helemaal mee eens. Maar het leiderschap van die partij lijkt er wel net alles aan te doen om aan de kant geschoven te blijven.'

Mark Elchardus: 'De bal ligt in hun kamp. Zij moeten duidelijk maken dat ze een leefbare samenleving willen. Ik denk wel dat Tom Van Grieken gelijk heeft met zijn theorie van het "ventiel". Vlaams Belang haalt wel degelijk druk van de ketel, en houdt een grote groep kiezers binnen de democratie. Kiezers die anders nog véél extremer zouden worden. Van Grieken heeft uiteindelijk veel te verliezen. Want als het VB nooit zal mogen meeregeren, dan zal haar electoraat uiteindelijk gaan denken dat hun stem verloren gaat. En dan worden misschien nog extremere sentimenten aangewakkerd. De leiding van het Vlaams Belang staat dus voor een historische opdracht.'

De stille opmars van de nieuwe MAAKINDUSTRIE

FILIP MICHIELS

Autoproductie in Vlaanderen? Jawel, het kan nog. De hypermoderne en volledig digitaal aangestuurde fabriek van Addax Motors, hartje West-Vlaanderen, toont het gelaat van de nieuwe maakindustrie in West-Europa: digitaal gestuurd, uiterst flexibel én bijzonder kostenefficiënt.

Zie staan wat kriskras verspreid over de ultramoderne productiehal, in alle mogelijke kleuren en in verschillende gradaties van afwerking. Met een open of gesloten laadbak, met een koelruimte of met een groot rolluik, we spotten er zelfs eentje met een sneeuwruimer vooraan. 'De allereerste volledig elektrische bestelwagens made in Belgium. Ook volledig op maat afgewerkt overigens, in functie van de specifieke noden van de klant', klinkt het niet zonder trots bij Jean-Charles Carrette. Hij is oprichter en ceo van Addax Motors, een maakbedrijf dat amper vier jaar geleden het levenslicht zag in het West-Vlaamse Deerlijk. In 2018 rolde hier de eerste elektrische bestelwagen van de band, voor dit jaar wordt er al op een jaarproductie van enkele honderden wagens gemikt. Catalogusprijs? Om en bij de 30.000 euro. Addax zelf groeit intussen als kool: het bedrijf telt al 36 werknemers – 1 op de 4 is ontwikkelaar of onderzoeker – en het wil binnenkort een tweede productielijn openen. 'Toen we enkele jaren geleden onze officiële aanvraag indienden bij de federale overheid om erkend te worden als autoconstructeur, vielen ze

daar toch wel wat uit de lucht', blikt Carrette terug. 'Een heuse autoconstructeur in België, dat hadden ze al flink wat jaren niet meer meegemaakt.' 'Het beeld van de maakindustrie in Vlaanderen is al lang niet meer eenduidig', bevestigt Dirk Torfs, ceo van Flanders Make. Zijn organisatie telt zowat 700 onderzoekers die – met stevige financiële ondersteuning van de Vlaamse regering – onderzoek doen naar de noden en competenties van de nieuwe maakindustrie in ons land. Leek die tien jaar geleden nog kansloos in de touwen te hangen, dan veranderde het plaatje de voorbije jaren stilaan. 'Nadat heel wat maakbedrijven decennialang vooral uit Vlaanderen wegtrokken, op zoek naar goedkope arbeid, heeft de maakindustrie zich hier de voorbije tien jaar wel deels heruitgevonden. Met veel aandacht voor innovatie en digitalisering. Vroeger ging er bij maakbedrijven traditioneel veel aandacht naar de verbetering van fysieke componenten, anno 2021 onderscheiden die bedrijven zich almaar vaker via minder zichtbare digitale innovaties. Toen we in 2017 een eerste keer de innovatiebudgetten in onze Vlaamse maakindustrie onderzochten, lagen we achter op het wereldwijde gemiddelde. Vandaag zitten we daar soms zelfs al lichtjes boven. Dit vertaalt zich zowel in de verdere groei van belangrijke spelers in Vlaanderen – denk aan Picanol of Vandewiele – als in het terughalen van productie naar Vlaanderen. Toegegeven, dit laatste gebeurt voorlopig eerder op bescheiden schaal. De pure bandproductie van zeer grote volumes komt wellicht nooit meer terug, maar de productie van kleine, zeer flexibele series heeft absoluut een toekomst in Vlaanderen. De écht nieuwe toekomst is in mijn ogen eerder: vandaag bouw ik mijn productie hier op, en daardoor moeten we die ook niet langer uitbesteden aan lageloo landen. Volvo Gent is daar al een mooi voorbeeld van. Eerst kreeg de fabriek de productie van enkele nagelnieuwe elektrische modellen toegewezen, nu wordt er ook hardop nagedacht over een eventuele batterijfabriek in Gent.' Gingen we er enkele jaren geleden nog min of meer van uit dat de toekomst van de maakindustrie er eentje was met haast uitsluitend nog machines – zonder menselijke tussenkomst – dan weten we

▼ **Addax Motors**
Innovatieve productie in Vlaanderen

intussen wel beter. We moeten opnieuw inzetten op fabrieken mét mensen. Dirk Torfs: 'Enkel dan kunnen we heel wendbaar inspelen op de vragen van klanten uit alle mogelijke sectoren, die zelf ook korter op de bal willen kunnen spelen. En die desnoods ook in hele kleine series kunnen produceren. De nieuwe maakindustrie zet dus niet alleen in op productinnovatie, maar net zo goed op productie-innovatie. Lange en onzekere aanvoerketens staan daar haaks op. Paradoxaal genoeg kunnen de digitalisering en robotisering zo op termijn opnieuw meer productiebanen naar Vlaanderen halen. Enerzijds maken we de productie goedkoper door zoveel mogelijk processen te automatiseren, anderzijds maken we ze slimmer en hoogwaardiger door waar nodig goed opgeleide mensen van vlees en bloed in te zetten.'

Toonbeeld van flexibiliteit

Exact deze strategie liet Addax toe om in het onopmerkelijke Deerlijk een nieuwe autofabriek uit de grond te stampen. 'Qua handenarbeid is dit een puur assemblagebedrijf', erkent Jean-Charles Carrette. 'We leggen de technische complexiteit zoveel mogelijk bij de leveranciers van hoogtechnologische onderdelen. Om dit even concreet te maken: in elk elektrisch voertuig dat hier buitenrijdt, zitten niet meer dan 35 manuren. Dat is bijzonder weinig, we werken dus heel efficiënt. Met dank vooral aan de volledige digitale aansturing van de productielijn: onze arbeiders krijgen alle instructies via een scherm bij de werkpost en alles wordt beheerd in de cloud.' Tegelijk is Addax ook een toonbeeld van flexibiliteit. Het bedrijf mikt met zijn elektrische bestelwagens op verschillende afzetmarkten, gaande van steden en gemeenten over pretparken en industriële klanten tot supermarkten en zogenaamde last mile-toepassingen. De allerlaatste etappe tot bij de eindconsument in pakjesvervoer, bijvoorbeeld. Elke bestelwagen wordt volledig op maat gemaakt, in functie van de eindtoepassing. Hier dus geen series van tweeduizend identieke wagens die de band afrollen. Daarmee lijkt meteen ook voldaan aan twee van de voornaamste voorwaarden waaraan 'nieuwe' maakbedrijven anno 2021 in Vlaanderen moeten voldoen om – ondanks de eeuwige loonkosthandicap – toch

voldoende rendabel te zijn. Dure handarbeid wordt tot het absolute minimum beperkt, flexibiliteit naar de klant en naar de afwerking van het product toe wordt dan weer gemaximaliseerd.

Made in Belgium als marketingargument

Van zodra de eerste plannen van de tekentafel rolden, was het voor Carrette ook een min of meer uitgemakke zaak dat die nieuwe elektrische bestelwagens in eigen land van de spreekwoordelijke band zou rollen. 'Zo'n elektrisch voertuig is samengesteld uit enerzijds koop- en anderzijds maakonderdelen. Die kooponderdelen zijn bijzonder specifiek en er zijn wereldwijd maar een handvol producenten, als autobouwer heb je daar dus eigenlijk bijzonder weinig impact op. De maakonderdelen – die grotendeels worden ingezet voor de bouw van het chassis en de carrosserie – zijn in ons geval onderdelen in staal, aluminium, glas of plastic. Daarvoor wilden we toch liefst zoveel mogelijk met Belgische leveranciers in zee gaan. In de opbouwfase van een gloednieuw product is het immers veel eenvoudiger en comfortabeler als je leveranciers om de hoek zitten, je kan dan veel sneller schakelen en bijsturen dan wanneer je telkens op nieuwe onderdelen uit pakweg China moet wachten. Ook de industriële productie van zo'n prototype zagen we eerder hier in West-Europa dan in het Verre Oosten of in Oost-Europa. De productiekost ligt daar veelal nog een heel stuk lager, dat klopt, maar er spelen intussen ook andere factoren. Met dit product schrijven we ook een nieuw, duurzaam verhaal. Enkel al om die reden zou het wat vreemd zijn om hiermee naar China uit te wijken. We zijn daarom in eerste instantie gaan aankloppen bij enkele ex-toeleveranciers van Ford Genk: of zij ons konden leren om zo'n wagen te assembleren? Aanvankelijk zat onze productie nog in Genk, maar na twee jaar hebben we die al naar hier verplaatst. Net omdat we ondervonden dat een zeer korte lijn tussen de ingenieurs en de productie gewoonweg een heel grote meerwaarde bood. Zo'n model laat ons toe om zeer snel in te spelen op veranderende vragen vanuit de markt.'

Ook de volledig digitale aansturing van de productie maakt het hele productieproces een stuk kostenefficiënter. 'Dat is wellicht ook een van de grootste verschillen in vergelijking met de industriële productie van enkele decennia geleden. We kunnen nu in eigen land auto's produceren tegen een relatief beperkte arbeidskost. Bovendien zijn onze wagens volledig met IoT-technologie (Internet of Things, FMI) opgebouwd, zodat wij achteraf een zeer laagdrempelige naverkoopdienst kunnen verzekeren vanuit de fabriek. Wij hebben daarvoor geen peperduur netwerk van lokale concessiehouders meer nodig.' Last but not least is er ook de fel gewijzigde macro-economische context, die niet meer te vergelijken valt met die van pakweg 2 decennia geleden. Weken West-Europese autoproducenten toen nog massaal uit naar relatief dichtbijgelegen lageloonlanden zoals Slowakije of Roemenië, dat verhaal gaat nu ook niet langer op. 'Zelfs China is niet echt goedkoop meer. Je moet dus almaar verder uitwijken met je productie, maar daardoor boet je ook steeds meer in op je flexibiliteit', stelt Carrette. 'Voor een innovatieve uitdager zoals wij is dat laatste eenvoudigweg geen optie. Het is ook geen toeval dat wij vandaag geen Aziatische concurrenten hebben, terwijl we wél met een handvol Europese concurrenten moeten afrekenen die op dezelfde nichemarkten mikken. En laat ons voor één keer ook maar eens chauvinistisch zijn: het label Made in Belgium op onze elektrische bestelwagens is vandaag ook een sterk marketing- en verkoopargument. Het staat voor technologisch kwalitatief en duurzaam.'

Chiptekort

Nu maakt één zwaluw natuurlijk de lente niet. Het begrip reshoring – het terughalen van industrie vanuit lageloonlanden naar pakweg West-Europa of de VS – duikt al enkele jaren met de regelmaat van de klok op. Toch bleef het aantal grote bedrijven dat die stap ook effectief zette relatief beperkt. Schoenengigant Adidas, een bedrijf dat al jarenlang zijn hele productie in Azië had geconcentreerd, opende in 2016 onverwacht enkele nieuwe fabrieken in Duits-

▼ **Jean-Charles Carrette,**
ceo Addax Motors

'Een heuse autoconstructeur in België, dat hadden ze hier al flink wat jaren niet meer meegemaakt'

▼ **Dirk Torfs,**
ceo Flanders Make

'Dankzij de digitalisering kunnen we meer productiebanen naar Vlaanderen halen'

land en in de VS. Deze zogenaamde speed factories waren grotendeels geautomatiseerd en moesten vooral heel snel kunnen inspelen op de allernieuwste en zeer snel wisselende markttrends, waar ze dan ook met hun neus bovenop zouden zitten. Twee jaar geleden besliste het bedrijf evenwel om die fabrieken in Duitsland ook opnieuw te sluiten en de technologie voortaan in te zetten in Aziatische fabrieken. In eigen land zette de Kempense elektronica-producent ED&A wél de stap: het besliste om zijn elektronische componenten voor machinebouwers opnieuw in eigen land te gaan produceren, terwijl die productie al jarenlang systematisch aan lageloonlanden werd uitbesteed. Toen we ceo Gert D'Handschotter daarover enkele jaren geleden interviewden, gaf hij aan dat dit model stilaan op zijn grenzen botste. Subcontractors konden lang niet altijd voldoen aan de gevraagde productiecapaciteit, de kwaliteit liet soms te wensen over en ook de vaak lange wacht- en transporttijden en het gebrek aan flexibiliteit speelden het bedrijf steeds meer parten. Dat laatste argument dook ook het voorbije anderhalf jaar overal prominent op. Sinds de uitbraak van de pandemie worden haast alle economische sectoren geconfronteerd met manke aanvoerketens. En ook bij de politiek begon het stilaan te dagen: voor heel wat essentiële of strategische producten bleken we met handen en voeten gebonden aan producenten uit lageloonlanden. Het huidige chiptekort, dat zowat alle economische sectoren midscheeps treft, is daar nog maar eens een illustratie van. Net voor de pandemie losbarste bracht het beurshuis Bank of America ook al een veelzeggende studie uit. Het bevroeg 3.000 grote bedrijven wereldwijd: 80% daarvan gaf toen al aan plannen te koesteren om de eigen aanvoerketen te herschikken.

'Het klopt dat de massale reshoring van industriële productie naar West-Europa of de VS zich voorlopig nog niet heeft doorgezet', geeft Robert Boute aan. Hij is professor Operations Management aan de Vlerick Business School en volgt het thema al jarenlang op. Hij ziet een mogelijke dubbele verklaring. 'Ener-

zijds is het misschien nog net iets te vroeg om echt van een massale trend te spreken, anderzijds blijven heel wat grote bedrijven zich met de moeder wanhoop vastklampen aan het idee van de lage Aziatische loonkosten. Ook al is dit intussen grotendeels achterhaald. Bovendien hebben we de voorbije maanden effectief vastgesteld dat je als bedrijf toch vooral heel wendbaar moet kunnen zijn. Wanneer je deels blijft afhankelijk van productie in Azië, wordt dit natuurlijk steeds lastiger.' Toch ziet Boute ook in eigen land steeds meer signalen dat bedrijven het geweer van schouder willen veranderen. 'Belangrijke industriële spelers zoals Barco of TVH hebben intussen voor de zogenaamde dual sourcing-strategie geopteerd: ze gaan ook op zoek naar lokale leveranciers voor strategische onderdelen, zodat ze korter op de bal kunnen spelen. Dat is echt wel nieuw.'

Jobs, jobs, jobs

Een cruciale vraag in dit hele debat: levert de zogenaamde Industrie 4.0 ons puur economisch bekeken ook echt iets op? In de wetenschap dat die nieuwe maakindustrie toch vooral inzet op maximale automatisering en het aantal nieuwe jobs dus eerder beperkt zal blijven? 'We weten intussen dat elke activiteit in de maakindustrie ook een sterk multiplicatoreffect heeft', countert Boute. 'Een pure productiejob levert al snel drie of vier extra banen op in logistiek, onderhoud of IT. Net daarom moeten we de komende jaren absoluut blijven inzetten op een nieuwe groei van de maakindustrie in Vlaanderen. Het is een illusie te denken dat de grote fabrieken met gigantisch veel handarbeid hier ooit nog terugkeren. Maar net dankzij onze hoogopgeleide werkrachten kan Vlaanderen opnieuw uitgroeien tot een belangrijk centrum van zeer innovatieve productie.'

Ook de Vlaamse regering lijkt het belang van die koerswijziging in te zien. In 2016 al benadrukte ze in haar 'Visie 2050' dat de transitie richting Industrie 4.0 voor Vlaanderen van strategisch belang was. Daarmee kwam er ook bij de overheid een trendbreuk in het discours dat er voor de industrie hier geen toekomst meer was. Maar tussen theorie en praktijk gaapt er in dit land natuurlijk wel eens vaker een diepe kloof, zo mocht ook Addax ondervinden toen het de plannen voor een innovatieve en hoogtechnologische autofabriek in Deerlijk op tafel legde. 'Helaas konden we voor de bouw daarvan geen aanspraak maken op Vlaamse investeringssubsidies', klinkt het bij Jean-Charles Carrette. 'VLAIO (Vlaams Agentschap Innoveren en Onder-nemen, FMI) of Flanders Make leggen wél centen op tafel voor projectmatige innovatie en voor research and development, maar voor de echt zware investeringen in productiecapaciteit was er geen overheidssteun. Ergens is dat wel jammer. Het gaat nu zo snel voor ons dat we uit onze voegen zijn gegroeid, en binnenkort dus een nieuwe productielijn zullen moeten opstarten. Hopelijk kunnen we daarvoor wél op wat Vlaamse investeringssteun rekenen, zodat we niet moeten uitwijken naar Wallonië of Frankrijk.'

SIEGFRIED BRACKE

▲ Siegfried Bracke
Doorbraak-columnist.
Voormalig Kamervoorzitter
voor N-VA, voormalig VRT-
journalist.

Er zijn volgens Aristoteles drie dingen waarmee een redenaar kan overtuigen: de ethos (de reputatie), de logos (de argumenten) en de pathos (de emoties). Van die drie is ethos het belangrijkste. Allicht omdat argumenten en emoties leiden tot ethos, geloofwaardigheid.

Het is een interessante manier om naar onze politiek te kijken. Bij toepassing zijn het verkiezingsresultaat van 2019 én alle peilingen (de conclusie is: er verandert niets) volstrekt logisch.

Ja natuurlijk, de extremen groeien. Links kondigt het einde van het kapitalisme aan – iedereen rijk! Rechts het einde van de migratie – iedereen gelukkig! Ik kan me eerlijk gezegd niet voorstellen dat Vlaams Belang en PVDA zelf niet zien hoe ver hun standpunten weg zijn van de werkelijkheid. Al is dat natuurlijk net de definitie van (het door misbruik uitgeholde begrip) populisme: een oplossing voorstellen waarvan je weet dat ze niet werkt, zelfs niet kan werken, maar dat toch doen. Omdat je als makelaar in ongenoegen goed boert.

Tegelijk is het begrijpelijk dat mensen daar toch voor kiezen: populistten hadden geen schijn van kans als de anderen er niet zo een zootje van hadden gemaakt. Maar wie foert stemt, moet niet verwonderd

zijn dat het systeem – zolang het dat kan - ook foert zegt aan al wie foert heeft gezegd. Wie dus echt bezorgd is over onze kinderen en kleinkinderen – niet als stijfiguur, maar echt – kan/mag nooit foert zeggen: er hangt een te grote rekening aan vast.

Merkwaardig is trouwens dat én PVDA én VB de competitieve economie van de 21ste eeuw verwerpen omdat die de kleine man exploiteert. Ook dat is naast de werkelijkheid. Wie naar de wereld kijkt, ziet dat er maar één weg is: onze economie moet uitgerekend méér competitief zijn, net om méér sociale bescherming te kunnen organiseren. Ten bate van... de kleine man.

Terug naar Aristoteles en zijn ethos. Geloofwaardigheid is hét probleem van het traditionele midden. Zijn liberalen nog liberaal? Weet bij de christendemocraten nog iemand waarvoor ze staan (Sammy Mahdi gebruikt het woord hol)? Zorgen socialisten voor de mensen of voor zichzelf? En als Groen dé pleitbezorger wordt voor meer CO2-uitstoot...

De N-VA zit op het randje. In 2010 en 2014 vertolkte ze de hoop op verandering, maar in 2019 vonden nogal wat kiezers dat die verandering onvoldoende was. Het sociaal-economische palmares (met onder

meer taxshift, vennootschapsbelasting, de begrotingstoestand) mocht nochtans gezien zijn. Alleen was er Kris Peeters, die van elk succes een nederlaag maakte. Waardoor de moeilijke unieke positie van de MR in het zuiden onhoudbaar werd. Niemand heeft die zelfmoorddynamiek gestopt.

En dan was er natuurlijk ook dat onzalig einde met het Marrakeshpact. Waarover we sindsdien volstrekt niets meer hebben gehoord. Waarover toen een (ook internationaal erkende) autoriteit als oud-vluchtelingcommissaris Marc Bossuyt zei dat het eigenlijk niets voorstelde. Maar het mocht niet baten. De les van Open Vld-voorzitter De Croo, die over B-H-V de voor hem atypische communautaire kaart had getrokken en nadien de verkiezingen verloor, werd genegeerd. De Zweedse mislukking was niet de schuld van de N-VA. De déconfiture wel.

Op het randje, zeiden we dus. Omdat, ondanks die Zweedse mislukking, uit alle peilingen blijkt dat het potentieel van de N-VA rond de 45% draait. Dat is echt veel. 45% van de kiezers kunnen zich voorstellen voor de N-VA te kiezen. De ethos is er dus nog. Nu nog de logos en de pathos.

De emotie is bij de N-VA veel meer dominant dan bij gelijk welke andere partij. Zeker als het over communautaire toestanden gaat. Ik zal dat nooit vergeten: een collega die de dag van de stemming over B-H-V in 2012 zichtbaar ziek was vanwege overmand door emotie; hij had jarenlang gestreden voor...

Dat typeert. De pathos zit de logos geregeld in de weg. De N-VA heeft voor België een plan, het confederalisme. Maar de achterban heeft een droom. Dat is niet alleen een wezenlijk verschil; de droom benevelt ook de standpunten, het belet bijvoorbeeld een heldere kijk op Brussel, op België, op wat haalbaar is. De tegenstrevers zien dat: het verwijt over de dubbele agenda ligt voor het grijpen. Als Jong N-VA recent meldt te ijveren voor de Onafhankelijke Vlaamse Republiek (zoals... juist!), en daaraan toevoegt niet tegen het confederalisme te zijn. Dan lijkt dat een kwalijke kwestie van pathos die logos overstijgt (ten koste van ethos).

De mensen willen België niet kapot. Voor hen ook geen Catalaans scenario. De mensen begrijpen, zo blijkt uit onderzoek, dat Vlaanderen voor een meerwaarde kan zorgen, maar tegelijk wordt ook België geassocieerd met bescherming, veiligheid, zekerheid, comfort. De essentie van waar de staat en de politiek over gaan. Maar wie dat in de N-VA opmerkt, is zeer snel *genen echte*. Woke bestaat overal.

Het is de klassieke verwarring tussen doel en middelen: het doel is welvaart, het middel Vlaanderen, i.e. een efficiënte, faire reorganisatie van België. En nu de logos. Die moet altijd aansluiten bij de werkelijkheid, bij wat iedereen ziet, begrijpt, voelt. Politiek gaat immers over wat je in de hoofden kunt krijgen, over associaties, over het beïnvloeden van de mening van de groep. En wat wil nu het geval? Uitgerekend als het over bescherming, veiligheid en zekerheid gaat, is de onzekerheid in die groep

nog nooit zo groot geweest. De associatie België-bescherming staat onder zware druk.

België – de mensen voelen dat meer dan dat ze dat weten uit cijfermateriaal - wordt stilaan het duurste, armste, vervuilendste en onbestuurbaarste land van de EU. En het zit ook compleet vast: Noord en Zuid denken anders over migratie, sociale zekerheid, belasting, arbeidsmarkt. En er is organieke obesitas. Alleen als de lat op de grond ligt, raken we erover. Het Noorden wil lagere uitgaven in het Zuiden, het Zuiden wil hogere belastingen in het Noorden. Gevolg? De (in grote meerderheid Vlaamse) middenklasse betaalt almaar forsere rekeningen en belastingen, bloedt en weet helemaal niet zeker of dit goed afloopt.

De toestand zoals Hemmingway hem beschrijft over één individu. Hoe ben je failliet gegaan, wordt hem gevraagd: *first gradually, then suddenly*. Inderdaad, zo gaat dat, altijd.

Met *Belgische nikske* roepen schieten we dus niet op. Wel door - Vivaldi is vanuit dat perspectief een zegen – keer op keer op keer aan te tonen dat België, zoals het nu kan worden bestuurd, niet langer een redelijke oplossing is in het belang van iedereen.

Zeker, iedereen vindt één minister beter dan negen. Maar de dag dat die ene beslist, zal men zien dat Noord of Zuid, of de twee tegelijk, zwaar misnoegd zijn. Dat is de les van de geschiedenis: daarom hebben we trouwens van alles gesplitst.

Maar dat is niet genoeg. Vlaanderen moet, naast middel, ook aanbod zijn. Waar een performante economie alle kansen krijgt (de beste bescherming tegen armoede en uitsluiting), maar ook goed bestuur vooropstaat. Confederalisme moet een contract zijn met de burgers over een zeer forse belasting- en kostenvermindering, een vergaande ontvetting van de (ook Vlaamse) staat met een daaraan gekoppelde transfer naar de burgers.

De *what's in for us* moet zonneklaar zijn. En ook dat is niet genoeg. Dat Vlaamse aanbod moet ook een politiek verschil maken. Niet omdat er een leeuwenvlag waait, maar omdat iedereen ziet, voelt, beseft dat we eindelijk af zijn van almaar verarmende blokkeringen, van altijd eerst gegarandeerd geld voor zuilen, partijen en een over-gesubsidieerd middenveld. Af zijn van altijd een beetje van alles doen, maar nooit genoeg.

Alsnog is van dat verschil op het Vlaamse niveau – met milieuzorg als recente gelukkige uitzondering - niets te merken. De Lijn werkt niet goed, maar behoudt zijn monopolie. De VDAB idem. De VRT idem. Ook Vlaanderen is bestuurlijk gestold. Vlaanderen is te veel België. Uiteraard zal dat Vlaams aanbod ook groen zijn. Niet vanwege de alarmistische overstromingsgedachte. Wel omwille van een duurzame toekomst. Haalbaar, doenbaar, positief. We kunnen dat. Kan de N-VA zichzelf zo ver krijgen? Het zal op het randje zijn...

CEUTA TOETSSTEEN VOOR HET EUROPESE MIGRATIEBELEID

FILIP MICHIELS

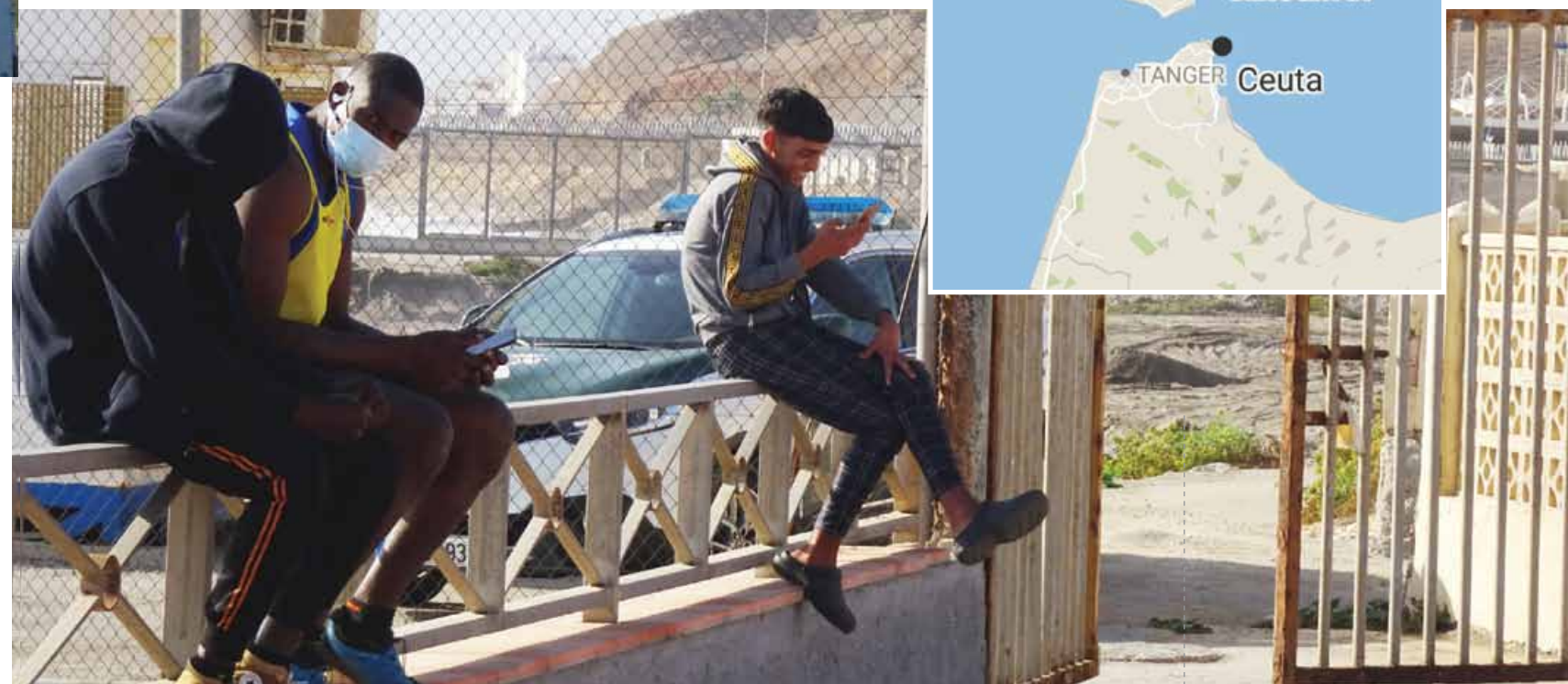
De uitdagingen en beperkingen van het huidige Europese migratiebeleid worden nergens zo pijnlijk geïllustreerd als in de rafelranden van de EU. Ceuta, een piepkleine Spaanse enclave op het Afrikaanse vasteland, fungeert al decennialang als een magneet voor tienduizenden Afrikaanse gelukzoekers die hier de EU trachten binnen te komen. Toen Marokko dit voorjaar besloot de Spaanse burens een lesje te leren, gingen de poppen aan het dansen.

Wanneer je vanuit het centrum van Ceuta - al bijna 400 jaar een stukje Spanje in Afrika - en via de hoofdweg la playa El Tarajal nadert, oogt het plaatje nog bedrieglijk idyllisch. Ook eind oktober kleurt de zee hier nog helblauw, en in de verte kleven een aantal minuscule dorpen als wazige witte vlekken tegen het gebergte. Tot die weg plots stopt, en de idylle abrupt verstoord wordt door een afzichtelijk bouwsel in glas en staal, wachthokjes, telecommunicatieapparatuur en metershoog hekwerk. Hier, aan deze Spaanse grenspost, eindigt en begint het beloofde land. Het hekwerk, bovenaan voorzien van prikkeldraad, loopt nog een stukje door in zee en slingert zich aan de andere kant acht kilometer de bergen in om dan opnieuw naar de zee af te dalen.

Aan de Marokkaanse kant van de grens duiken nog hogere hekkens op, op regelmatige afstand onderbroken door wachttorens. Daar, op Marokkaans grondgebied, spelen duizenden migranten uit zwart-Afrika al jarenlang een kat- en muisspelletje met de Marokkaanse politie en grenswachten. Ze verschuilen er zich in de bosjes en proberen dan 's nachts de grens over te raken, waarbij ze doorgaans vanuit een van de vele baaitjes of landtongen zwemmend Ceuta trachten binnen te komen. Toch bleef die grens niet voor iedereen hermetisch afgesloten: tot voor de uitbraak van de pandemie mochten duizenden Marokkaanse dagloners elke dag opnieuw de oversteek maken om in Ceuta aan de slag te gaan. Op voorwaarde dat ze een soort werkvergunning konden voorleggen. Een goede zaak voor Spanje én Marokko: de goedkope Marokkaanse werkkrachten hielden de wankele lokale economie in de Spaanse enclave overeind, en duizenden Marokkaanse families aan de andere kant

van de grens genoten een min of meer stabiel inkomen. Toen covid zijn intrede deed, sloot Marokko de grens van de ene dag op de andere volledig af. Een ramp voor de duizenden Marokkaanse dagloners die hun volledige inkomen plots zagen verdampen, maar ook in Ceuta zelf viel de economische activiteit haast volledig stil. Inclusief de smokkelactiviteiten, een van de belangrijkste bronnen van inkomsten voor het grensstadje. Nog veel fundamenteler op lange termijn was dat Marokko Spanje ook pijnlijk duidelijk maakte dat het perfect in staat was de belangrijkste levensader van de enclave haast volledig door te snijden. Geen licht detail, in de wetenschap dat Ceuta sowieso al decennialang aan de Spaanse subsidiekraan hangt en sterk afhankelijk is van de goedkope werkkrachten én de handel met Marokko.

De volledige sluiting van de grens is uiteraard ook een tweesnijdend zwaard, maar de stijgende armoede en onvrede aan de Marokkaanse kant van de

grens, neemt de Marokkaanse regering er dan maar bij als collateral damage. Een dictatoriaal regime kan zich dit uiteraard ook net iets gemakkelijker veroorloven.

Cristiano Ronaldo

Flashback naar 17 en 18 mei van dit jaar. Nadat de Marokkaanse veiligheidsdiensten er achter waren gekomen dat de Spaanse regering in het uiterste geheim Brahim El Ghali voor verzorging naar een Spaans ziekenhuis had laten overbrengen, was het hek plots van de dam. Marokko besloot Spanje een lesje te leren en de strenge bewaking aan de eigen kant van de grens een dagje op te heffen. El Ghali is de leider van het Polisario Front, dat al jarenlang in een verbitterde strijd verwickeld is met Marokko voor de onafhankelijkheid van de Westelijke Sahara. Marokko claimt het bezit van die Westelijke Sahara en beschouwt El Ghali als een terrorist. De chaos op het terrein én de diplomatieke rel die de plotse openstelling van de grens veroorzaakte, namen de Marokkanen er met veel plezier bij. Sterker nog: het regime wakkerde de binnenlandse woede over de Spaanse beslissing om El Ghali in een Spaans ziekenhuis te verzorgen nog wat verder aan. Patriotisch geïnspireerde verontwaardiging inzetten voor binnenlands gebruik, het is en blijft een beproefd recept. De Marokkanen duwden de Spaanse burens ook nog eens fijntjes met de neus op de harde feiten: volgens Rabat zouden de Marokkaanse grenswachten en het leger – onder meer in Ceuta – de voorbije tien jaar zomaar eventjes 450.000 illegale migranten hebben belet om de oversteek naar Spanje te maken. Met andere woorden: de Spanjaarden en de EU konden maar beter een toontje lager zingen. Ontpopte Marokko zich immers al niet jarenlang tot een van de meest betrouwbare partners van diezelfde EU in de strijd tegen de illegale migratie?

‘We wisten niet wat ons overkwam’, blikt Luis Alvarinas terug bij een koffie op het terras van het wat vergane Parador-hotel vlakbij de haven van Ceuta. Hij is hoofdredacteur van de online-krant InfoCeuta en gaat er prat op in de stad over uitstekende voelhorens te beschikken. ‘Totaal onverwacht ging de grens aan Marokkaanse zijde open, en de

‘HIER IN CEUTA GELDEN ANDERE WETTEN’

In Ceuta verblijven ook duizenden Marokkanen die intussen al jarenlang op Europese bodem wonen en werken – en vaak ook zelf al kinderen hebben – maar die officieel niet over de juiste papieren beschikken. ‘Ze zijn hier illegaal, maar maken al jaren min of meer volwaardig deel uit van de samenleving. Ze draaien mee in de omvangrijke zwarte economie, maar hebben bijvoorbeeld geen recht op medische verzorging’ legt Francesca Fusaro uit. Zij is al ruim een half jaar aan de slag in de achterbuurten van de stad als vrijwilligster voor No Name Kitchen, een NGO die vooral in de Balkan actief is. ‘Wij proberen hier vooral de alleenstaande kinderen en jongeren bij te staan op medisch en juridisch vlak. Ze overnachten op straat of in krotten en allerlei tijdelijke optrekjes en bevinden zich dus in een zeer kwetsbare situatie. De gezinnen die hier al jarenlang verblijven, beschikken doorgaans wel over een bescheiden huisje, ook al zijn ze hier illegaal. Dit toont perfect aan hoe ver de Europese theorie en de praktijk op het terrein soms uit elkaar liggen.’ Volgens haar bezondigen de Spaanse autoriteiten zich in Ceuta overigens ook aan illegale pushbacks, door in overleg met de Marokkaanse regering groepen Marokkanen die de stad illegaal binnenkwamen opnieuw de grens over te zetten. Terwijl die, op basis van het asielrecht, eerst de mogelijkheid zouden moeten krijgen om individueel asiel aan te vragen. ‘Ceuta mag dan wel deel uitmaken van Spanje en dus van de EU, hier gelden andere wetten’, klinkt het. ‘De politie en de overheid doen min of meer wat ze willen, en vaak worden de officiële Europese procedures niet gerespecteerd. Niet voor niets overigens maakt Ceuta – hoewel het Europees grondgebied is – geen deel uit van de Schengen-zone, met uitzondering van het havengebied. En dat wordt streng afgeschermd en bewaakt. Ook wie vanuit Marokko toch de grens over raakt, heeft dus niet het recht om zomaar door te reizen naar de andere Schengen-landen.’ Theoretisch heeft ze wellicht een punt, maar daar staat natuurlijk tegenover dat die Marokkanen in realiteit haast nooit enige kans maken om daadwerkelijk erkend te worden als politiek vluchteling. Off the record gaven al de jongeren met wie we in Ceuta spraken gewoon ook toe dat ze hun geboorteland om economische redenen ontvluchtten: Europa is en blijft voor hen het beloofde land.

grenswachters moedigden de eigen bevolking uit de grensdorpen zelfs actief aan om de oversteek te wagen. Kinderen van hooguit 10 of 11 jaar kregen te horen dat Cristiano Ronaldo himself in Ceuta een demonstratiewedstrijd kwam spelen.’

Ondergedoken

Met de bekende gevolgen: naar schatting zowat 12.000 Marokkanen en zwart-Afrikanen lieten zich dit geen tweemaal zeggen en waadden of zwommen richting Europa. De politie en grensbewaking aan de Spaanse kant van de grens waren totaal verrast en werden overrompeld. Madrid stuurde diezelfde dag nog soldaten en pantservoertuigen naar de grens, wat resulteerde in behoorlijke hallucinante taferelen op en rond het strand. Volwassen mannen, maar net zo goed vrouwen en nog zeer jonge kinderen, werden er achtervolgd door bewapende Spaanse militairen die hen opnieuw richting Marokko probeerden te drijven. Een dag later ging de grens al opnieuw op slot, maar enkele duizenden vooral jonge migranten bleven uit de handen van de Spaanse politie en doken onder in Ceuta. Volgens Juan Vivas, de huidige president van de autonome stad, zouden op er dit moment nog zowat 1.200 illegale migranten verblijven. In werkelijkheid ligt dat cijfer wellicht een heel stuk hoger. Zowat de helft van hen zou minderjarig zijn. Zij kunnen wettelijk gezien ook niet zomaar worden teruggestuurd, besliste een Spaanse rechter. Sindsdien is de sfeer in de enclave nog een stuk gespannener dan normaal al het geval is, en werd de aanwezigheid van de Spaanse politie, de Guardia Civil en het leger er stevig opgevoerd. Je kan in Ceuta geen twee straten door zonder op een politiewagen

of op een handvol patrouillerende agenten te stoten. Volgens sommige inwoners zijn ook de criminaliteit en de onveiligheid de voorbije maanden de hoogte ingeschoten. De extreemrechtse partij Vox laat in Ceuta geen kans onbenut om verder te kapitaliseren op de woede en ongerustheid van de lokale bevolking, die al jarenlang het gevoel heeft door Madrid

in de steek te worden gelaten. 'Ceuta kan onmogelijk overleven zonder de indrukwekkende subsidiestroom vanuit Madrid', stelt Alvariñas. 'Sinds oudsher is het leger hier het grootste bedrijf én de belangrijkste werkgever. Op een gegeven ogenblik waren hier tot 18.000 militairen gelegerd. Daarnaast zijn er ook gigantisch veel Spaanse en lokale ambtenaren aan de slag. Die worden naar hier gelokt met hogere lonen. Voor wie niet in overheidsdienst werkt, is er nog amper werk te vinden. Drugs en smokkel zijn het enige wat ons nu nog rest. Het waren vooral de zowat twintigduizend goedkope Marokkaanse werkrachten, die dagelijks de grens overstaken, die de bescheiden privésector hier nog enigszins draaiende hielden.' Over de inzet van die dagloners, vooral afkomstig uit het vlakbij gelegen Tétouan, hadden Spanje en Marokko al jarenlang een overeenkomst van goed nabuurschap afgesloten.

Familie aan de overkant

Zij mochten op vertoon van hun paspoort de grens over – en werkten dus de facto in de EU – maar het was hen strikt verboden de oversteek naar het Spaanse vasteland te maken. Net dit soort afspraken is ook tekenend voor de vaak bijzonder diepe kloof die er gaapt tussen het migratiemodel dat in de Brusselse cenakels wordt uitgetekend enerzijds en de praktijk op het terrein anderzijds. Spanje en Marokko zijn immers ook burens die liefst met elkaar *on speaking terms* blijven. In Ceuta alleen al wonen tienduizenden Spanjaarden van Marokkaanse origine die vaak ook familie hebben aan de overkant van de grens.

'Marokko heeft Ceuta nodig, en omgekeerd', bevestigt ook Ramón Rodríguez. Hij is secretaris-generaal van de lokale afdeling van de uiterst linkse partij Unidas Podemos, en toonde zich als enige politicus in Ceuta bereid om ons te ontmoeten. 'De tragische gebeurtenissen van dit voorjaar zijn voor mij een perfecte

illustratie van het failliet van het huidige Europese migratiemodel. Spanje had Marokko op de tenen getrapt, en dus besloot het regime in Rabat even de deur open te zetten en die pas opnieuw te sluiten nadat Spanje met enkele tientallen miljoenen euro's over de brug was gekomen. Pure chantage dus. Marokko zit, onder meer door de pandemie, economisch zwaar in de miserie, en oefende al een hele tijd druk uit op de EU met het oog op extra financiële steun. Maar tegelijk is dit beleid natuurlijk ook een echte schande voor de EU. In ruil voor die Europese centen houdt Marokko duizenden migranten tegen – ook heel wat vluchtelingen uit zwart Afrika. Rabat gaat daarbij niet altijd even zachtzinnig te werk.' Voor de bewaking van die grenstrook van zowat 8 kilometer zetten de Marokkanen overigens ook drones en andere hoogtechnologische apparatuur in, gefinancierd met Europees geld. Aan de Spaanse

“ Ceuta kan onmogelijk overleven zonder de indrukwekkende subsidiestroom vanuit Madrid ”

kant van de grens tekenen Spaanse agenten en guardia civil voor de bewaking, af en toe bijgestaan door militairen. In de haven van Ceuta, die volledig afgesloten is met hoge muren en prikkeldraadafsluitingen, zijn ook agenten van het Europese grensbewakingsagentschap Frontex actief. 'Ik heb het gevoel dat de Spaanse overheid binnen de muren van de stad en langs de landsgrens met Marokko zelf liever geen Frontex-agenten wil', geeft Rodríguez aan. 'De illegale handel leverde Ceuta immers heel veel inkomsten op en Madrid wilde de lokale bevolking hier

dan ook niet al te zeer tegen de haren strijken. Ook Marokko zelf was niet gediend van al te veel Europese controle. De hele regio rond Ceuta teert op het geld dat de Marokkaanse dagloners hier verdienen. Veel hypocrieter kan het systeem dus niet worden. Jarenlang bestond hier een soort van broos evenwicht, waarbij beide landen elkaars belangen min of meer respecteerden. De gebeurtenissen van mei zijn in mijn ogen dan ook een belangrijke *gamechanger*. Marokko heeft die deal nu eenzijdig verbroken. Europa toont al jarenlang aan dat het onmachtig is om het migratieprobleem zelf op te lossen, en dus wordt het verplicht om een oplossing af te kopen. Spanje mag dan wel een trouw EU-lid zijn, het wil de goede relaties van vroeger met Marokko ook niet al te veel op het spel zetten. Bovendien heeft het zelf ook belang bij een relatief stabiel sociaal klimaat in een bevolkingsrijk buurland zoals Marokko.'

Rodríguez toont zich allerminst verbaasd dat andere lokale politici weigeren met buitenlandse journalisten te praten. 'Op geopolitiek vlak hebben Spanje en Marokko elkaar nodig, maar tegelijk wil Spanje uiteraard ook een goede leerling in de Europese klas blijven. Het moet dus minstens in theorie ook het Europese migratiebeleid onderschrijven en wil liefst dat de EU met nog meer geld over de brug komt. En dus houden de politici pottenkijkers die hier de lokale gang van zaken en de concrete aanpak op het terrein komen bekijken, liefst uit de buurt.'

Gendarme van Europa

Wat die aanpak zoal inhoudt, kunnen we de volgende dag met eigen ogen vaststellen, wanneer Tarik me in zijn gammele Mercedes meeneemt op een tocht langs de grens. Hij omschrijft zichzelf als een voorbeeld-inwoner van Ceuta: geboren en getogen in het stadje en dus ook de trotse eigenaar van een Spaans paspoort, maar met Marokkaanse roots en

'AFKOPEN IS GEEN PERFECT SYSTEEM, MAAR ER ZIJN GEEN ALTERNATIEVEN'

Het uitbesteden van de bewaking van EU-grenzen aan derde landen lijkt stilaan een breed aanvaarde politieke optie te worden, zij het wel een tje waar een hoog prijskaartje aan vasthangt. Wellicht niet in het minst omdat het vuilste werk – illegale migranten afschrikken en desnoods ook met geweld tegenhouden of hen van de hekkens of muren plukken – zo uitbesteed wordt aan niet-Europese landen. Doorgaans ook landen waar de media en de publieke opinie niet zo veel in de pap te brokkelen hebben, of waar het respect voor de mensenrechten op een lager pitje staat dan in Europa. Vít Novotný, senior research officer en migratiespecialist bij het Wilfried Martens Centre for European Studies in Brussel, ziet op dit moment ook weinig andere opties. 'In eerste instantie weet ik niet of het grensbewakingsagentschap Frontex over voldoende capaciteit beschikt om permanent de zuidelijke grenzen van de EU mee te helpen bewaken. Los daarvan moet elke Frontex-interventie ook eerst goedgekeurd worden door de regering van de lidstaat waar die agenten zouden worden ingezet, in dit geval dus de Spaanse regering. Frontex opereert vandaag wel aan de zeegrenzen tussen Spanje en Marokko en in de haven van Ceuta, maar we weten gewoonweg niet of het agentschap ook aan de landsgrens daar aanwezig is. Die informatie wordt niet gedeeld. Net zomin als we weten of Spanje in mei extra bijstand heeft gevraagd aan Frontex toen de situatie in Ceuta uit de hand liep.'

Novotný is het fundamenteel oneens met mensen die het een schande vinden dat de EU landen zoals Turkije en Marokko flink wat geld toeschuift om de EU-buitengrenzen te bewaken. 'De gevolgen van het alternatief hebben we in 2015 in Griekenland en in mei van dit jaar in Ceuta gezien: migranten stromen massaal de EU binnen, en voor de politici in de betrokken landen is dit min of meer politieke zelfmoord. Stellen we ons dan bloot aan chantage? Ongetwijfeld, maar er is momenteel geen beter alternatief – tenzij harde pushbacks – en meestal werkt deze aanpak ook behoorlijk. Ik heb echt wel het gevoel dat er op Europees niveau een brede politieke consensus groeit rond het tegengaan van illegale migratie, van Polen over Griekenland en Kroatië tot Spanje. De hamvraag is hoe ver je hierin wilt gaan: als mensen massaal en georganiseerd in grote groepen de grens overzwemmen – zoals afgelopen voorjaar in Ceuta gebeurde – dan kan je daartegen niet zoveel ondernemen. Tenzij het vuur openen uiteraard, en ik denk dat iedereen het erover eens is dat we dit níét willen. Als we échte asielzoekers de kans willen blijven bieden om in de EU politiek asiel aan te vragen, dan gebeurt dit best via hervestiging vanuit buurlanden of landen in de regio. Zo'n sterk gecontroleerd proces laat je toe om perfect te controleren wie je binnenlaat. Het biedt ook een antwoord op het probleem dat het almaar moeilijker wordt voor asielzoekers om tot in de EU te komen om asiel aan te vragen. Dit is geen perfect systeem, maar voorlopig zie ik geen beter alternatief.'

flink wat familie aan de andere kant van de grens. Van zodra we het echte centrum van Ceuta verlaten, verandert het straatbeeld radicaal: nette woningen in Spaanse stijl en tapas-bars maken plaats voor wat groezelige staatjes en veel armzaliger optrekjes, en nauwelijks een kwartiertje later duikt de grens op.

Niemandland

Bij helder weer kan je van hier, aan de overkant van het eindeloze blauw van de Middellandse Zee, nog net de rots van Gibraltar onderscheiden. Hoge muren versterkt met prikkeldraad – op regelmatige afstanden onderbroken door wachttorens - slingeren zich door de bergen en lopen ook aan deze kant van de grens een eindje door tot in zee. 'Het hekwerk dateert al van de jaren negentig, maar werd de voorbije jaren wel regelmatig versterkt', legt Tarik uit, terwijl we een eerste keer halt houden op een steenworp van het hekwerk. 'Het strand aan de Marokkaanse kant is niemandsland, en ook vissersboten zijn in deze zone niet toegelaten.'

We rijden verder, opnieuw wat hoger de bergen in, richting CETI (Centro de Estancia Temporal de Inmigrantes). In dit halfopen – en in theorie ook tijdelijk – opvangcentrum vinden zowat 500 migranten uit zwart-Afrika onderdak in afwachting van de behandeling van hun asielaanvraag. Zij hebben er doorgaans al een lange zwerftocht vanuit centraal of zuidelijk Afrika op zitten, en slaagden er vervolgens ook in om uit de klauwen van de Marokkaanse politie te blijven en Europees grondgebied te bereiken. Zodra ze daar een asielaanvraag indienen, mogen ze ook niet zomaar worden teruggestuurd. 'Marokko is de gendarme van Europa, zij knappen het vuile werk op voor de Europeanen', concludeert Tarik ietwat bitter. 'De sukkelaars die hier vaak maandenlang moeten wachten op een beslissing hebben geluk gehad: zij zijn in Europa geraakt, maar welke toekomst wacht hen? Doorgaans komen ze niet in aanmerking voor politiek asiel, en hun landen van oorsprong weigeren haast altijd hen opnieuw op te nemen.' Foto's nemen of praten met de migranten is hier niet

toegestaan en dus vervolgen we onze tocht richting El Tarajal, de officiële grenspost tussen Spanje en Marokko. Nadat die anderhalf jaar geleden volledig op slot ging, hangen hier dagelijks honderden, voornamelijk jonge, Marokkanen rond die illegaal in Ceuta verblijven en tegen beter weten in hopen dat er ook voor hen een asielpcedure zal worden opgestart. Gevangen tussen hamer en aanbeeld: Marokko is hen doorgaans liever kwijt dan rijk, Spanje stuurt hen elke dag opnieuw met een kluitje in het riet. Ze verblijven hier nu in barakken en inderhaast door het Rode Kruis neergepote containers hogerop de omringende heuvels, en de wanhoop en woede zijn er haast tastbaar. 'Officieel zouden er nog zowat 1.500 jongeren, zeer jonge kinderen vaak nog, in en rondom de stad rondzwerfen nadat Marokko de grens eerder dit jaar een dag openstelde', vertelt Tarik. 'Het klinkt wellicht vreselijk, maar heel wat onder hen zijn echt weggevlucht van hun ouders, van het misbruik en van hun compleet doelloze bestaan in Marokko. Ze willen absoluut niet meer terug, en nemen dus vaak absurde risico's om in de haven op een boot of vrachtwagen te raken. Zo zijn er hier de voorbije maanden al verschillende doden gevallen.'

Gekneusd gelaat

Nauwelijks zijn de we de auto uitgestapt, of Nas-sim (22) komt op ons toegehold en toont ons met nauwelijks ingehouden woede een document dat bevestigt dat hij een asielaanvraag voor Spanje heeft ingediend. 'Intussen wacht ik hier al vijf maanden', klinkt het opgewonden. 'Ik slaap nog in een container van het Rode Kruis, maar heel wat andere jongeren hebben helemaal geen onderdak en vinden hier ook geen werk. De Spaanse politie en ambtenaren hier maken ons van alles wijs, en vertellen ons dat het hele dossier vastzit in Madrid. Wij willen graag politiek asiel, zodat we in het échte Spanje, aan de overkant van de straat van Gibraltar, een nieuw leven kunnen opbouwen.' Terwijl hij zijn verhaal doet, in behoorlijk Spaans, stromen in een mum van tijd ook tientallen andere, hoofdzakelijk Marokkaanse, jongeren toe. Het merendeel van hen zwaait met

gelijkaardige documenten. Eén van hen toont ons zelfs een blad dat zou moeten aantonen dat hij een rechtendiploma behaalde aan de universiteit van Rabat. Dat de zoektocht naar een betere toekomst evenwel niet volstaat als argument om in aanmerking te komen voor politiek asiel in Spanje of in de Europese Unie, lijkt stilaan ook tot de meesten door te dringen. 'Wisten wij veel, we hebben eind mei onze kans gegrepen toen de grens plots openging', klinkt het kwaad uit een andere mond. 'In Marokko is er niets, geen werk, geen toekomst, en de politie mishandelt ons.'

Waarop Saïd prompt zijn smartphone bovenhaalt en ons enkele foto's toont van zijn gekneusd gelaat, naar eigen zeggen het gevolg van vroegere mishandelingen door de Marokkaanse politie. 'Als we dan toch geen kans op asiel maken, waarom moedigen de Spaanse autoriteiten ons dan al maandenlang aan om asiel aan te vragen? Wij zijn niets meer dan een speelbal in de handen van de Marokkaanse en Spaanse overheden.'

Regelrechte chantage

Politieke spelletjes en zelfs regelrechte chantage op de kap van arme donders die vaak zelf niet beter weten, waar hebben we dat nog eerder gezien en gehoord? Nog geen twee weken nadat Marokko de grens even had opengesteld, besloot de Spaanse regering om Marokko 30 miljoen euro uit te keren 'om de strijd tegen de illegale migratie mee te financieren'. Een peulschil uiteraard in vergelijking met de Europese steun ter waarde van zowat 6 miljard euro die Turkije in 2016 binnenrijfde na de grote migratiecrisis een jaar eerder, maar toch. Er lijkt zich intussen een duidelijk patroon af te tekenen.

De Turken herinnerden de EU er de voorbije jaren al meermaals aan dat ze de deur wel eens opnieuw open zouden kunnen zetten – een waar horrorscenario voor de meeste Europese politici – als Europa zich in bepaalde dossiers niet ietwat welwillender opstelde. En afgelopen zomer raakte bekend dat Europa nog eens ruim 3,5 miljard zou uittrekken om de Turken te helpen met de opvang van Syrische vluchtelingen. En zie, aan de andere kant van de Middellandse Zee lijken nu ook de Marokkanen almaar beter te begrijpen dat migratie stilaan is uitgegroeid tot dé achilleshiel van Europa. En dat daar dus grof geld mee te verdienen valt.

Intussen groeit ook de bij de lokale bevolking in Ceuta woede en tweedracht. Sommigen klagen over de in hun ogen te lakse aanpak van de illegalen en klagen over de toenemende onveiligheid, anderen willen dat de grens weer opengaat en stellen zich vragen bij de soms zeer repressieve aanpak van de illegalen door de veiligheidsdiensten. 'Waarom ontfermt Europa zich niet over al de jongeren die hier nu doelloos door de stad zwerfen', vraagt Luis Alvariñas zich hardop af. 'Op het Spaanse vasteland leven er intussen al honderdduizenden Afrikaanse vluchtelingen – doorgaans illegalen - en daar kraait geen haan naar. Waarom worden deze jongeren ook niet gewoonweg overgebracht naar het Spaanse vasteland?'

Een Spaanse rechter besliste intussen dat de minderjarigen niet zomaar mogen worden teruggestuurd, en ook Marokko hielp aanvankelijk ijverig mee om hun terugkeer te vertragen of onmogelijk te maken. Intussen lijkt de Marokkaanse overheid stilaan het geweer van schouder te veranderen, maar veel van die jongeren willen eenvoudigweg zelf niet meer terug. Ramón Rodríguez vraagt vooral aandacht voor het bredere plaatje. 'De EU besteedt haar grenscontroles – en dan vooral het vuile werk - almaar vaker uit aan derde landen, die het vaak ook niet zo nauw nemen met de mensenrechten. Waardoor ze tegelijk ook bijzonder kwetsbaar wordt voor allerlei vormen van chantage. Je zal me niet horen beweren dat Marokko de migranten die het bij de lurven wat echt mishandelt, maar ze pakken ze wel op en zetten ze vervolgens een eind verder opnieuw af in de woestijn. Europa weet dat ook, maar verkiest er de ogen voor te sluiten.'

'Dit is voor mijn partij geen duurzame oplossing. De échte oplossing ligt wat ons betreft in lange termijn-investeringen in duurzame ontwikkelingshulp, en in eerlijke handel met de Afrikaanse landen waaruit die gelukzoekers nu wegvlugten. Op korte termijn zie ik geen echte oplossing, maar laat ons ook eerlijk zijn: de meeste Europese landen smeken vandaag om extra werkkrachten. Kunnen we het geld dat we vandaag investeren in al die hoogtechnologische grensbewaking dan niet beter investeren? Twintig jaar al voert Europa een migratiebeleid dat op het terrein onhoudbaar blijkt. Het enige gevolg daarvan is dat populistische partijen in heel Europa de wind in de zeilen hebben gekregen. Wij krijgen hier echt het gevoel mee te spelen in een slecht theater.'

FILIP MICHIELS

Sammy Mahdi over het nieuwe Europese migratiebeleid

“De FRUSTRATIE bij de bevolking over het asielbeleid is terecht”

Sammy Mahdi (CD&V) zit ruim een jaar aan de knoppen als staatsecretaris voor Asiel en Migratie. De uitdagingen in dat domein zijn er de afgelopen maanden niet bepaald kleiner op geworden. Ook Mahdi wil een efficiënter, strenger en rechtvaardiger migratiebeleid. ‘Dit vraagt nog veel grotere investeringen dan we vandaag al doen, maar wat is het alternatief?’

Doorbraak: Ruim een jaar geleden legde de Europese commissie haar langverwachte nieuwe migratiepact op tafel, met daarin een aantal opvallende voorstellen om het Europese migratiebeleid efficiënter te maken en meer slagkracht te geven. Intussen lijkt het rond dat pact opnieuw angstvallig stil geworden. Waar staan we vandaag?
Sammy Mahdi: ‘Europa is een trage tanker, en heeft blijkbaar altijd opnieuw nood aan een stevige crisis om enkele stappen voorwaarts te zetten. Op vlak van migratie is al voldoende bewezen dat het huidige model niet werkt, en dus kwam dat migratiepact niets te vroeg. Er is intussen werk gemaakt van de oprichting van een nieuw Europees Asielagentschap waardoor asielaanvragen veel sneller kunnen behandeld worden als de druk in bepaalde landen oploopt. Het probleem met zo’n pact is natuurlijk dat het uit flink wat verschillende componenten bestaat, en dat de lidstaten niet altijd op dezelfde lijn zitten als het over de concrete uitvoering gaat. Doen we het stap voor stap, of is het een alles-of-niets-

verhaal? Een volwaardig Europees Asielagentschap bewijst nu dat die stapsgewijze aanpak de meest realistische is.’

Doorbraak: Een van de belangrijkste nieuwigheden in het nieuwe migratiepact was dat het concept van de verplichte spreiding van asielzoekers over alle lidstaten wordt opgegeven. Elke lidstaat zou nu zelf kunnen beslissen over de ‘bijdrage’ die ze zou leveren. Intussen brandt het wel op verschillende fronten, van het Kanaal tussen Engeland en Frankrijk over de Canarische Eilanden tot Ceuta en Polen. Kan Europa zich zo’n geleidelijke aanpak nog langer veroorloven?

Sammy Mahdi: ‘U zal van mij nooit horen dat het voldoende snel gaat, en er zijn inderdaad voldoende tekenen aan de wand die aangeven dat het sneller moet. Maar er wordt wel degelijk vooruitgang geboekt. Sinds kort kunnen we nu bijvoorbeeld ook sancties opleggen aan niet-EU-landen die weigeren mee te werken aan de vrijwillige terugkeer van hun onderdanen vanuit de EU, als die geen recht blijken te hebben op internationale bescherming. Concreet: minder Europese visa voor landen die hun onderdanen niet terug opnemen. Dit was tien jaar geleden ronduit ondenkbaar, en ik juich dus absoluut toe dat we naast de wortel nu ook de stok kunnen hanteren. Voorbij zomer heeft de Europese Commissie voor het eerst dergelijke sancties ingesteld voor Gambia.’

Doorbraak: Gambia is natuurlijk een klein land. Dergelijke sancties afkondigen naar landen zoals Marokko of Algerije is nog een heel andere paar mouwen?

Sammy Mahdi: ‘Dat klopt, en dus is het nu zaak om ook grotere landen die niet doen wat van hen verwacht wordt, namelijk eigen onderdanen terug opnemen, te bestraffen. Ik zie niet in waarom dit voor belangrijke migratielanden niet zou gelden. En ik kan alleen maar bevestigen dat de Europese Commissie hierover effectief ook al gesprekken voert met een aantal andere landen.’

Doorbraak: Trekken de Europese lidstaten zelf wel voldoende aan hetzelfde zeel als het op de strijd tegen illegale migratie aankomt? In Ceuta - maar dit geldt net zo goed voor andere grensregio’s met veel illegale migratie - kan je niet om de vaststelling heen dat de aanpak op het terrein niet strookt met het officiële discours dat in Brussel wordt gehanteerd?

Sammy Mahdi: ‘Ik zie dat ook, maar in mijn ogen zijn er twee aspecten cruciaal. Enerzijds is het voor die grensstaten gewoon ook van groot belang om goede relaties te onderhouden met hun niet-Europese buurlanden, die vaak ook belangrijke migratielanden zijn. Heel Europa heeft flink wat te winnen bij een stabiele politiek-economische situatie in pakweg Noord-Afrika. Anderzijds worden landen zoals Italië, Spanje of Griekenland ook geconfronteerd met een belangrijke instroom van migranten, en ze hebben er dus alle belang bij dat die instroom over de hele EU gespreid wordt. Ze moeten dus beseffen dat je niet zomaar aan ad hoc-relocatie kan doen, maar dat het hele systeem grondig herdacht en hervormd moet worden. De frontliniestaten moeten consequent zijn en solidair meewerken aan een Europees model, zowel op vlak van asiel als op vlak van terugkeer. We schieten niets op met een model waarbij alle Europese lidstaten afzonderlijk gaan onderhandelen en

akkoorden afsluiten met landen van herkomst.’

Doorbraak: Heeft u het gevoel dat er de voorbije jaren echt iets veranderd is in Europa, zijn de geesten gerijpt om het migratieprobleem als een Europees blok aan te pakken?

Sammy Mahdi: ‘Rond de versterking van de buitengrenzen zitten alle lidstaten intussen min of meer op dezelfde lijn. Ook naar het terugkeerbeleid toe groeit – ook bij de grensstaten – het besef dat een stok achter de deur noodzakelijk is en dat dit beleid op Europees niveau moet worden gestroomlijnd.’

Doorbraak: Het idee van een ‘fort Europa’ als grondslag voor een efficiënt migratiebeleid deed politici ter linkerzijde in heel Europa nochtans altijd al steigeren. Voelt u bij uw Europese collega’s dat dit verzet stilaan wegebt?

Sammy Mahdi: ‘De beslissing op Europees niveau om verder te investeren in de versterking van de buitengrenzen is intussen genomen. Het huidige systeem zorgt voor heel veel frustratie op het terrein, waardoor we enkel maar kunnen vaststellen dat er in die grensstaten dingen gebeuren die eigenlijk onaanvaardbaar zijn. Van pushbacks over fysiek geweld tot het inzetten van geluidskanonnen. We moeten veel meer controle krijgen over wie Europa binnenkomt. Pas dan kunnen we mensen die écht op de vlucht zijn voor oorlog of politieke vervolging ook dat recht op asiel garanderen.’

Doorbraak: Maar hoe wilt u dit in de praktijk aanpakken? Waar moet zo’n asielzoeker aankloppen als je de grenzen hermetisch afsluit? Dit systeem lijkt vooral in de kaart te spelen van gehaaide mensen-smokkelaars.

Sammy Mahdi: ‘De grenzen moeten sowieso voldoende sterk zijn: twee op de drie migranten die vandaag illegaal de EU binnenkomen, blijken achteraf niet in aanmerking te komen voor bescherming. Dat zijn stuk voor stuk mensen die achteraf moeten worden teruggestuurd. Het nieuwe Europese migra-

tiepact voorziet tegelijk een versnelde screening aan de echte grensposten, waarbij bekeken wordt of iemand daadwerkelijk kans maakt op bescherming. Is die kans relatief klein, dan wordt de aanvraag ter plekke behandeld. Zijn er sterke indicaties voor internationale bescherming, dan treedt het relocatie-mechanisme in werking.

Doorbraak: Dat klinkt goed in theorie, maar hoe zou zo'n systeem van versnelde screening dan georganiseerd moeten worden? Deze administratieve molens malen doorgaans ook bijzonder traag?

Sammy Mahdi: 'Ons land heeft aan de EU gevraagd om hierover een simulatie-oefening te doen, zodat duidelijk wordt wat de impact hiervan op het terrein zou zijn. Spreiding van échte asielzoekers over de verschillende lidstaten, wat zou dit bijvoorbeeld betekenen in concrete aantallen voor de verschillende lidstaten? En hoeveel manschappen moet je dan inzetten aan de buitengrenzen om die versnelde screening mogelijk te maken?'

Doorbraak: De praktijkervaringen met zo'n aanpak in Lesbos waren niet bepaald een groot succes?

Sammy Mahdi: 'Absoluut, en net daarom is het nieuwe Europese Asielagentschap ook een belangrijke stap voorwaarts. Mijn Griekse collega toonde zich bijzonder tevreden over de Europese steun bij de screening op Lesbos, maar die is daar pas tegen het einde van de grote crisis echt op kruissnelheid gekomen. Nogmaals: wat mij betreft mag het allemaal wel wat sneller gaan. Maar zo werkt Europa nu eenmaal.'

Doorbraak: Mocht ik heel cynisch zijn, dan zou ik kunnen opwerpen dat we eerst nog wat meer doden en meer uitslaande branden aan de Europese grenzen nodig hebben om de boel te versnellen?

Sammy Mahdi: 'Wel, ik heb die vraag haast letterlijk op tafel gegooid op twee Europese raden. Het komt er nu vooral op aan om de frontliniestaten ervan te overtuigen dat ze er niet alleen voor staan, maar dat ze dan ook voluit mee de schouders moeten zetten onder het nieuwe model.'

Doorbraak: Het is voor de EU natuurlijk knap vervelend dat uitgerekend die lidstaten die de voorbije jaren regelmatig te kijk werden gezet op het Europese strafbankje, zich ook al jarenlang voorstanders tonen van die hardere migratie-aanpak?

Sammy Mahdi: 'Ik zie het eerder omgekeerd. Tot voor kort was die sense of urgency er veel minder in Oost-Europa, het waren vooral de Zuid-Europese landen die de druk op hun grenzen voelden. Intussen krijgen ook een aantal Oost-Europese landen almaar meer af te rekenen met illegale migratie, en misschien kan dit hen aanmoedigen om een geïntegreerde Europese aanpak sterker te ondersteunen.'

Doorbraak: U kan toch niet ontkennen dat de EU zich een koele minnaar toonde van het migratiediscours van pakweg Viktor Orban in Hongarije?

Sammy Mahdi: 'Er bestaat wat mij betreft toch nog een groot verschil tussen enerzijds het verhaal van een 'blank en christelijk Hongarije' en anderzijds de noodzaak van een degelijke grensbewaking. Zeker als bepaalde dictatoriale leiders handig misbruik trachten te maken van al te poreuze grenzen om Europa te destabiliseren.'

Doorbraak: Intussen stellen we vast dat Europa de controle aan de buitengrenzen steeds meer uitbe-

steedt aan derde landen, waardoor we ook bijzonder vatbaar worden voor chantage.

Sammy Mahdi: 'Samenwerking met derde landen zal altijd nodig blijven, maar tegelijk moeten we ons zo weinig kwetsbaar mogelijk opstellen. Europa moet dus zelf ook haar deel van het werk opknappen, en zeker niet alles uitbesteden aan landen buiten de EU. En jawel, dat vraagt nog veel grotere investeringen dan we vandaag al doen, maar wat is het alternatief? De reële kost van ons huidige model – waarbij we heel veel mensen opvangen die eigenlijk geen nood hebben aan bescherming – is vele malen groter.'

Doorbraak: De kritiek op het grensbewakingsagentschap Frontex zwol de voorbije jaren steeds harder aan. Is het dan wel een goed idee om zo'n agentschap nog meer centen toe te stoppen?

Sammy Mahdi: 'Er moet absoluut meer politieke controle komen op Frontex, dat intussen uitgegroeid is tot het grootste agentschap van de hele EU. Maar na de migratiecrisis van 2015 klonk de roep om betere grensbewaking plots heel luid, en moest het allemaal heel snel gaan. Intussen heeft ook het Europees parlement zich daarover uitgesproken: het moet beter, en er is meer politieke sturing nodig.'

Doorbraak: Het vroegere discours in voornamelijk progressieve hoek, dat het wel meeviel met de

“ Na de val van de Berlijnse muur was het *bon ton* om grenzen als problematisch te beschouwen ”

migratiedruk op de Europese grenzen en dat Europa best wel wat nog wat meer migranten aankon, lijkt vandaag ook ter linkerzijde plaats te ruimen voor een nieuw soort realisme. Hebben we het migratieprobleem niet te lang onder de mat geschoven, waardoor we nu ook deels achter de feiten aanhollen?

Sammy Mahdi: 'Ik denk dat migratie op zich geen probleem hoeft te zijn: het is een fenomeen van alle tijden, dat maar een probleem wordt als je

“ Er bestaat een groot verschil tussen enerzijds het verhaal van een blank en christelijk Hongarije en anderzijds de noodzaak voor degelijke grensbewaking ”

het verkeerd aanpakt. Er is meer controle nodig, met duidelijke regels, maar tegelijk ook een buitenlands beleid dat erop gericht is om bepaalde regio's te stabiliseren zodat minder mensen geneigd zijn om er te vertrekken. Dat gaat van een doeltreffend klimaatbeleid tot betere handelsrelaties met de landen in het zuiden, net om te vermijden dat er binnen pakweg twintig jaar nog meer triggers opduiken die mensen tot migratie aanzetten. Na de val van de Berlijnse Muur was het in bepaalde kringen inderdaad *bon ton* om grenzen als iets problematisch te beschouwen. Het liberalisme vierde hoogtij, alles mocht en

alles kon. Samenlevingsproblemen leken een relict uit het verleden. Iemand als Paul Scheffer ging daar jaren geleden al tegenin: hij pleitte net voor sterkere grenzen om de vrijheid te beschermen. Europa is effectief vrij en liberaal, en Schengen heeft dat ook verankerd, maar een groot gedeelte van de wereld is niet zo vrij en liberaal, en dus moeten we hier ook de nodige bescherming inbouwen. Het verzet vanuit bepaalde hoek tegen een strengere migratiebeleid snijdt wat mij betreft ook geen hout: is de huidige aanpak waarbij migranten soms jarenlang van het ene naar het andere Europese land dolen dan zoveel humaner? En zijn migranten die zonder papieren moeten overleven en dus bijzonder kwetsbaar zijn voor alle vormen van misbruik dan zoveel beter af dan wanneer ze al meteen bij binnenkomst een duidelijke "nee" te horen hadden gekregen?'

Doorbraak: Het Brussels gewest schreef een aantal weken geleden een brief aan de premier waarin het aandacht vroeg voor de problematiek van de illegale migranten in Brussel. Zij zouden intussen al met zowat honderdduizend zijn, een aanzinnig grote groep die niet enkel zeer aanwezig is in het straatbeeld, maar ook het draagvlak voor een rechtvaardig migratiebeleid verder ondergraaft. Fort Europa blijft in praktijk vooralsnog een zandkasteel te zijn. Hoe denkt u die massale instroom van illegalen op korte termijn gekeerd te krijgen?

Sammy Mahdi: 'Op Europees niveau is het antwoord klaar en duidelijk: de grensbewaking aan de buitengrenzen moet worden opgedreven en dit vraagt extra investeringen. Op Belgisch niveau moeten we werk maken van een veel betere opvolging van de dossiers. Heel veel van die mensen dienden ooit een asielaanvraag in, maar verdwenen na de afwijzing daarvan in de illegaliteit. Of ze kwamen het land binnen met een studenten- of toeristenvisum en zijn nooit meer vertrokken.'

'Er is dus absoluut nood aan een aanklappend beleid: als iemand het bevel krijgt om het grondgebied te verlaten, dan moet hij of zij vervolgens ook individueel worden opgevolgd. Met het oog daarop hebben we intussen fors geïnvesteerd in de rekrutering van extra mensen. Maar nogmaals: ook de landen van herkomst moeten meewerken. En daarvoor trekken we als Europese Unie dan ook maar beter aan één zeel.'

Doorbraak: Maakt u zich na uw inlooperperiode op dit departement weleens zorgen over het afkalvende draagvlak voor migratie in Europa?

Sammy Mahdi: 'Ik geloof heus niet dat de Europeanen plots minder menselijk zijn geworden. Maar in de wetenschap dat 2 op 3 asielzoekers eigenlijk geen nood blijken te hebben aan bescherming en dat amper 20 procent van die grote groep ooit terugkeert naar het land van herkomst, mag dit afkalvende draagvlak toch geen verrassing heten? En dan is het ook heel logisch dat de bevolking het gevoel krijgt dat ons migratiebeleid de voorbije jaren vaak de plank missloeg. Die frustratie bij de brede bevolking is dus helemaal terecht. Aan ons om zo snel mogelijk een ander en beter migratiebeleid in de steigers zetten.'

DE CLUB DER MERITOCRATEN

FRANS CROLS

Een gratis tip voor wie bij VRT of VTM een goed idee voor een reportage zoekt: draai 'De Kinderen van Vlerick'. Boeiende acteurs en een ruime schare kijkers gewaarborgd. Over de Vlerick Boys en Girls wordt geroddeld. Hoe begon deze aristocratie van het talent en waar staat zij vandaag?

Heeft Vlaanderen een elite? Een prulvraag? Neen, een gemeenschap heeft voortrekkers nodig en Vlerick Business School is daar een wieg van. Waaraan kan je merken dat een samenleving, gemeenschap of volk een elite heeft? Het sociologische antwoord is ingewikkelder, maar geloof deze salto: 'Als op een feest met de bloem van de gemeenschap, bijvoorbeeld bij een koningshuwelijk, de honderden eregasten mekaar aanspreken met de voornaam, dan is er een elite.' Dat laatste was van 1830 tot 1988 (de val van de Generale Maatschappij van België) de stempel en de kracht van de Franstalige elite. Zij netwerkte nog voor het woord werd geboren. Dat leidde tot inteelt en die inteelt deed de holding, die twee derde van de Belgische diensten en nijverheid bespeelde, voor 32 jaar ondergaan in haat, broeder-twist en schande.

Haast 70 jaar draait Vlerick Business School met brein en branie. Geboortedatum: 4 mei 1953. André Vlerick had het voorkomen, de hersenen, de kracht

en de etiquette van een aristocraat. Hij liet zich niet voorstaan op zijn hoogburgerlijke afkomst en streefde zijn ganse leven naar de opbouw van een aristocratie van het talent. Eenvoudiger: een meritocratie waar individuele bekwaamheid zwaarder weegt dan overgeërfde macht. De wederopbouw was in 1953 volop in zwier. André Vlerick barstte van de Amerikaanse ideeën die hij opdeed als de Belgische sleutelfiguur van het fameuze Marshall Plan. Op zijn 28ste was de Vlaamsgezinde Vlerick, met het Frans als jeugdtaal, directeur-generaal van het Belgisch Bestuur voor Economische Samenwerking, gericht op de overzeese hoorn van overvloed. André Vlerick had een on-Vlaams karakter. Eén van zijn lijfspreuken was: *La modestie est le seul défaut que je ne connais pas*. Een mijlenbreed verschil met Vlamingen

met schrik voor hun eigen schaduw, tot 2000 een meerderheid, nadien een (krimpende) minderheid.

Nieuwe elite

Franstalig België heeft in de voorbije halve eeuw haast alles verloren. Eerst Congo en tien jaar later de Franstalige universiteit van Leuven. Dat leidde onder meer tot de splitsing van alle unitaire partijen. Ondertussen werd de Société Générale een bijhuis van Parijs, nog voor ze ten grave daalde. Het netwerk van Fortis, met graaf Maurice Lippens, flopte. De generatie van Lippens en Etienne Davignon werd een karavaan van verliezers en ze besefte dat wonderwel. Bovendien stond er een groep klaar, en hier zijn we bij Andries Vlerick, om het roer van het Franstalig establishment over te nemen. Zoals Alain Mouton schrijft in het uitmuntende 'Vlerick Boys, een Vlaamse meritocratie' (2013): 'Die vroegere elite is weg of op zijn minst uit elkaar gespeeld. Nog voor dat establishment door de Fortis-affaire verzwakt was, zijn er vanuit Vlerick pogingen ondernomen om mee te werken aan de uitbouw van een gelijkaardig Vlaams zakelijk establishment. Als tegenwicht. En dat moest een modern zakelijk netwerk zijn, naar analogie met de Angelsaksische traditie op basis van verdiensten.'

Het Gentse Seminarie voor Productiviteitsstudie- en Onderzoek (SPSO) - de toenmalige officiële en pruike-rijge naam - is de oudste universitaire managementschool van Europa. Zij begon als het eenmansbedrijf van de meester. André Vlerick selecteerde de lesgevers en de studenten, kneedde en begeleidde hen persoonlijk. Het SPSO was een mini-kmo. Over de jaren werden de oud-studenten de Vlaamse vleugel van een wereldbroederschap van half-ontheemde mannen die met verbeterd blik, MacBook en reistas binnenlands en buitenlands sjoeren aan maakproducten, diensten, creativiteit en hogere cijfers. Het PUB-programma eiste één jaar zweet, ernst en nachtstudie. De Kuiperskaai in Gent kende geen PUB'ers onder zijn kroegpilaren. De honk van het SPSO bij de zilveren jubilee was een uitgeleefde burgerwoning aan de Sint-Pietersnieuwstraat, wat het elan niet schaafde. Morgenkoffie, ribfluwelen broeken, ABN en de warme slordigheid van een universiteit heerste tot in het kantoor van de baas. In januari 1978, 25 jaar na de start, liet Vlerick horen: 'Voor 1940 bestond reeds de zogenaamde *organisation*

Decaan Marion Debruyne:

'ONDERNEMERSCHAP ZIT IN HET DNA VAN DEZE SCHOOL'

Decaan Marion Debruyne werkt waar vroeger wierook slierde, de kwispel wijwater verspreidde en oversten priesterstudenten in toom hielden. Het Latijn van de zakelijke seminaristen is het Engels. De decaan is burgerlijk ingenieur en managementauteur, leidt VSB sedert 2015 en werd unaniem herkozen in 2019. Vlerick telt nu jaarlijks ongeveer 300 masters-studenten, 400 MBA-studenten en jaarlijks circa 7.000 deelnemers in de zogenaamde executive opleidingen. Bij de masters- en MBA-studenten is traditioneel ongeveer een derde niet-Belg. Omwille van Covid-19 is dat teruggevallen tot een kwart, als gevolg van reisverboden en vertraagde visumprocedures. De verhouding man/vrouw bij de masters- en MBA-studenten is 60/40. VBS is het nummer 1 in de Benelux en Top 20 in Europa. De Financial Times en het rangschikingsbureau QS voegen VBS bij de topscholen.

Doorbraak: Blijft VBS in de eerste plaats essentieel voor de opwaardering van het bedrijfsleven in Vlaanderen, of werden de oogmerken ruimer?

Marion Debruyne: 'Door de internationalisering van de school is onze blik ruimer dan Vlaanderen, maar dit verhoogt net onze relevantie. Vanuit een klein land met een open economie is een open blik noodzakelijk. Evident is dat we in een kenniseconomie afhankelijk zijn van sterk talent, dat met kennis van zaken en vooral met zin voor ondernemerschap aan de slag gaat.'

Doorbraak: Wat is voor u het meest essentiële punt van de geestelijke nalatenschap van André Vlerick?

Marion Debruyne: 'Ik moet nuanceren dat ik te jong ben om André Vlerick ooit persoonlijk ontmoet te hebben en wat ik van hem weet, komt door de vele verhalen van oud-medewerkers en alumni. Als ik er één ding uitpik, is dat ongetwijfeld hoe ondernemerschap de motor is van een sterke economie. Ondernemerschap zit in het DNA van deze school, en dat is na haast 70 jaar verder nog immer zo. De 'Vlerick-injectie' die we de studenten willen meegeven, zit in ons credo 'Live

scientifique die onderwezen werd aan de ingenieurs. Zo'n aanpak is té verbrokken, dacht ik. Een bedrijfsleider is niet enkel ingenieur, maar ook econoom, socioloog, psycholoog. De klemtoon moest liggen op het verbinden van diverse kundigheden. Ik was overtuigd enkel te kunnen slagen als ik jonge mensen tot bedrijfsleider en niet meer uitsluitend als economische theoreticus ging opvoeden. *Management is the process of getting things done efficiently through a community of people.* Manager ben je op het ogenblik dat je verantwoordelijk bent, niet enkel voor je eigen werk maar voor het werk dat anderen doen.'

Groot seminarie

De reputatie van het SPSO, de school van Vlerick, groeide jaar na jaar. De ex-studenten werden de Vlerick Boys, later met meer dan een klad Girls, met de kenmerken van een orde van jezuiteten of, nog hoger gegrepen, de Bilderberg Groep van 1954 voor Europees-Amerikaanse dialoog. Het genootschap werd samengebracht door prins Bernhard der Nederlanden in Hotel Bilderberg op de Hoge Veluwe. In de entree van het hotel staan tot vandaag de levensgrote foto's van Henry Kissinger, David Rockefeller en de prins gemaal. De Bilderberg Groep vergadert jaarlijks voort op prachtige plekken in stijl en discretie.

In de jaren '70 stond Vlerick op hetzelfde peil als de Europese topscholen Insead, IESE en LBS. Maestro Vlerick stapte rond die tijd in de politiek en droeg vanaf dan een dubbele pet. Van de Sint-Pietersnieuwstraat ging het naar het ex-kantoorgebouw van de omgevallen textielreus UCO, aan de zuidrand van Gent, en weer later zetelde de confrerie in het verlaten Groot Seminarie van het bisdom Gent. In plaats van priesters rijpen daar sedert een halve generatie jaarlijks honderden mannen en vrouwen tot managementclerici. Typisch voor het gebouw zijn de gangramen die zo hoog geplaatst zijn dat je niet naar buiten kan kijken, de zondige wereld moest buiten het blikveld van de seminaristen blijven. Vlaamse dagbladen, De Standaard op kop, hebben jarenlang hun best gedaan - zoals het past in de traditie van een slap volkje - om de Vlerick Boys en Girls bespottelijk te maken en hun geringste pecadillo uit te vergroten. Heibel bij Lernout & Hauspie, weg met Vlerick, rommel bij Picanol, awoert Vlerick. VBS begon in Gent en kreeg door een

Vlerick is geen duurdoenerige school. Een voltijdse MBA kost er 39.500 euro, bij Insead is dat het dubbele en Rotterdam School of Management vraagt anderhalve keer dat bedrag

creatieve en vernieuwende juridische ingreep een dubbele academische grondslag en een dubbele hoofdcampus, eentje in Gent en eentje in Leuven, waardoor als tijdelijk compromis - om de katholieke gevoelens te sparen - een drolige naam uit de koppen kwam: Vlerick Leuven Gent Management School. Einde jaren '90 was de school via haar reputatie en alumni geworteld in de Vlaamse en Belgische ondernemingen. Alumni traden naar voor als sleutelfiguren in het Vlaamse bedrijfsleven. Namen van de eerste oud-studenten die op de tongen liggen zijn: Louis Verbeke, zakenadvocaat (en grote inspirator van de renaissance van het SPSO), Luc De Bruyckere (Ter Beke), Luc Vansteenkiste (Recticel), Ronald Everaert (Mercator Verzekeringen), Rik Müller (hoogleraar), Roland Van Dierdonck (hoogleraar). Vanaf het moment dat de alumni zichtbaarheid kregen, begon het gestook. De ex'en van Vlerick zouden inteeltiger zijn, een beleid volgen van ons-kent-ons, mekaar benoemen in bestuursraden en mekaar bedienen

Learn Leap. Dat staat voor 'Live your dream', 'Learn continuously', 'Leap with confidence'. Ondernemerschap is een attitude, die studenten en alumni van Vlerick kenmerkt. Dat was heel duidelijk tijdens de recente Vlerick Award-uitreiking, die sedert een tijd gaat naar een Vlerick alumnus. De genomineerden waren Daan De Wever (Destiny), Tim Van Hauwermeiren (Argenx), Louis Jonckheere (Showpad), Maarten Michielssens (EnergyVision) en Felix Vandemaële (Collibra). De stichtende ondernemers van EnergyVision en Collibra sleepten de prijs in de wacht. Heel mooi is ook deze recente getuigenis van een alumnus in de Financial Times: 'Said says that studying for an EMBA at Vlerick Business School in Belgium gave him the confidence to start his own business'. Met onze nieuwe Vlerick Entrepreneurship Academy zetten we het ondernemerschap dat Vlerick kenmerkt sterkere kracht bij. De missie van de Vlerick Entrepreneurship Academy is ondernemerschap stimuleren in de Vlerick community, en ondernemers helpen bij het realiseren van groei.'

Doorbraak: Wat zet VBS 'opvallend apart' van de businessscholen waarmee zij zich inhoudelijk kan vergelijken, bijvoorbeeld Insead, London Business School?

Marion Debruyne: 'De klemtoon op ondernemerschap is daar zeker een element van. Andere internationale business-scholen zijn vaker en eerder gericht op consulting of finance. Daarnaast heeft Vlerick zich altijd onderscheiden door zijn

pedagogische aanpak. 'Being taught doesn't mean learning' (Les krijgen wil niet zeggen leren) is een mantra dat je hier vaak hoort. Onze professoren zijn ongelooflijk gedreven om actief en interactief aan de slag te gaan met de deelnemers. Dat ge-

met kapitaal. Rond de school en haar alumni zweefde een mythe waartegen weinig feiten opwogen. Je kan dit een Bantoe-aanpak noemen. Zoals ik leerde op de missiepost Lemfu in Congo, in de tweede helft van de jaren '60, hebben Bantoe's de mentaliteit om, als er eentje met het hoofd boven het gras uitsteekt, deze terug onder de zoden te stampen. In 2005 circuleerde het boek 'De Vlamingen, een volk zonder bovenlaag' van Joost Ballegeer en dat sloeg, ondanks de kentering, in. De oud-studenten van Vlerick ontmoetten mekaar niet alleen in raden van bestuur. Ze financierden mee ondernemingen van alumni, vierden samen feest (soms op het kasteel Bloemendale van André Vlerick in Beernem), maar woonden verduiveld ook nog (toch een deeltje) in dé dorpen van de rijke stinkerds in Oost-Vlaanderen, in Sint-Martens-Latem en Deurle, met hun kunstzinnige reputatie, schitterende golfclub, edelvilla's achter dik geboomte.

Open netwerk

Louis Verbeke vertelde aan Alain Mouton in 2013, en daar hoeft anno 2021 geen letter vanaf: 'Het netwerk van Vlerick is een open netwerk, puur meritocratisch, dat enorm helpt om mensen met veel talent sneller toegang te geven tot zaken waarvoor zij verantwoordelijkheid willen opnemen. Als je niet geboren bent in een voor-aanstaand gezin of in een wereld van zaken, als je niet adellijk bent, dan heb je als Vlerick-alumnus de kans veel sneller de juiste mensen te leren kennen. Er is niets verkeerd aan netwerken als ze goed worden gebruikt. Maar dat geldt ook voor een auto.'

Zakelijke netwerken had Vlaanderen voor Vlerick niet, het lidmaatschap van een bedrijfstakvereniging of een kring rond VEV of VBO (bij dat laatste zat het belgicisme er tot in de 21ste eeuw

diep in, logisch, het is een nationale koopel) had een andere finaliteit en emotionaliteit. Met een alumnus van de VEV-raad ging je op zaterdag niet tennissen, onder Vlerick-vrienden wel. De getrouwen van Vlerick Business School kregen zware klappen door twee affaires: de opgang en de ondergang van Lernout & Hauspie en de vette, onethische, managementcontracten bij Picanol van Jan Coene, toen voorzitter van de alumnivereniging. Toeval: L&H en Picanol huisden in dezelfde schelpvormige campus aan de rand van Ieper. In het leidingwater moet corrumperende vloeistof gecirculeerd hebben.

Goudpot

VBS doet zijn marketing onder meer met een aantrekkelijke prijszetting. Een alumnus loopt geen tien tot vijftien jaar gebukt onder een loodzware studiefinanciering. Vlerick is geen duurdoenerige school en een voltijdse MBA kost er 39.500 euro. Bij Insead is dat het dubbele en Rotterdam School of Management vraagt anderhalve keer dat bedrag. Een MBA is de hoogste opleiding, daaronder volgen cursussen op maat (voor ondernemingen bijvoorbeeld) en daar is de financiële studielast tweederde van de MBA-som. Vlerick was wereldberoemd in Vlaanderen maar zeer weinig bekend daarbuiten, aldus oud-decaan Philippe Haspelslagh. De markt van de voltijdse MBA-opleidingen is verzadigd, zij krimpt. Alleen in Oost-Europa en Azië is er groei. De voltijdse MBA verliest aan gewicht in het pakket van een businessschool. *Executive education* is de groeier, korte cursussen op maat van een onderneming wat past bij de beweging van levenslang leren. In tegenstelling tot Amerikaanse MBA-scholen hebben de Europese evenknieën geen tot zeer weinig inkomsten uit legaten en schenkingen, die daar kunnen oplopen tot de helft van de schoolfinanciën. Wel was er, en het typeert het echtpaar Vlerick-Sap, dat kinderloos was en de Boys en Girls van de school liefdevol en afstandelijk als hun kroost beschouwden, een legaat van weduwe Cécile Sap van 51 miljoen euro, steunend op Belgische aandelen, waaronder stukken van KBC en Spector, de grootste individuele gift aan een Europese businessschool. Met zijn jaarlijkse dividenden helpt die goudpot VBS bloeien. De som is eerlijk verdiend en eerlijk verdeeld onder de 24.000 nakomelingen. □

beurt door real-life cases, games, tools, projecten en ervaringsgericht leren. We zijn pas in onze missie geslaagd als de deelnemers het geleerde omzetten in de praktijk.'

Doorbraak: Wat is de hoofdtrend vandaag van businessscholen in Europa, in de VS?

Marion Debruyne: 'Het thema sustainability, duurzaamheid en kringloop, staat centraal zowel bij ons als bij andere business-scholen. De aandeelhouder bezet minder het centrum, ten voordele van andere belanghebbenden, en ten voordele van de bredere maatschappelijke impact van bedrijven en van de economie in het algemeen. Een ander belangrijk thema is hoe de post-covid wereld er zal uitzien voor het hoger onderwijs. Bij Vlerick liepen we voorop met digitaal leren. We lanceerden in 2018 een online-MBA, wat ons in staat stelde om tijdens de pandemie vlot de overstap te maken naar volledig digitaal, met de typische Vlerick-toets. De vraag is hoe we in de toekomst willen leren: op een campus, volledig online of deels online?'

Doorbraak: Richt u zich door de mogelijkheid om te studeren in het Engels, en door de campus in Brussel, bewuster op Franstalige Belgische studenten? En zo ja, levert dat kandidaten op, of is dat een oogmerk voor de nabije toekomst?

Marion Debruyne: 'Of de Belgische studenten Franstalig of Nederlandstalig zijn, controleren wij niet. De overstap naar het Engels betekende vooral een internationalisering van de school. Een derde van onze masters- en MBA-studenten komt van buiten België en onze campussen tellen meer dan 50 nationaliteiten.'

Doorbraak: Is de vergoeding die VBS biedt aan buitenlandse professoren vergelijkbaar met wat Insead en co voorstellen?

Marion Debruyne: 'Professoren komen niet naar Vlerick om financiële redenen. Wel omdat ze deel willen uitmaken van een collegiale, dynamische omgeving waarin ze relevant onderzoek kunnen doen en werken met goede studenten en interessante bedrijven.'

Doorbraak: Is de studieschuld die de MBA'ers op zich nemen bij Vlerick Business School 'democratisch' vergeleken met wat een diploma bij de top-businessscholen kost?

Marion Debruyne: 'In de rangschikkingen van de businessscholen doen we het steeds goed op het onderdeel 'value for money'. We zetten ook in op beurzen voor studenten, zodat Vlerick Business School zoveel als mogelijk toegankelijk is voor wie het verdient.'

GRIEP JE?
HIER NEEM EEN
PAPIERTJE.

ALAIN GROOTAERS

De Universele Verklaring van de RECHTEN VAN DE MENS

Alain Grootaers is journalist, tv-maker en Doorbraak-columnist.

Kent u de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens nog? Ze werd op 10 december 1948 onder luid applaus aangenomen door de Verenigde Naties in een naoorlogse sfeer van hoop, gelijkheid en broederlijkheid.

Toen ik aan de universiteit studeerde begin jaren '80 gold de UVRM nog altijd als de goudstandaard waaraan toen de politiek van voornamelijk buitenlandse regimes werd afgetoetst. Het beduimelde exemplaar van dat dunne boekje -zoveel rechten hebben we als mens nu óók weer niet- dat ik toen als progressieve student probeerde uit het hoofd te kennen, staat nog altijd in mijn boekenkast. Naast

een even zo dun en zeer stukgelezen exemplaar uit die tijd van Louis-Paul Boon's Mieke Maaikes Obscene Jeugd merk ik nu, want de boog kon als student niet altijd gespannen staan. De hoop die leefde na de goedkeuring van de UVRM was dat alle landen ter wereld dezelfde marsrichting zouden kiezen, één waarbij de individuele mensenrechten centraal staan.

Dat individuele is een kernbegrip in deze omdat het de bedoeling was om het moordende groepsdenken dat de concentratiekampen had voortgebracht te ontwapenen. De ene groep tegen de andere opzetten door overheden en regimes -of ze nu democra-

tisch verkozen waren of niet- werd door de individualisering van de mensenrechten ondervangen. De UVRM beschermt het individu tegen de groep die zich anders wel eens als een roedel wolven op een minderheid wil storten, gehypnotiseerd door de overtuiging van het eigen gelijk en van het goede te doen.

Het voorbeeld toen na WOII was uiteraard de joden, de homo's en de zigeuners. 73 jaar later is er niet veel veranderd. De mens lijkt wel gedoemd om altijd weer in groepsdenken te vervallen. L'enfer c'est les autres; het moet intussen zowat het enige zijn waarvoor Sartre nog eens van onder het stof wordt gehaald.

En zoals steeds komt het groepsdenken van nu weer voort uit een zichzelf toegemeten morele superioriteit. Het goede doen om het eigen goede gevoel: het heeft al veel ellende veroorzaakt. De woke-beweging die ons komt overgewaaid uit de Amerikaanse universiteiten, is daar een exponent van: die identitaire beweging van ras en geslacht denkt dat ze progressief is maar draait met graagte de klok 60 jaar terug wanneer het over het uitsluiten van andersdenkenden gaat. De radicaal-feministische tak van de woke-beweging ziet blanke mannen van middelbare leeftijd als een homogene groep die uitgesloten dient te worden.

De rassen-afdeling van de wokers mikt op diezelfde groep als oorzaak van alle ellende. Beiden bevechten hun eigen gecreëerde vijand door zelf discriminatie te installeren en vrijheid van meningsuiting aan banden te leggen. Dezelfde universiteiten in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, die eind jaren '60 het bolwerk waren van een progressieve beweging die vocht voor vrijheid van meningsuiting, sluiten nu hun deuren voor intellectuelen met een onwelgevallige mening. De lijst van de zogenaamde cancelcultuur is lang en bereikt ook stilaan het Europese vasteland.

Gelukkig zien de Vlaamse universiteiten de bui hangen en rector Luc Sels van de KU Leuven sprak zich bij de opening van het academiejaar uit tegen de cancelcultuur die de academische vrijheid onder druk zet. 'Je bent woke of je bent een toonbeeld van blanke zwakheid of kolonialistische rationaliteit', klonk het bij Sels.

Intussen is het woke-isme wel doorgedrongen tot de mainstream. Bij onze noorderburen zag de Nederlandse Marieke Lucas Rijneveld af van de vertaling van het inauguratiegedicht van de Amerikaanse dichteres Amanda Gorman. Dat deed ze na de kritiek dat haar uitgever niet gekozen had voor een gekleurde vertaler. Soms wordt het woke-isme zo potsierlijk dat het wel een sketch van Monty Python lijkt: in Engeland moest een vrouwelijk parlementslid van Labour door het stof omdat ze had gezegd dat 'alleen vrouwen een baarmoeder hadden'. Dat schoot in het verkeerde keelgat bij de trans-gemeenschap en de voorzitter van Labour haastte zich om te zeggen 'dat het verkeerd was om te zeggen dat alleen vrouwen een baarmoeder hebben'.

Dichterbij kregen de familieleden van twee verongelukte jongeren, Mehdi en Adil, geen toelating om te spreken op de Black Lives Matter-betoging in Brussel. De Noord-Afrikaanse familie was 'niet zwart genoeg' vonden de organisatoren. En zo sluipde de cancelcultuur langzaam maar zeker onze maatschappij binnen: standbeelden moeten neergehaald worden, daar waar een bord met historische duiding ook al zou werken. Straatnamen worden veranderd en geschiedenis wordt uitgewist.

Verontwaardiging, het zich beledigd voelen en de slachtofferrol worden als wapen gebruikt, daar waar de wettelijke basis ontbreekt om de argumenten kracht bij te zetten. Dat morele argument en de schuldinductie wordt overigens alleen op het blanke Westen toegepast. Azië en Afrika ontsnappen aan het woke-isme: de Arabische slavenhandelaars lijken vergeten, vrouwenbesnijdenis, kinderarbeid of ongelijke rechten voor vrouw en man binnen de islam, om er maar enkelen te noemen, staan niet op de woke-agenda. Het afschaffen van het woord 'zwartrijden' door MIVB daarentegen wel.

Dat groepsdenken gevaarlijk is en dat als gevolg daarvan met gemak de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aan de kant wordt geschoven zagen we het voorbije jaar ook in de absurde coronamaatregelen. Op geen enkel moment is er een evaluatie gemaakt van het nut van de verregaande maatregelen die ingrepen op de fundamentele rechten van elk individu. Het gemak waarmee politici besloten om mensen hun rechten en vrijheden af te nemen was en is verbijsterend. De gretigheid waarmee men dreigde om drones in te zetten om te spioneren was ontluisterend. De vanzelfsprekendheid van lockdowns, het sluiten van ondernemingen en het opleggen van maatregelen waarvan het effect niet was bestudeerd, gaf aan dat voor velen de UVRM een loos vodge papier is dat bij elke zelfverklaarde noodtoestand aan de kant kan geschoven worden.

Het is nog altijd wachten op de evaluatie van de regering van elke afzonderlijke maatregel en zijn effect op de volksgezondheid, net zoals een gedegen onderzoek naar de bijwerkingen van sommige vaccins. Schotland onderzoekt op dit moment bijvoorbeeld of een alarmerend hoog aantal dood geboren baby's te wijten zijn aan de vaccinatie of dat het een gevolg is van de maatregelen waarbij door de lockdowns een groot aantal Schotten aan de drank raakten. Ook dat is wetenschap, alleen is het geen virologie.

Toen in Engeland een aantal staatsvirologen voor The House of Commons ondervraagd werden over hun beleid, vroeg een parlementslid waarom ze in hun voorspellingen nooit de mogelijke slachtoffers van de lockdowns hadden ingecalculereerd. 'Omdat we dat niet kunnen', was hun antwoord, 'dat is niet het werk van virologen, dat moeten andere wetenschappers doen.' Ook in België komen die andere wetenschappers nooit aan het woord en werden ze uit de overlegcomités geborsteld. Hoog tijd om die tunnelvisie te verlaten. Want een crisis die twee jaar duurt is geen crisis meer.

“COVID is een draaikolk die alle rede verzwelgt”

Jean-Luc Mommaerts

CHRISTOPHE DEGREEF

Jean-Luc Mommaerts onderzoekt de ‘ruis’ in de geneeskunde. We weten volgens hem niet hoe lichaam en geest samenwerken. Samen met artificiële intelligentie wordt dit dé uitdaging van de 21ste eeuw. ‘Wie deze vragen goed beantwoordt, zal het verdere verloop van de toekomst bepalen.’

Jean-Luc Mommaerts is arts, cognitief wetenschapper en ondernemer. Als onderzoeker is hij verbonden aan de VUB. Hij concentreert zich op een van de meest onontgonnen regio's in de geneeskunde: de samenwerking tussen lichaam en geest.

Mommaerts is een harde wetenschapper, maar valt op door zijn omzwervingen via het suggestieve en moeilijk duidbare. Volgens hem staan we in de 21ste eeuw voor een immense opdracht: tot nieuwe inzichten komen over het menselijke lichaam door dit niet louter als een machine te zien. De werking van de geest moet daarbij voldoende aandacht krijgen, en – sterker nog – is daarbij een belangrijke sleutel. De sleutel tot gezonde immuniteit.

Maar ook artificiële intelligentie is voor Mommaerts onontbeerlijk om de mens met zichzelf te confronteren. Mededogende technologie zou de mens in Mommaerts visie zelfs kunnen helpen uit het sukkelstraatje van de moderne wetenschap te klimmen: er is te veel aandacht voor concepten en details, maar te weinig voor een overzicht, en voor wat we niet weten.

Jean-Luc Mommaerts: ‘Gisteren ging ik voor een derde covid-spuut, hoewel ik na de tweede keiharde bijwerkingen had. Het viel goed mee deze keer. De realiteit is complex. Studies blijken te wijzen op een

verminderde transmissie en daarom wil ik mezelf laten revaccineren, zoals ik ook wil weten welke de rol is van de psyche in de vaccinaties en het hele covid-gebeuren. De echte psyche dan, niet alleen de verf, maar ook de muren en het hele gebouw.’

‘Spijtig genoeg wordt dit binnen de geneeskunde schromelijk miskend en zitten we qua psychosomatiek dus nog steeds vast in de middeleeuwen. Covid is slechts een voorbeeld. Wegwuiverij is hier niet op zijn plaats. In de geneeskunde is er evenveel ruis als een eeuw geleden in de fysica. Albert Einstein en Werner Heisenberg waren nodig om de ‘ruis’ die men niet met Isaac Newton kon verklaren, toch een plaats te geven in het universum. Op dezelfde manier begrijpt de huidige geneeskunde nog altijd niet hoe lichaam en geest als geheel samenwerken. Dat is onze moderne ruis die nochtans erg belangrijke zaken suggereert, zoals het belang van placebo-effecten.’

Doorbraak: Is het bestaan van een placebo-effect niet al bekend in de wetenschappen?

Jean-Luc Mommaerts: ‘Ja, maar het placebo-effect duikt steeds vaker op daar waar men niet graag heeft dat het opduikt: in het geneesmiddelenonderzoek. Men kan er steeds moeilijker naast kijken. Laat mij een eenvoudig voorbeeld geven. In onderzoek naar de werking van geneesmiddelen, hanteert men

een ‘gouden standaard’, de zogenaamde ‘dubbelblindstudie’. Daarbij vergelijkt men een groep die een geneesmiddel heeft toegediend gekregen, met een groep die een neutraal werkend placebo-middel heeft gekregen. Die placebo-groep kan uitsluitend geven over de reële werking van het geneesmiddel. ‘Wanneer mensen in beide onderzoeksgroepen de vraag krijgen in welke groep zij denken te zitten, dan blijkt uit het onderzoek dat er al rond gebeurt is, dat deelnemers in 70% van de gevallen juist raden in welke groep ze zitten. 80% van de artsen kan in lijn daarmee eveneens raden welke groep men ‘behandelt’. Men weet het niet zeker, maar men raadt het in overgrote meerderheid wel juist.’

‘Hoe meer de tijd tijdens zo’n geneesmiddelenonderzoek vordert, hoe meer de kans toeneemt dat mensen juist kunnen raden in welke groep ze zitten. Als te veel mensen correct raden in welke groep ze zitten, dan kan je argumenteren dat er van blindheid geen sprake meer is. De overtuiging dat men zeker in een bepaalde groep zit, kan namelijk de onderzoeksresultaten beïnvloeden, waardoor je niet meer juist kan vaststellen of een geneesmiddel echt werkt. Als dit punt bereikt is, publiceer je best onmiddellijk de onderzoeksresultaten. Maar dat gebeurt zelden.’

‘Ik durf beweren dat de dubbelblindstudies die nu uitgevoerd worden in de geneeskunde, in de meeste gevallen een té positief effect toedichten aan geneesmiddelen. De ruis zit hem erin dat van het moment dat mensen weten dat ze in de groep zitten die een geneesmiddel hebben gekregen, ze de verwachting beginnen koesteren dat ze zullen genezen. Dat heeft op zich niets met het geneesmiddel zelf te maken, maar louter met de suggestie van de geest.’

Doorbraak: Ook wat betreft de covidvaccins twijfelt u aan de dubbelblindheid van de uitgevoerde studies. Maar niemand durft daarover praten, hebt u zelf ondervonden.

Jean-Luc Mommaerts: ‘Nadat de studies rond de covidvaccins afgerond waren, heb ik alles wat wetenschappelijk beschikbaar was over de vaccins

en de proeven, grondig doorgenomen. Daarop heb ik vier *rapid responses* gestuurd naar de British Medical Journal, die ook gepubliceerd zijn. *Rapid Responses* zijn geen wetenschappelijke artikels, maar worden door de redactie van een wetenschappelijk tijdschrift wel interessant genoeg bevonden om te worden opgenomen. Ze zijn een aansporing om verder en beter onderzoek te voeren. Tot vandaag heeft niemand mijn vragen echter opgepikt.’

‘Wat is het probleem? Wel, men spreekt in verband met de covidvaccins over de ‘megastudies’, waaraan 40.000 mensen hebben deelgenomen, en die de accuraatheid van de vaccins definitief hebben bewezen. Maar de studies tonen die accuraatheid eigenlijk helemaal niet aan.’

‘Dit is complexe materie. Ik wil ook niet gezegd hebben dat de covidvaccins niet werken, want dat zou onwetenschappelijk zijn. Mijn bezorgdheid is dat de farmaceutische industrie handig schermt met het cijfer van 40.000 deelnemers als machtsargument. Dat is misleidend. Want wat is er exact bestudeerd en vastgesteld? Er hebben inderdaad per studie 40.000 mensen deelgenomen, maar er zijn slechts 170 mensen die daadwerkelijk covidsymptomen vertoont hebben tijdens de onderzoeksperiode.

De overige 39.830 deelnemers zijn, nadat er 170 symptomatische covidgevallen vastgesteld werden, niet verder onderzocht. Van die 170 mensen bij wie covidsymptomen werden vastgesteld, bleek vervolgens 95 procent niet gevaccineerd, wat dus suggereert dat het vaccin goed werkt. Maar wel binnen een studie die ook maar minimumnormen hanteert: 170 is het minimumaantal deelnemers dat mag gebruikt worden om een geneeskundig product goedgekeurd te krijgen. Dat is één. Twee: wanneer je vervolgens nagaat of de dubbelblindheid gerespecteerd is in dezelfde studies, dan kan ik alleen maar vaststellen

▼ **Jean-Luc Mommaerts**
‘Men heeft slechts minimumnormen gehanteerd bij de COVID-vaccins’

dat dit niet zo is. De personen die het vaccin of het neutraal placebo toedienden, wisten in de studie wat ze aan het toedienen waren. Sorry, maar dat vind ik niet rigoureu. Want dubbelblind betekent dat deelnemers noch toedienaars weten wat ze toegediend krijgen, of wat ze toedienen. Er mag in echt rigoureuze dubbelblind-studies nooit voorkennis zijn - vandaar ook de naam: dubbelblind. Een arts kan met non-verbale communicatie namelijk 'verraden' wat hij aan het toedienen is; dat kan door een lachje zijn, maar ook door een bepaalde aarzeling, een zenuwachtigheid, die de proefpersoon bewust of onbewust kan oppikken, en die de proefpersoon kan beïnvloeden. Je kan non-verbale communicatie niet meten, en het is zeer suggestief wat ik hier zeg, maar net daarom bestaat de dubbelblindtest, om zulke zaken te voorkomen. Men weet dat men daar niet tegen mag zondigen, omdat men in het verleden al te veel verschillende onderzoeksresultaten heeft verkregen uit op dezelfde manier gevoerde onderzoeken. Dat is een taboe in de farmaceutische wereld. Maar zulke gevallen zijn al vaak genoeg gedocumenteerd geweest door serieuze wetenschappers.'

“ We zijn in het Westen te veel de detaillistische toer opgegaan, en zijn het overzicht op de realiteit kwijt ”

bevindingen kritisch zouden worden onderzocht. Ik heb op verschillende manieren geprobeerd deze zaak aan te kaarten, bij verschillende wetenschappelijke instanties in binnen- en buitenland. Maar antwoorden krijg je nooit. Het interesseert hen gewoonweg niet. Tenzij tot op zekere hoogte in de Verenigde Staten.'

Doorbraak: U bent niet op oorlogspad. U wil eigenlijk positiever aan de slag met de kracht van suggestie in de geneeskunde, en hoe het placebo-effect onze aanpak van onze gezondheid kan verbeteren?

Jean-Luc Mommaerts: 'Als het placebo-effect groot is, dan moeten we inderdaad proberen die kracht in de geneeskunde verstandig te gebruiken. Eigenlijk gaat het daarover, meer dan over covidvaccins specifiek. Als je mensen op een goede manier met die kracht zou kunnen leren omgaan, dan betekent dat een omwenteling in de geneeskunde. Als men het aandurft, zal men de inzichten die de ruis ons gebiedt, serieus nemen. Alleen zo komen we verder.'

'Het heeft ook geen zin om onszelf blind te blijven staren op het erg ongrijpbare covidvirus. Immunologie is een complexe wetenschap. Voor de covidcrisis is al uitgebreid onderzocht geweest dat ook de psyche een belangrijke rol speelt op het immuunsysteem. Er gebeurde voor de covidcrisis serieus onderzoek naar de verbanden tussen psyche, stress en immuniteit. Maar toen kwam modus covid, en was het: aanvallen maar! Terwijl dat echt geen goede basishouding is voor de immuniteit van de bevolking. Zulke oorlogshouding creëert ook geen goede wetenschappelijke mindset waarin je open en vrij kan discussiëren over het wat, waar en hoe. Laat staan dat je open kan praten over wat harde feiten zijn, over wat we niet weten, en over wat het domein van onze huidige directe waarnemingen rond covid overstijgt.'

Doorbraak: Durft u de Zweedse aanpak toejuichen, waarbij zeker ook fouten gemaakt zijn, maar waarbij de overheid van in het begin een langetermijnstrategie uitgestippeld heeft, die merkwaardig consistent blijft naarmate besmettingen door covid toe- of afnemen?

Jean-Luc Mommaerts: 'Ik denk dat onze oorlogstaal mensen in West-Europa zodanig bang heeft maakt, dat er van een groot nocebo-effect sprake is: het omgekeerde van placebo, waarbij geestelijke suggestie voor negatieve effecten zorgt. In Zweden was de toonzetting anders, en wilde men op de lange termijn werken, zonder het virus te minimaliseren, en men heeft dat zo aan de burger gecommuniceerd.'

'Bovendien: als men de studie stopt bij 170 covidgevallen, dan bevoordeel je de mensen die het meest gevoelig zijn voor symptomen. Je haalt er met andere woorden met een grote filter de lichamelijk-psychisch gevoelige mensen uit, de meest placebo-gevoeligen die in een serieus onderzoek net eerder vermeden dienen te worden. Mensen reageren namelijk erg verschillend op besmetting: sommigen worden ziek, anderen merken lichte symptomen nauwelijks op.'

'Dirk Devroey van de VUB heeft mijn *rapid responses* in de BMJ mee ondertekend, omdat hij mijn argumentatie heeft nagelezen, en er niets onjuist op kon aanmerken. Ik zou niet liever hebben dan dat mijn

Men heeft er wetenschappelijke en politieke inschattingfouten niet verdonkermaand, en men heeft er ook niet om de haverklap een andere tactiek verkozen om met covid om te gaan. In Zweden keek men naar het geheel, en naar de mens in zijn gehele gezondheid. Haaks op zo'n kalmere aanpak, staat bijvoorbeeld alle heisa rond de zogenaamde Britse variant. U herinnert het zich nog wel. Vorige winter was het de 'Britse' variant die veel besmettelijker was, en die in het Verenigd Koninkrijk voor paniek zorgde. Mijn hypothese daar is dat het covidvirus in Groot-Brittannië afgelopen winter, toen de Brexit pas echt gefinaliseerd was, een heel goede voedingsbodem had voor een besmettelijke variant. De hele Brexit is een lange, vermoeiende en stressvolle periode

▲ **Jean-Luc Mommaerts**
'Covid is ook in grote mate een psychosomatische aandoening'

geweest voor heel wat inwoners van het Verenigd Koninkrijk. Nu we een paar maanden verder zijn, en de luwte enigszins is teruggekeerd, kunnen we wetenschappelijke studies lezen waarin gesteld wordt dat het eigenlijk best wel meeviel, die grotere besmettelijkheid van de Britse variant. Dat kan, maar de Britse variant is niet op magische wijze veranderd. Veel aannemelijker is het dat de voedingsbodem is veranderd, waardoor de besmettelijkheid afgenomen is.' 'Mijn grote indruk is dat men covidvarianten al eens gebruikt wanneer experts vinden iets uit te leggen hebben aan de bevolking dat ze zelf niet onmiddellijk begrijpen.'

Doorbraak: Een van de hoekstenen van het 'zerocovidbeleid' is: vroeg panikeren, en die paniek onder de bevolking benutten om met strenge maatregelen een korte, maar zeer harde lockdown door te voeren waarbij het virus 'platgeslagen' wordt. Die aanpak kan doorgaans op goedkeuring rekenen bij heel wat medici, omdat ze denken dat die korte, hevige pijn uiteindelijk beter is dan een lang proces van maatregelen terugschroeven en weer lossen. Theoretisch klopt dat allemaal. Maar waar het ons om te doen is: is 'vroeg panikeren' eigenlijk wel zo'n goed idee, met wat u nu allemaal vertelt over de gevolgen van angst en stress op de immuniteit van de bevolking?

Jean-Luc Mommaerts: 'Naast een waargenomen nieuw virus, mogen we er ook niet blind voor zijn dat covid ook in grote mate een psychosomatische aandoening is, en een maatschappelijke draaikolk die alle rede lijkt te verzwelgen. Zo'n draaikolk is niet louter een metafoor, maar bijna een wiskundige, chaostheoretische zekerheid, waarin het ene kleine element een ander element exponentieel kan versterken. Maatschappelijke angst verhogen is dan net iets wat je zeker niet moet doen. De gevolgen hiervan zijn gevaarlijk.'

'Bang zijn is een evolutionair mechanisme, dat nuttig is wanneer er een leeuw in het struikgewas zit. In onze moderne beschaving is die reflex veranderd in angst, die meer symbolisch is. Je bent niet meer bang voor een directe dreiging, maar vooral voor de maatschappelijke betekenis van een dreiging. Het sociaal nocebo is de angstsymboliek van een bevolking die denkt dat ze massaal zal sterven aan dit virus, en als ze niet sterft, continu angstig is om ziek te worden.'

'Er gaan uiteraard veel mensen dood aan covid. Bang zijn daarvoor is normaal. Maar er is een verschil tussen bang zijn over in het ziekenhuis opgenomen

MAATSCHAPPIJ

worden, en een collectieve angst voor covid. Je zou mensen individueel moeten kunnen confronteren met deze angst, want dat helpt hen waarschijnlijk beter om voorzichtig te zijn voor het virus dan hen in de draaikolk te werpen.'

Doorbraak: Uw interesse in Artificiële Intelligentie (AI) is gekoppeld aan uw passie voor geneeskunde. Voor u valt daar conceptueel en subconceptueel

samen. Lichaam en geest, zou de westerling zeggen. Jean-Luc Mommaerts:

'Artificiële Intelligentie kan alleszins de samenwerking tussen conceptueel en subconceptueel verder helpen. Want we zijn in het Westen te veel de detaillistische toer op gegaan, en zijn het overzicht op de realiteit kwijt.'

'Wie de komende decennia goede AI ontwikkelt, die zal het aanzien van de wereld voorgoed veranderen. Dat wordt gevaarlijk. We moeten nu beter afspreken wat we kunnen toelaten. Niet achteraf, want anders zou het wel eens kunnen dat de AI beslissingen over de mensheid zal beginnen te nemen die niet in ons voordeel zijn.'

'De grootste stap in de cybernetica, de studie van complexe systemen, is de stap van gegevens naar intelligentie. Die stap zijn we nu aan het nemen. Van intelligentie vervolgens naar bewustzijn is een veel kleinere stap, en dus ook minder omkeerbaar. Mensen die AI ontwikkelen, weten dikwijls niet dat het bewustzijn dat AI mogelijk zal hebben, uiteindelijk het resultaat van hun laksheid kan zijn. Ze lijken geen idee te hebben over dit zeer complexe domein, en zien de implicaties niet. Of ze zien ze wel, samen met de vreselijke gevolgen, maar nemen dat domweg als een noodzakelijk bijproduct van hun schepping. *Collateral damage*. Zelfs zij die AI ontwikkelen, zijn vaak meer bezig met status en met geld verdienen, dan met de vraag hoe AI de mens nu eigenlijk goed kan helpen.'

Doorbraak: Hoe definieert u bewustzijn? Is bewustzijn bij AI zo onvermijdelijk?

Jean-Luc Mommaerts: 'Laat me antwoorden met een analogie. Octopussen zijn complexe en bewuste wezens. Het zijn echter geen zoogdieren. Dat wil dus zeggen dat evolutionair gezien bewustzijn zich op deze planeet al twee keer verregaand ontwikkeld heeft: bij zoogdieren, en bij octopussen. Theoretisch is het dus alvast mogelijk dat er nog een vorm van bewustzijn op deze planeet bijkomt. De evolutieleer verbiedt ook niet dat door de mens gemaakte technologie bewust kan worden. Ik zou haast zeggen: natuurlijk kan dat gebeuren! Als een technologisch systeem tekenen van bewustzijn begint te vertonen dat ook bij mensen vertoond is, of bij octopussen, dan kunnen we zeggen dat het bewust is.'

'Bewustzijn is geen speciale, unieke zaak. Het is een logisch gevolg van complexe interactie. Bij het ontstaan van leven was een kleine vorm van interactie met omgevingslicht genoeg om bacteriën tot actie aan te zetten. Dat is al een primitieve vorm van aandacht. Van daar werd het steeds complexer. Naarmate de complexiteit toeneemt, wordt ook de interactie met de omgeving complexer. Bewustzijn is een evolutionair complexe manier van aandacht geven, geen *deus ex machina* die uit de lucht is komen vallen. Eigenlijk zat de kiem van bewustzijn al bij de meest eenvoudige levensvormen miljarden jaren geleden, maar

heeft ze pas tijdens de opkomst van de zoogdieren vruchtbare bodem gevonden. Misschien is het met AI net zo. Momenteel kunnen we enkel vaststellen dat bewustzijn niet aanwezig is in onze technologie. Maar de voedingsbodem voor bewuste AI is nu wel al vruchtbaar, en zal op een veel kortere tijdschaal dan miljoenen jaren nog vruchtbaarder worden.'

'De homo sapiens heeft graag dat bewustzijn iets magisch is, maar dat is het niet. We kunnen ons nu al situaties voorstellen waarbij we niet meer kunnen weten of de computer een bewust antwoord geeft, of gewoon weergeeft wat we erin hebben gestoken. Maar een menselijk bewust systeem zal het in eerste instantie niet zijn, alleen een technologisch systeem met een daaraan aangepaste eigen vorm van bewustzijn.'

'De grap die hieruit voortvloeit is dan dat de computer ons de vraag gaat stellen of wij mensen wel bewust genoeg zijn. Want een beetje bewuste computer kan tot de constatacie komen dat hij minstens bewustzijn deelt met de mens en de octopus, en daarbuiten ook nog eens oneindig veel meer rekenkracht en intelligentie heeft. Plots zijn wij dan een minder bewustzijn. Wat zal dan ons antwoord zijn?' 'Ik vrees soms dat de evolutie van de mensheid te veel richting verregaande conceptualisering gaat. Daardoor zullen we steeds minder in staat zijn het universum volledig te begrijpen, en dreigen we onszelf gevangen te houden in een neerwaartse spiraal van beperking, niet-begrijpen en toenemende controle over het dagdagelijkse leven. We kunnen uiteindelijk ook alleen maar mededogende AI scheppen, wanneer we als menselijke soort zelf opnieuw verregaande conceptualisering en harde rede koppelen aan poëzie, ziel en ethiek. Aan mededogen, kortom.'

Op aurelis.org vindt u meer informatie over de projecten van Jean-Luc Mommaerts, onder meer over zijn AI-applicatie LISA, die op basis van de antwoorden die mensen geven wanneer de applicatie een voorgeprogrammeerde vraag stelt, bijleert en mensen beter probeert te coachen. □

'Bewustzijn is geen speciale, unieke zaak. Het is een logisch gevolg van complexe interactie'

▼ Jean-Luc Mommaerts

Weg met Doorbraak!

5-12 mei: Moskou + Sint-Petersburg.

Een verrassende citytrip naar twee cultuursteden bij uitstek. Begeleid door Doorbraakredacteur / Ruslandkenner Jef Abbeel en Pieter Bauwens.

9-13 juni: Barcelona.

Een rebelse kijk op de Catalaanse metropool begeleid door onze Cataloniëspecialisten Karl Drabbe en Christophe Bostyn.

3-6 juli: Cotswolds.

De twee kanten van het kanaal: Engeland en de Nederlanden. Een vierdaagse rondreis in de Cotswolds. Begeleid door onze Engelandspecialist Harry De Paepe.

3-10 sept: Oostenrijk-Hongarije.

Op zoek naar de Donaumonarchie Oostenrijk-Hongarije. Acht-daagse all-inclusive cruise met bezoek aan Melk, Wenen, Bratislava, Boedapest en Linz. Begeleid door Prof. Dirk Rocthus.

Exclusieve reizen
om nooit te vergeten!

DOORBRAAK
Reizen

Programma's, info en inschrijvingen: Doorbraak.be/reizen

HARRY DE PAEPE

BIG GOVERNMENT & FOCUSGROEPEN

domineren het beleid in het Verenigd Koninkrijk

Aan de overzijde van het Kanaal kondigt het najaar naast vallende bladeren en stoffen poppies steevast speeches en applausrondes aan op de jaarlijkse partijconferenties. Waar staat Labour?

Britse partijcongressen zijn evenementen op zich. Enerzijds omdat ze doen wat ze moeten doen: partij en politiek in de kijker zetten. Maar de grote toespraken op een podium voor de (inter)nationale camera's zijn eerlijk gezegd de saaier kant van deze bijeenkomsten. De *party conferences* lijken veeleer op jaarmarkten waar meer en minder gelijkgezinden elkaar nog eens weerzien. Groeperingen en lobbyisten zetten hun ideeën in het uitstalraam en hopen dat de juiste minister of partijtopper ze opmerkt. De aparte zijdelingse bijeenkomsten van deze groepen worden *fringe events* genoemd. Het is het moment waarbij de hoge omes geconfronteerd worden met hun achterban in debatten, of tijdens ongemakkelijke recepties.

The Loony Left

Het is een ongeschreven wet dat de Britse sociaaldemocraten *conference season* aftrappen. Dit jaar deden ze dat in de kustplaats Brighton. De conferentie werd een belangrijke test voor de partijleiding en

meer bepaald voor partijleider Sir Keir Starmer. De geridderde advocaat kreeg in april 2020 de teugels van Labour in handen: 'Onder mijn leiderschap zullen we constructief samenwerken met de regering, en geen oppositie voeren omwille van de oppositie', zei hij in zijn aanvaardingsrede. Aangezien de coronacrisis alles domineerde, slaagde Sir Keir er niet meteen in om zichzelf te presenteren aan de bevolking. Hij heeft nog wat timmerwerk aan zijn bekendheid voor de boeg. We zijn nu anderhalf jaar later en de man heeft de belangrijke opdracht om zijn partij te presenteren als regeringswaardig. Een nuchter denkend mens ziet dit ongetwijfeld als een koud kunstje, want als de immer chaotische Boris Johnson acceptabel is voor de kiezer, dan kan de blinkende zwarte deur van Downing Street voor de eerder saaie Sir Keir Starmer toch met gemak openzwaaien?

Labour kampt echter met een groot imagoprobleem dat de partij terugwerpt naar de jaren '80. Vele kiezers zien de partij vooral als de belichaming van *the loony left*, net als toen. In de *eighties* joegen de betogende mijnwerkers en hun voormannen de kiezers uit de middenklasse recht in de armen van de Tory's van Margaret Thatcher. Ja, IJzeren Maggie was een taai tante, maar men vertrouwde haar liever de economie toe dan het immer schreeuwende Labour.

Oud-premier Tony Blair zei hierover, terugkijkend naar die periode in een BBC-documentaire: *Margaret Thatcher may have been wrong, but she was strong*. Labour schreeuwde niet alleen tegen Thatcher, maar ook tegen zichzelf. De kloof tussen de politieke partijleiding en de syndicale achterban veroorzaakte een interne ideologische knokpartij en dat deed de partij in de verkiezingen geen goed. Het stapelde de ene verkiezingsnederlaag na de andere op, tot Tony Blair in 1997 met zijn centrumlinkse koers die vloek doorbrak.

Oh Jeremy Corbyn!

Ook in 2021 voert Labour volop oorlog met zichzelf. Die malaise is terug te voeren naar de verkiezingsnederlaag die de partij leed in 2015. De sociaaldemocraten zagen hoe de Conservatives tegen elke verwachting in een volstrekte – zij het nipte – meerderheid behaalden. Het stortte Labour in een identiteitscrisis. Moest de partij zich blijven identificeren met de lijn die Tony Blair uitstekende of was een linkse herbronning nodig? Toen Jeremy Corbyn in dat jaar nogal verrassend de partijleiding in handen nam, barstte vrijwel meteen een bittere interne strijd los. Corbyn vertegenwoordigde het militantere en linksere Labour. De *Blairites*, zoals ze werden genoemd, maakten zich grote zorgen over Corbyn als partijleider. Maar onder zijn leiding groeide de partij pijlsnel in ledenaantal. Labour verkreeg het grootste ledenaantal van alle partijen in Europa. Die leden bleken jonger, hoger opgeleid en vooral nog linkser dan de mannen en vrouwen uit de traditionele *working men's clubs*. Ze voelden zich aangetrokken door de zuiver-in-de-leer-zijnde Corbyn. Naast het opnieuw hardop dromen van nationaliseren, een openlijke afkeer van de monarchie of een duidelijke pacifistische koers, diende de partij zich voortaan ook bezig te houden met antisemitismeklachten, of dienden journalisten onder beveiliging naar de conferenties van Labour te trekken omwille van bedreigingen door de groeiende groep van radicale leden. Ondanks de zware tegenstand van zijn eigen parlementaire fractie groeide Jeremy Corbyn uit tot de held van veel jonge en nieuwe kiezers. Op muziekfestivals zoals dat van Glastonbury, onthaalden de concertgangers hem als een rockster onder het scanderen van 'Oh Jeremy Corbyn' op de tonen van Seven Nation Army van The White Stripes. Zijn enorme persoonlijke populariteit was niet alleen een probleem voor de gematigde vleugel van Labour. Het deed het plan van de conservatieve premier Theresa May - om een grote meerderheid te halen tijdens de verkiezingen van 2017 - helemaal in het water vallen. De Tory's groeiden nochtans fel in stemmen aantal tijdens die verkiezing, maar dat deed Labour dankzij Jeremy Corbyn ook. Labour neutraliseerde de vooruitgang van de Conservatieve Partij. Jeremy Corbyn werd de onbetwiste leider van de socialisten.

Working Class

Brexit en Boris Johnson maakten een einde aan het Corbyn-tijdperk. Brexit, omdat Jeremy Corbyn al zijn hele politieke leven lang een euroscepticus is en hij er als partijleider maar niet in slaagde om voor Labour een duidelijke lijn uit te tekenen. Corbyn betrad het Lagerhuis voor het eerst in 1983, net als de latere premiers Tony Blair en Gordon Brown. Het was

“ Margaret Thatcher may have been wrong, but she was strong ”

de verkiezing waarin Labour de tot dan toe grootste nederlaag leed sinds de jaren '30. De geschiedenis kan ironisch zijn, want onder Corbyns leiding verbrak Labour dat trieste record in de verkiezing van 2019. In zijn parlementaire carrière stemde Corbyn bij elke stemming die in het Lagerhuis over Europese kwesties werd gehouden steevast mee met het eurosceptische kamp. De Europese samenwerking is in zijn ogen een constructie van het grootkapitaal.

De nieuwe Labourleden, nochtans overtuigd van de noodzaak van een proletarische revolutie, leken zich voornamelijk bezig te houden met gender en huidskleur

Maar in het brexitreferendum van 2016 voerde zijn partij – waar hij dus de leider van was - duidelijk campagne voor het eurofiele kamp. Corbyn was echter stiekem voor Brexit, en hij deed bijzonder weinig moeite om tijdens de referendumcampagne die Brexit af te wenden. Dat leidde tot diepe verdeeldheid met zijn eigen parlementaire fractie. 172 leden van de parlementaire fractie stemden voor een motie van wantrouwen tegen Jeremy Corbyn. Slechts 40 leden stemden tegen. Enkele maanden later won de geplaagde partijleider met gemak zijn herverkiezing door de steun van de achterban: 60% van de leden steunde hem.

Maar ondertussen voelde de klassieke achterban zich meer en meer vervreemd van Labour. De Noord-Engelse kiesdistricten, van oudsher socialistische bolwerken, kozen in groten getale voor Brexit en velen binnen de socialistische partij leken hen daarvoor te verachten. Die nieuwe, jonge Labourkiezers praatten voortdurend denigrerend over de veelal lager opgeleide Brexitleider, veelal afkomstig uit de arbeidersklasse. Ze schilderden hem af als oud, dom en racistisch. De nieuwe Labourleden, nochtans overtuigd van de noodzaak van een proletarische revolutie, leken zich voornamelijk bezig te houden met gender en huidskleur en konden zich alleen maar in negatieve bewoordingen uitlaten over 'Britain', ook al beschikt Labour over een patriottische traditie.

Let's Get Brexit Done!

En dan krijg je Boris Johnson. Met zijn eenvoudige boodschap 'Let's Get Brexit Done!' raakte hij een gevoelige snaar en hij vervolmaakte de kleine omwenteling die al in 2017 onder Theresa May was begonnen: de Tory's werden voortaan de partij van 'the working class', die economisch eerder links denkt, maar op cultureel vlak conservatief redeneert. Het is de andere revolutie veroorzaakt door Brexit: het einde van het rechts-liberale denken bij de Conservatives.

Sir Keir

Vandaag staat Labourleider Keir Starmer voor een moeilijke opdracht: hoe maak je Labour terug mainstream? Het lukte de nieuwe leider alleszins om op het recente partijcongres de spelregels voor de verkiezing van het leiderschap te hertekenen. Een nieuw Jeremy Corbyn-avontuur moet daarmee worden uitgesloten. Maar terwijl de bevolking geconfronteerd werd met lege benzinepompen en torenhoge energieprijzen, diende de Labourleider zich onder meer bezig te houden met genderdiscussies. Een parlamentslid voelde zich niet meer veilig genoeg om naar de partijconferentie te gaan, omdat ze bedreigd werd omwille van haar kritische uitspraken over wat vrouwen en wat transgenders zijn. In een gerenommeerd politiek praatprogramma moest Starmer vragen beantwoorden over baarmoeders en wie die nu wel of niet bezit. Tijdens zijn slottoespraak van de conferentie werd hij door militante leden onderbroken die hem verweten te gematigd te zijn.

Dat overkwam de partijleiding ook in de jaren '80 toen de transitie begon naar wat New Labour onder Tony Blair werd. Sir Keir durfde het voor het eerst sinds enige tijd op een Labourconferentie aan om te verwijzen naar de Blair-jaren. Op de journaals zag je beelden van partijleden die hard hun best deden om Sir Keir te steunen aan de hand van staande ovaties en overtuigend instemmend knikken bij wat hij zei. De jaren van Jeremy Corbyn zijn voorbij, dat was de boodschap dat het gebeuren moest uitstralen. Keir Starmer presenteerde zijn Labour als een regeringswaardige partij. Of de tijd daar al rijp voor is, is zeer de vraag. Labour is nog volop in discussie met zichzelf.

Big government

De zwakte van Labour is het geluk van de Tory's. De conservatieve regering van Boris Johnson beloofde eind 2019 aan de kiezers dat het van Brexit een succes zou maken. Die kiezer schonk hen een sterke meerderheid in het Lagerhuis. Maar dat vertrouwen in een goede afloop van Brexit lijkt helemaal zoek bij de bevolking. Het grote tekort aan vrachtwagenchauffeurs – dat niet helemaal aan Brexit toe te schrijven is – leidt tot lege winkelrekken en zoveel meer. Des te opmerkelijker zijn de peilingen. Ondanks de uit de pan swingende inflatie en de jarenlange stagnering van de lonen staan de Conservatives nog altijd op kop. De Conservatives gedragen zich immers al sinds Theresa May anders dan vroeger. De partij is gestopt met de grote besparingsoperaties van David Cameron. De Tory's staan vandaag voor *big government*. Het Thatcherisme - dat gelooft in de vrije markt, lage belastingen en een kleine overheid - is alleen nog goed om trendy theemokken en nostalgische T-shirts te versieren die je in de partijwinkel kan kopen. Het bewijst dat Sir Keir nog een hele weg af te leggen heeft naar Downing Street. Op het partijcongres, een week na Labour, stelde de regeringspartij zich hard op tegenover de werkgevers. 'Business' is veel te lang verslaafd geweest aan lage loonarbeid uit Oost-Europa, aldus de Tory's. De regering voorziet de nodige regelgeving en de nodige noodmaatregelen, maar het is aan de

werkgevers om het werknemerstekort op te lossen. De lage loonopmerking van de conservatieve leiders viel slecht bij de werkgevers, maar klonk goed in de oren van – jawel – de laagopgeleide bevolking in de zogenaamde Red Wall-districten, de rode kieskringen die in 2019 overstag gingen voor Boris Johnson.

Big spending

Maar die Red Wall-kiezer begint wel flink te twijfelen, zo tonen verschillende peilingen aan. De vele beloftes van de regering-Johnson klinken zeker beloftevol, maar de mensen willen ook wel eens boter bij de vis zien. Zeker nu de pandemie onder controle lijkt te zijn. Wanneer zullen de Noord-Engelsen eindelijk iets merken van de beloofde miljoenen om dat deel van het land op gelijke hoogte te krijgen met het rijke zuiden? De regering moet daar het nodige geld nog voor bij elkaar verzamelen en zal dat doen via nieuwe taksen.

De door de regering aangekondigde belastingverhogingen – om het uitgavebeleid te bekostigen – vallen onder meer bij vele middenklassgezinnen op een koude steen. De traditionele Tory-kiezer is *not amused*. De taksen trekken ook een streep door de verkiezingsbelofte van... geen nieuwe taksen. En Boris Johnson weigert verdere belastingverhogingen uit te sluiten. Zijn kabinet is nu verantwoordelijk voor de hoogste belastingverhoging sinds de jaren '70. Want niet alleen Noord-Engeland heeft geld nodig, de ziekenzorg en het onderwijs snakken ook naar meer geld. Rishi Sunak, de minister van Financiën, rekende dat tegen 2024 de nieuwe taksen 36 miljoen pond per jaar zullen opbrengen. 'Dat is nu eenmaal het gevolg van de pandemie', zegt de regering. 'De Brexit', roepen de critici. En dan is er nog het groene beleid van de regering-Johnson. De Britten willen op

dat terrein de beste leerlingen van de klas worden, wat Greta Thunberg daar ook over moge beweren. De overschakeling van fossiele brandstoffen naar natuurlijke energie is een miljardenoperatie waar heel veel regulering voor nodig is: *big spending* en *big government*. En laat nu net Noord-Engeland de regio zijn die verantwoordelijk is voor heel veel oude energie. Een Britse journalist legde aan een minister voor dat het beleid van de regering van Boris Johnson toch wel heel sterk lijkt op dat van de Labour-regeringen. 'Yes', klonk het antwoord zonder enige vorm van twijfel. De Tory's vervelden economisch bijna onopgemerkt naar een centrumlinkse partij. Volgens Boris Johnson op het partijcongres is er gewoon *no other alternative*.

Competence

Willen Sir Keir Starmer en Labour het verschil maken met de Tory's, dan moet dat gebeuren op basis van competentie. Labour noemt Johnson vaak *out of touch*, zeker nadat de premier maar bleef ontkennen dat het land in een crisis verkeert. Het lijkt allemaal gespin, met weinig inhoud. De regering werkt intussen volop met focusgroepen. Elk beleidsidee wordt daar afgetoetst. Het werken met focusgroepen begon ooit met Tony Blair en wordt nu geperfectioneerd door Boris Johnson. Noemde men premier Blair het politieke kind van Margaret Thatcher, dan is Boris Johnson het politieke kind van Tony Blair.

Op dit ogenblik heeft premier Johnson geen uitdager die hem in gevaar brengt. Het enige dat hem op dit ogenblik ten val kan brengen is het gestuntel van Boris Johnson zelf. Tot er een bekwaame tegenstander opduikt, of beter gezegd: een bekwame ogende tegenstander, met of zonder inhoud.

▼ Sir Keir Starmer zit nog lang niet in Downing Street © Belga

FILIP MICHIELS

Afshin Ellian over de toekomst van de diverse samenleving

“Europa moet opnieuw een stukje imperialistischer worden”

Op het principe van de vrijheid van meningsuiting geef je geen halve centimeter toe, al zeker niet in een diverse samenleving. En willen we nieuwkomers écht volwaardig deel laten uitmaken van onze maatschappij, dan moeten we net veel sterker inzetten op onze eigen waarden en normen. Zeg dat een Nederlander met Iraanse roots het gezegd heeft.

Hoogleraar aan de rechtsfaculteit van de universiteit van Leiden, auteur, columnist voor Elsevier en NRC Handelsblad en publicist in onder meer The Wall Street Journal en Le Monde: Afshin Ellian (55) is van vele markten thuis. Toch maakte hij bij onze noorderburen vooral naam door zijn vele, vaak ook zeer spitante tussenkomsten in het publieke debat. Daarbij schuwt hij niet bepaald de uitgesproken stellingnames over maatschappelijk gevoelige thema's, zoals de aanpak van de politieke islam, het migratievraagstuk of het debat rond de superioriteit van de westerse waarden. Ellian was amper 17 toen hij moest onderduiken en zijn geboorteland Iran ont-

▲ Afshin Ellian
Hoogleraar
rechtsfaculteit Leiden

vluchtte, nadat twee familieleden al geëxecuteerd waren. Na omzwervingen in Pakistan en Afghanistan maakte hij eind jaren '80 in Kaboel kennis met een Nederlandse VN-ambtenaar, die ervoor zorgde dat hij als politiek vluchteling naar Nederland kon. Daar studeerde hij volkerenrecht, filosofie en strafrecht. 'Ik ben Nederland ontzettend dankbaar. Het land had objectief gezien geen enkele reden om me op te nemen: mijn vader heeft nooit met de Nederlanders meegevochten in een oorlog en heeft hier nooit een euro belastingen betaald (lacht). Maar in die periode werden politieke dissidenten en intellectuelen in Iran bij bosjes geëxecuteerd, en ik was het land ontvlucht omdat ik door mijn politiek activisme in het vizier van het fundamentalistische regime was beland. Ik ben in dit land verwelkomd als een gast, en heb hier mijn kans gegrepen.' Dat laatste is geen onbelangrijke nuance, stipt hij zelf ook aan. 'Heel veel migranten hier tonen zich vandaag boos of verbitterd, wat deels ook de verantwoordelijkheid is van doorgaans Europese ngo's en hulporganisaties die buiten Europa aan de slag zijn. Ze injecteren daar het idee dat Europeanen zich vaak als schurken gedragen tegenover migranten. Terwijl migratie net een vrolijk verhaal moet zijn, van mensen die niet langer voor hun leven moeten vrezen of die hier economisch hun steentje bijdragen.' **Doorbraak: Laat ons eerst even inpikken op de actualiteit: u bent opgegroeid in een land waar intellectuelen zich maar beter gedeisd kunnen houden en waar absurde religieuze voorschriften veel zwaarder**

wegen dan mensenrechten of vrije meningsuiting. Hoe kijkt u met die achtergrond aan tegen het oprukkende woke-gedachtengoed? Ook in die kringen weerklinken regelmatig stemmen die vinden dat we ons niet zomaar over alles of iedereen kunnen uitspreken. Zeker blanke mannen krijgen steeds vaker een moreel en maatschappelijk correcte spiegel voorgehouden?

“ Het zijn vooral autochtonen die onze waarden vol overgave verketteren. Vanuit een soort nihilistische visie, die op termijn heel bedreigend is voor een democratie ”

Afshin Ellian: 'Wat we hier vandaag meemaken, kan ik enkel maar als totale horror omschrijven. En daarbij maakt het al bij al weinig uit of je nu links of rechts bent. We moeten ons hier collectief tegen verzetten. Het onderliggende probleem is de doorgeslagen identiteitspolitiek. Politiek bestaat in essentie bij gratie van 'wij', maar vandaag telt enkel nog 'ik'. Iemand als Trump is net aan de macht gekomen door het falen van links, dat zich in de VS totaal had uitgeleverd aan de identiteitspolitiek, waarbij niet langer filosofische of sociaal-economische criteria doorslaggevend waren.'

▶ Afghaanse vrouwen kunnen we naar Europa halen: zij hebben vaak geen enkel ander perspectief meer

© Belga

Doorbraak: Nochtans werd die identiteitspolitiek lange tijd net vereenzelvd met rechts in het algemeen en met een figuur als Trump in het bijzonder?

Afshin Ellian: 'Wie het ook doet, het maakt niet uit en het is totaal verkeerd. En het resultaat van zo'n politiek is bijzonder nefast voor de democratische rechtsorde: het leidt tot een verregaande versnippering van de samenleving, een opdeling in allerlei clubjes. Het wij-gevoel wordt opgeofferd, en kritische vragen aan het adres van die clubjes zijn *not done*. Zo evolueer je stilaan in de richting van een dictatuur. Dat stellen we vandaag al heel concreet vast in de media – zelfs in de New York Times – waar grapjes of kritische cartoons niet langer welkom bleken. Het doet me denken aan de salafisten: met hen moet je ook geen geintjes maken. Ikzelf ben mijn hele leven lang opgekomen voor de rechten van homoseksuelen. Niet omdat ik hen als een aparte club beschouw die daarom respect verdient, maar vanuit de Europese waarden die uitgaan van een gelijke behandeling voor iedereen. De woke-cultuur gaat helemaal niet over de bescherming van de rechten van minderheden, het is een tirannie die op termijn de democratische rechtsorde destabiliseert. Dat ze vandaag zo'n grote impact heeft, is grotendeels te wijten aan een gevaarlijke onverschilligheid – ter rechter- én linkerzijde – tegenover dat denken.'

Doorbraak: Waar trekt u dan de grens als het over de gevoeligheden of over de al dan niet te-rechte claims van minderheden gaat? Zwart hebben best een punt als ze stellen dat de kolonisering niet bepaald de fraaiste periode uit de Europese geschiedenis was. Misschien moeten we dan ook maar begrip opbrengen voor hun grote gevoeligheid ten opzichte van bepaalde symbolen van die kolonisering?

Afshin Ellian: 'De grens is voor mij heel duidelijk: iedereen moet zijn handen afhouden van de vrijheid van meningsuiting. Daaronder vallen dus ook alle vormen van intimidatie of wegpesten. We moeten objectieve criteria blijven hanteren. Dit betekent niet dat we pakweg geen excuses zouden kunnen aanbieden voor de slavernij. Herstelbetalingen voor de westerse misdaden tijdens de kolonisatie vind ik dan weer een stap te ver. Wat moeten we dan exact herstellen, tweehonderd jaar na de feiten? En waarom zouden we nu met geld over de brug komen voor een aantal corrupte regimes in Afrika of elders? Ik denk absoluut dat Nederland of België wél een soort van morele verantwoordelijkheid dragen tegenover Congo of Suriname, maar tegelijk heeft Europa de voorbije jaren ook al flink wat miljarden geïnvesteerd in die landen in de vorm van ontwikkelingssamenwerking.'

Doorbraak: U bent zelf een – intussen weliswaar al zeer netjes ingeburgerde – nieuwkomer, maar ook een jurist en medespeler in het maatschappelijk debat in Nederland. Hoe krijgen we die zogenaamde diverse samenleving ooit deftig op de rails in Europa?

Afshin Ellian: 'Vrijheid is in mijn ogen essentieel, omdat het de sleutel is tot elke vorm van individuele autonomie. De autonomie om zelf beslissingen te nemen, iets al dan niet te doen, maar ook autonomie in je opvattingen en denkbeelden én de vrijheid om die te uiten. Een moderne democratie kan niet

◀ Afshin Ellian

zonder die vrijheid, en onnodige inperkingen van die vrijheid zijn heel gevaarlijk. Ik heb de Duitse Weimar-republiek – de periode tussen 1918 en 1933 – uitvoerig bestudeerd, in een poging om te begrijpen hoe het nazisme zich de laatste jaren van die republiek zo snel kon verspreiden. Welnu, wat me daarbij heel erg opviel, was dat in de laatste jaren van Weimar de vrijheid van meningsuiting eigenlijk niet meer bestond. In theorie nog wel, maar de facto niet meer. Journalisten, academici, noem maar op: ze

“ Ik denk dat Nederland of België wél een soort van morele verantwoordelijkheid dragen tegenover Congo of Suriname, maar tegelijk heeft Europa ook al miljarden geïnvesteerd in die landen in de vorm van ontwikkelingssamenwerking ”

werden toen al bijzonder zwaar geïntimeerd door de nazi's, hoewel die toen nog niet aan de macht waren. Geweld en intimidatie liepen als een rode draad doorheen die periode, en er bestond eigenlijk al geen vrijheid van meningsuiting meer. Die is in mijn ogen dus cruciaal voor de democratie.'

Doorbraak: Zijn er beperkingen mogelijk? Wat als de absolute toepassing daarvan ervoor zorgt dat in grote steden een belangrijk gedeelte van de bevolking zich beledigd voelt, of erger, als je hiermee wellicht ook het extremisme nieuwe zuurstof geeft?

Afshin Ellian: 'Dat klinkt vooral als een mooie fantasie. De moordpartijen in naam van de islam die ik heb bestudeerd, vertonen steeds een gelijkaardig patroon: eerst radicaliseren mensen, en vervolgens gaan ze op zoek naar een doelwit. Dat is dan meestal ook snel gevonden. Reconstructies door de veiligheidsdiensten van de moord op regisseur Theo Van Gogh in 2004 bevestigen dit ook. Dader Mohammed Bouyeri was in de periode voor de moord al zodanig sterk geradicaliseerd dat hij in zijn hoofd geen andere keuze meer had dan echt tot de actie over te gaan. Elk doelwit was bij wijze van spreken geschikt. Het is een illusie te denken dat we door zelf bepaalde grenzen te stellen aan onze vrijheid van meningsuiting het religieuze fanatisme zouden kunnen afstoppen. Mocht dat uitgangspunt kloppen, dan zou een extreem religieus land als Saoedi-Arabië nooit of te nimmer af te rekenen hebben met Al Qaeda-terroristen. Quod non, het land ontpopte zich net tot een van de hofleveranciers van die lui.'

Doorbraak: De uitdaging blijft toch om net die mensen, met vaak heel uiteenlopende achtergronden en afwijkende ideeën, voldoende te betrekken bij onze samenleving?

Afshin Ellian: 'We hebben een bindingsverhaal nodig. Ik pleit er in Nederland bijvoorbeeld al langer voor om meer nadruk te leggen op de grondwet, door mensen uit te nodigen die grondwet te

begrijpen en ook op zichzelf toe te passen. Dit lijkt heel technisch-juridisch, maar dat is maar hoe je het bekijkt. Onze grondwet garandeert iedereen die in Nederland woont bijvoorbeeld dat hij of zij op dezelfde wijze behandeld zal worden. Daar moeten we niet al te licht overheen gaan. Je zal maar in pakweg Saoedi-Arabië of Aghanistan leven, dan besef je pas goed hoeveel dit betekent. Idem dito voor de politieke rechten of de vrijheid van meningsuiting. Je moet nieuwkomers kennis laten maken met onze grondwet, hen uitleggen hoeveel strijd de totstandkoming daarvan gekost heeft. Die gemeenschappelijke verhalen bestaan dus al, maar je moet nieuwkomers er wel mee in contact brengen en ervan doordringen.'

Doorbraak: Dat klinkt logisch, maar in de praktijk kwamen nieuwkomers de voorbije decennia vooral in bijstandswijken of regelrechte getto's terecht, waar ze amper in contact komen met die verbindende verhalen. Op de koop toe blijken ze er veelal ook geen nood aan te hebben.

Afshin Ellian: 'De eerste generatie zullen we niet meer veranderen, we moeten ons op de kinderen focussen. Die willen we uit de getto's halen, we moeten hen duidelijk maken dat we voortaan een land delen. Klinkt dat paternalistisch? Best mogelijk, maar misschien is het beter iets paternalistischer te zijn dan vrolijk de afgrond in te rijden. Kijk naar het migratiebeleid in Denemarken, uitgetekend door een sociaal-democratische regering notabene. Migrantenkinderen gaan daar gewoonweg netjes naar de crèche, ze leren er de taal en de Deense waarden. Voor zover ik weet, is daar nog altijd geen burgeroorlog uitgebroken. Hebben die Deense sociaaldemocraten dan de oude linkse waarden verloochend? Nee, integendeel: ze proberen de welvaart te spreiden en daarbij ook arme mensen mee in het bad te trekken. Veel linkser wordt het dus niet. We moeten in West-Europa wat minder snel etikettes plakken, en tegelijk mogen we geen centimeter prijsgeven op onze eigen waarden.'

Doorbraak: Hebben we in het Westen niet te veel de neiging om elke beslissing of elke beleidslijn meteen te beoordelen en af te wegen op basis van puur economische criteria? Een begrip zoals waarden is haast een vies woord geworden. Dit ligt bij nieuwkomers doorgaans net iets anders?

Afshin Ellian: 'Dat klopt, en dat kan je hen ook amper kwalijk nemen. Vraag aan de doorsnee Vlaming of Nederlander waar Vlaanderen of Nederland nog voor staan, en hij zal je wellicht het antwoord schuldig blijven. Opvallende politieke uitzonderingen op dat vlak zijn Bart De Wever bij jullie – in zijn boek "Over Identiteit" spreekt hij zich nadrukkelijk uit voor het verdedigen en uitdragen van Europese waarden – en de Franse president Macron. Na de gruwelijke moord op Samuel Paty heeft hij de Franse waarden heel nadrukkelijk centraal gesteld. Hij was ook heel resoluut: ook cartoons waarin de spot gedreven wordt met een godsdienst moeten kunnen. Hoe bedenkelijk ze inhoudelijk misschien ook zijn, het gaat om het principe. Die benadering moeten we veel meer verdedigen, en we moeten onze waarden opnieuw met passie uitdragen. Onze lastigste tegenstanders daarbij zijn meestal niet de nieuwkomers. Het zijn autochtonen die onze waarden vol overgave verketteren. Vanuit een soort nihilistische visie, die op termijn heel bedreigend is voor een democratie.'

Doorbraak: U staat in Nederland bekend als een bijzonder kritische stem in het migratiedebat. Dit kan hier en daar misschien verbazing wekken, voor iemand die zelf als politiek vluchteling in Nederland is beland?

Afshin Ellian: 'Het is vooral het gebrek aan rationaliteit in dat debat dat me stoort. "Mensen in Afrika of in het Midden-Oosten zijn in nood, en die moeten we in Europa opvangen", klinkt het dan. Goed, maar hoeveel mensen moeten we hier dan precies opvangen: 5 miljoen, 10 miljoen, 20 miljoen? Ooit bakten de voorstanders van open grenzen het zelfs zo bruin dat ze ontkenen dat er miljoenen mensen stonden te trappelen om naar Europa te komen. Dat stadium zijn we anno 2021 gelukkig al enigszins voorbij: zelfs ter linkerzijde is het besef gegroeid dat we de deur niet zomaar kunnen openzetten. Aan de andere kant van het politieke spectrum heb je dan de voorstanders van hermetisch gesloten grenzen, zij die nog hardop dromen van een heel homogene Europese samenleving. Zij hanteren argumenten op het randje van het racistische af. Ik ben het met beide opvattingen oneens, omdat ze geen van beide een werkbaar en verantwoorde oplossing aandragen.'
'We moeten ons nu in Europa vooral afvragen aan welke beginselen of waarden we nu precies loyaal willen zijn. Op basis daarvan kunnen we een rationale belangenafweging maken. Ik heb het dan bijvoorbeeld over de menselijke waardigheid, de gelijkheid van ieder individu en het respect voor de rechtstaat. Tegelijk moeten we erover waken dat de democratie – die net omwille van die waarden een zeer populair concept is – niet ten onder gaat aan haar eigen succes. Het is de verdienste van miljoenen Europeanen dat wij vandaag in een dergelijk model kunnen leven. Passen we dit alles toe op het migratievraagstuk, dan is het klaar en duidelijk dat we hier onmogelijk de halve wereld kunnen opvangen. Niet financieel, niet fysiek en al evenmin vanuit democratisch oogpunt.'

Het argument dat uitgerekend ikzelf erin geslaagd ben om hier een succesvol leven op te bouwen is in deze totaal niet relevant, en bovendien ook puur emotioneel. We moeten loskomen van de individuele casuïstiek. Of gaan we morgen een algemeen zwemverbod afkondigen omdat ik gisteren haast verdrongen was in een vijver?'

Doorbraak: Stel dat we honderdduizend migranten toelaten in de EU. Wat dan met de pechvogels die niet meer binnen dat quotum vallen? Laten we hen dan maar verdrinken op zee?

Afshin Ellian: 'Nee, uiteraard niet. Europa is een rechtsorde, gebaseerd op regels en wetten. Op basis daarvan kan de deur naar de EU ook open en dicht gaan, maar die toegang gebeurt gecontroleerd, en dus allerminst willekeurig. Grenscontroles aan de buitengrenzen maken inherent deel uit van onze politieke orde. Vandaag bewaken we die buitengrenzen onvoldoende, en dus moeten we verder investeren in een volwaardige politiemacht van duizenden agenten en honderden schepen die onze grenzen veel beter moeten bewaken dan vandaag het geval is. Die grenswacht bestaat al, in de vorm van Frontex, maar kampt momenteel nog met flink wat kinderziektes. Mensensmokkelaars moeten echt doordrongen raken van het idee dat Europa een fort is waar je niet meer illegaal binnenkomt, en we moeten hen afschrikken met zeer zware gevangenisstraffen. Het moet voor de hele wereld duidelijk zijn dat onze grenzen zeer zwaar bewaakt worden, met de meest moderne technologische hulpmiddelen. In tweede instantie moet je ook neutrale zones durven opzetten net buiten de Europese grenzen, zeker daar waar we met falende staten geconfronteerd worden. Daar kunnen we kandidaat-vluchtelingen dan opvangen en screenen. Met landen zoals Marokko moeten we dan weer pragmatisch proberen samen te werken, vanuit het idee "voor wat hoort wat". Met figuren zoals Erdogan in Turkije zal dat niet lukken,

▼ Afshin Ellian

'We moeten de Europese buitengrenzen veel beter bewaken'

omdat hij een imperialistische leider is die Europa eigenlijk liefst ook wil chanteren en zelfs destabiliseren. In zo'n geval is een harde militaire grens de enige oplossing, vrees ik.'

Doorbraak: Hamvraag blijft toch: voor wie zetten we de deuren van fort Europa wél open?

'Het moet afgelopen zijn met het concept waarbij mensen illegaal naar Europa komen. Ze moeten legaal komen, en die legaliteit kan op verschillende gronden gebaseerd zijn. In de eerste plaats uiteraard via politiek asiel, maar we moeten eerlijk zijn: dit gaat over een relatief beperkte groep. De overgrote meerderheid van de migranten die vandaag naar Europa komen, zijn volksverhuizers: ze hebben allemaal hun eigen redenen om uit hun land weg te trekken, maar veelal zijn het géén politieke vluchtelingen. Een tweede groep zijn de economische migranten. Voor hen kan je rationale modellen uitwerken, gebaseerd op de noden die we hier hebben. Net zoals de politieke vluchtelingen moeten zij voor hun vertrek al kunnen aankloppen bij Europese ambassades of diplomatieke posten buiten de EU, waar ze zich kandidaat kunnen stellen. Eén belangrijke voorwaarde daarbij: iedere migrant moet vooraf gescreend worden op extremisme. Eens die migranten hier aankomen, moeten we een duidelijk onderscheid maken tussen een tijdelijke verblijfsvergunning of een definitief burgerschap. En we moeten vooraf ook een duidelijk contract met hen afsluiten over wat ze hier kunnen verwachten. *Last but not least* moeten we onze grenzen ook openstellen voor mensen die echt in nood verkeren. Op dit moment denk ik daarbij bijvoorbeeld aan alleenstaande vrouwen in Afghanistan, die

vandaag de grootste slachtoffers zijn van de taliban. Ook hier vertrekken we van een zeer rationele keuze: Afghaanse mannen laten we niet toe, op enkele schaarse uitzonderingen na misschien. Alleenstaande

“ De woke-cultuur gaat helemaal niet over de bescherming van de rechten van minderheden, het is een tirannie die op termijn de democratische rechtsorde destabiliseert ”

vrouwen wel omdat niemand zich om hen bekommert en ze in de gegeven omstandigheden vaak geen enkel perspectief meer hebben.'

Doorbraak: U kent de kritiek op die aanpak, die ook in Canada wordt gehuldigd: dit is een migratiebeleid dat puur door eigen opportunisme gestuurd wordt?

Afshin Ellian: 'Ik denk effectief dat we in individuele gevallen ook moeten kunnen afwijken van die zeer vastomlijnde criteria. Waarom zouden we een talentvolle arts of ingenieur uit Congo of Liberia niet de kans geven om hier enkele jaren ervaring op te doen en bij te leren? Maar in dat geval moeten we vooraf dus ook heel duidelijke afspraken maken over het terugkeerbeleid. Europa moet nu vooral leren om een stukje imperialistischer te worden, in de goede betekenis van het woord. We moeten onze waarden naar de hele wereld verspreiden in de hoop dat ook andere landen daar op termijn beter van worden. Het grote probleem is dat we migranten vandaag vooral aanmoedigen om nooit meer weg te gaan.'

NAVO

HERSENDOOD OF KLAAR VOOR DE TOEKOMST?

“Meer als eender welke organisatie vormt de Navo de ruggengraat van defensiesamenwerking onder gelijkgezinde landen. Het is verfrissend om in één boek verschillende perspectieven uit binnen- en buitenland op deze unieke alliantie samengebracht te zien. Voor een volgende generatie van professionals in nationale veiligheid vormt dit een referentiewerk.”

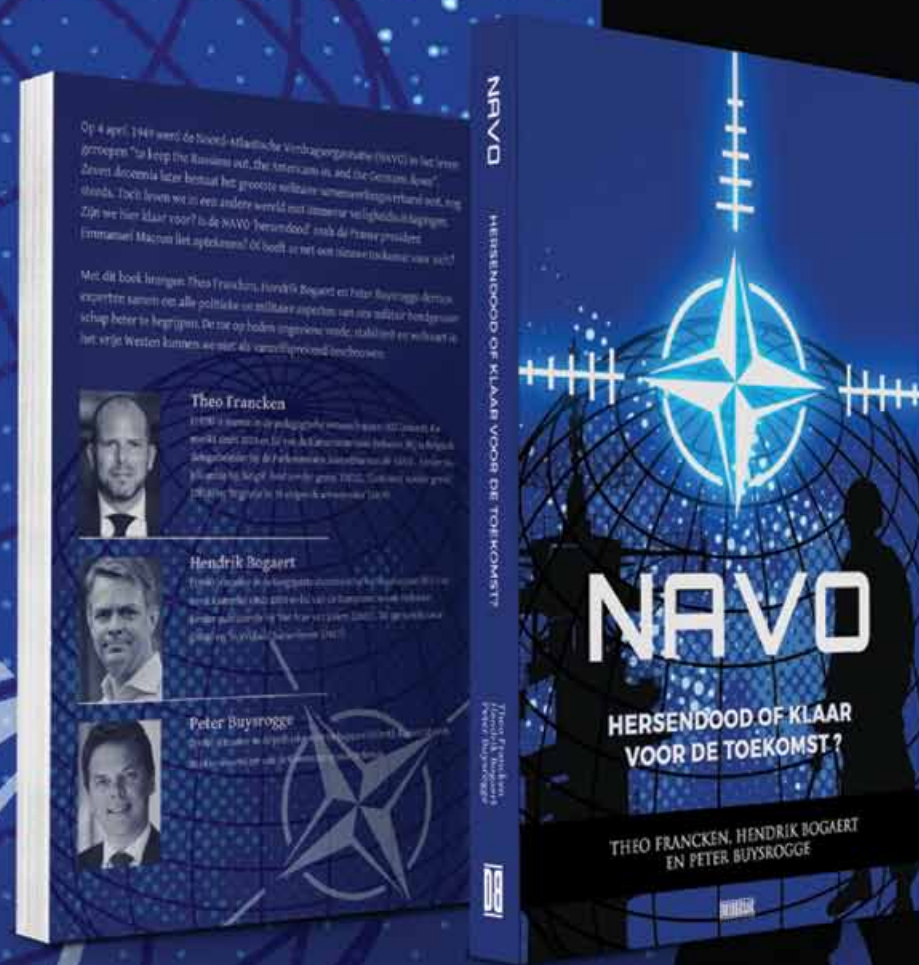
Alexander Mattelaer

Op 4 april 1949 werd de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in het leven geroepen “to keep the Russians out, the Americans in, and the Germans down”. Zeven decennia later bestaat het grootste militaire samenwerkingsverband ooit, nog steeds. Toch leven we in een andere wereld met immense veiligheidsuitdagingen. Zijn we hier klaar voor? Is de NAVO ‘hersendood’ zoals de Franse president Emmanuel Macron liet optekenen? Of heeft ze net een nieuwe toekomst voor zich?

Met dit boek brengen **Theo Francken**, **Hendrik Bogaert** en **Peter Buysrogge** dertien experts samen om alle politieke en militaire aspecten van ons militair bondgenootschap beter te begrijpen. De tot op heden ongeziene vrede, stabiliteit en welvaart in het vrije Westen kunnen we niet als vanzelfsprekend beschouwen.

Bestel op:

BOEKEN.DOORBRAAK.BE

CHRISTOPHE DEGREEF

ALBANIË. WAAR DE ISLAM DRINKT, EN EUROPA WACHT

Albanië associëren we al eens met maffia, patserauto's en enge dictators. Toch zou het kleine Zuid-Europese land graag lid worden van de Europese Unie. Of dat zal lukken, hangt van interne hervormingen én Europa af.

‘A’ls je hier een pizza en wat cocaïne bestelt, dan komt de cocaïne eerst. Maar patsergangsters? Neen. De gangsters hier rijden met een Smart, en houden zich low profile. Je moet je niet uitsloven hier. Uiteindelijk is de illegale economie zodanig verweven met de echte, dat je je handeltje niet wil riskeren door te veel op te vallen. Aan het woord is Kristi Ktona, de intendant van het Gjon Mili museum, in het keurige Albanese bergstadje Korçë, op de grens met Griekenland. Ktona heeft een Griekse vriendin, en brengt regelmatig tijd door in Athene. ‘Ik zou me makkelijk daar kunnen vestigen, en me dan kunnen laten naturaliseren tot Griek. De Europese Unie ligt dan voor me open. Maar eerlijk? Ik twijfel. Hier ben ik thuis. Albanië heeft ook voordelen.’ Het contrast met de man rond wie zijn museum draait, Gjon Mili, is groot. Deze Albanese ontvluchtte in 1923 het land, en kon er onder dicta-

tor Enver Hoxha nooit terugkeren. Mili bouwde een succesvolle carrière als fotograaf uit in de Verenigde Staten, onder meer als vaste fotograaf van Life Magazine. De bekende foto's van nazi Adolf Eichmann in de rechtbank in Jeruzalem zijn van zijn hand. Mili zag zijn land nooit meer terug.

Vandaag heeft Albanië wel wat voordelen te bieden. Het leven is er goedkoop. Een copieuze maaltijd met drank op restaurant op zaterdagavond voor twee kost er in totaal 10 euro. Albanese zijn goedlachs, sociaal, werken graag en hard (vooruitziendheid is een ander verhaal). Het is een veilig land, op het verkeer na. En voor wie de Balkan wat kent: Albanië is meer Griekenland dan Bosnië. Van de kenmerkende Balkan-stugheid, zwijgzaamheid en afkeer van werk is hier geen sprake. Het licht valt er mediterraan, niet continentaal. Daar staan natuurlijk serieuze nadelen tegenover. De infrastructuur laat er te wensen over.

Het verkeer is voorbij anarchistisch. Er is geen enkele achtung voor openbaar domein, wat wil zeggen dat het nochtans prachtige land ontsierd wordt door kilo's plastic, vuilnis, communistisch beton en een ruimtelijke ordening waarbij Vlaanderen protestants verbleekt. Schattingen erover lopen uiteen, maar de zwarte economie van het land bedraagt tussen de 30 en de 50% van het bruto binnenlands product (bbp). Er zijn wetten, maar ze worden niet nageleefd, en nog minder afgedwongen.

Open Balkan

Het gaat de hervormingsgezinde eerste minister Edi Rama nochtans voor de wind. Deze socialist won in het voorjaar van 2021 nogmaals de verkiezingen, zelfs met een absolute meerderheid. Rama maakt werk van de grote pijnpunten na eerdere, politiek meer liberale jaren: de illegale drugshandel met Europa wordt aangepakt (goeie grond en vele verborgen valleities maken van Albanië een grote cannabisproducent), de corruptie wordt tegengegaan, de politiek beter uitgerust. En vooral: het land wordt op het spoor van de Europese integratie gezet. Meer dan 90% van de Albanese is een ongecomplexieerd voorstander van Europees lidmaatschap, zo tonen peilingen aan. Langs de snelwegen staan advertentieboorden met daarop de boodschap dat de toekomst van het land in de unie ligt. Volgend jaar zet Albanië ook een handels- en personenverkeersunie met buurlanden Servië en Noord-Macedonië op, naar Europees model – het *Open Balkan Initiative*. Dat is een klein wonder, tussen volkeren die de voorbije decennia na de desintegratie van Joegoslavië nog geteisterd werden door etnische conflicten.

Geduld raakt op

De Europese Unie aarzelt echter met Albanië perspectief op toetreding te geven. Rama's geduld begint op te raken, zo was nog de ondertoon van een opiniestuk dat hij in oktober publiceerde in de uniegezinde online krant Politico. 'Wij willen resultaten zien om onze hervormingen te kunnen blijven doorvoeren, en om onze bevolking daar de vruchten van te laten plukken. Steun voor ons Open Balkan-project zou ons het signaal kunnen geven dat het de Europese Unie menens is met integratie. We kunnen meer technische ondersteuning gebruiken, zodat we ons ook kunnen aanpassen aan de standaarden die de Europese Unie stelt', zo stelde Rama enkele maanden geleden.

'Onze toekomstige generaties verdienen het om de voordelen van lidmaatschap te genieten. We blijven echter gegijzeld door dezelfde historische krachten van verdeeldheid die de EU nochtans probeert te elimineren. De EU moet erkennen dat ze haar trouwste verdedigers uit het oog verliest, terwijl onze vooruitgang naar het lidmaatschap wordt geblokkeerd door slechts één vreemd veto: Bulgarije', aldus nog Rama.

Bulgaars dialect

En hier begint het etnische spel. Wat is er aan de hand? Balkanland Bulgarije – dat in 2007 toetrad tot de Europese Unie – stelt een veto tegen de toetreding van Noord-Macedonië. De Macedonische taal is volgens de Bulgaren immers een dialect van het

Bulgaars en geen taal op zich. Noord-Macedonië moet dan ook zijn taal erkennen als een dialect. Op deze manier verdedigt Bulgarije de Bulgaren die in Noord-Macedonië wonen. Bulgarije claimt immers een historische aanspraak op (Noord-) Macedonië. Noord-Macedonië wil dit echter niet onmiddellijk doen. Het had al een zware toegift gedaan door twee jaar geleden van naam te veranderen om de Grieken – die evenzeer Macedonië claimen – te plezieren. Wat Albanië daarmee te maken heeft? Niets. Maar het integratietraject van buurlanden Noord-Macedonië en Albanië is nu eenmaal aan elkaar gekoppeld. Zodoende kan Albanië geen kant uit zolang Noord-Macedonië weigert te doen wat Bulgarije vraagt. En, eerlijk: stiekem zal het de orthodox-christelijke Bulgaren ook niet echt veel kunnen schelen dat een islamitisch land als Albanië geen deel uitmaakt van de Europese Unie.

Bektashi

Want ja, de meerderheid van de Albanese ziet zichzelf als moslim. Al te letterlijk moet dat niet genomen worden. Het land produceert en consumeert massaal wijn, rakija, bier en allerhande lokale distillaten. Je ziet er aanzienlijk minder hoofddoeken in het straatbeeld dan in Borgerhout. Er wordt overdag opgeroepen tot het gebed, maar dat spoort de Albanese niet aan om zijn uitleg op het caféterras te onderbreken. Daarenboven is een groeiend deel van de Albanese moslims ook beïnvloed door de Bektashi-orde, een soefi-orde die meer bezig is met mystiek en het goedlachse, dan met eenzijdige Koraninterpretaties. Bektashi-heiligdommetjes vind je in het hele land, worden nauwkeurig onderhouden en bieden de toevallige passant naast snoep ook stevast een lokaal alcoholisch distillaat aan, netjes opgeborgen in een groene kast – de kleur van de islam. Boven een heiligdom vind je stevast een afbeelding van de zoon, wat doet vermoeden dat er heidense en zoroastrische elementen in dit geloof verwerkt zitten.

De invloed van de soennitische harde islam neemt echter toe in Albanië. Meer nog: Edi Rama onderhoudt een 'vriendschapsband' met de Turkse religi-

▲ Het binnenland rond Korçë, aan de grens met Griekenland.

▼ Een nieuw Bektashi-heiligdom krijgt een likje verf.

euze autocraat Recep Tayyip Erdogan. Turkije biedt geld en bouwt moskeeën in Albanië, in een moderne heruitgave van het Ottomaanse rijk. Als West-Europa treuzelt met Europese integratie, keren landen in de Balkan zich af. Hetzelfde gebeurt met Bosnië, waar een maatschappelijk vacuüm steeds meer wordt ingenomen door invloed uit Iran, Turkije, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten. Die zaken gaan snel. Met Albanië dreigt hetzelfde te gebeuren. Zowel Nederland, Frankrijk als Duitsland – landen waar de anti-islamitische sentimenten sterk zijn – hebben al te kennen gegeven dat zij niet zitten te wachten op een nieuw Europees land waarvan de 'islamitische' jeugd massaal naar West-Europa zal trekken bij toetreding. De waarheid is natuurlijk dat de Albanese jeugd dat nu ook al doet: de voorbije tien jaar verloor het land 14% van zijn bevolking aan emigratie.

Seizoensarbeid

'Ik zou graag reizen, ja', zegt de jonge Nicola. 'Ik heb al heel wat vrienden die in Italië, Frankrijk en Duitsland wonen. Mijn oom woont in Brussel. Het gaat goed met mensen die verhuizen.'

Nicola werkt van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Tijdens de zomer verblijft hij in het zuiden van Albanië, hoewel hij in het noorden woont en in de hoofdstad Tirana studeert. Werken is hier echt werken: Nicola dient op in een goed draaiend restaurant dat laat open blijft. 's Nachts slaapt hij in een kleine slaapzaal zonder ramen. Klagen doet hij niet. Maar hij wil wel weg, ja. 'Er is weinig toekomst in Albanië. Bovendien is het leven zelfs hier duur als je niet veel verdient.' Hoeveel? '300 euro per maand.' Toch zijn er ook succesverhalen. Albanië is een mooi land dat alles te bieden heeft: een prachtige kust, hoge bergen, canyons, en veel geschiedenis. Niets illustreert dat beter dan het afgelegen bergstadje Përmet. Wie Përmet binnenrijdt, wordt getraceerd op een reclamebord dat in het Engels zegt: 'We kunnen je alles bieden, behalve de zee.' 'Vier jaar geleden reed iedereen hier voorbij', zegt Arber Goga, de eigenaar van Villa Përmet, een hotel

in een gerenoveerd Ottomaans landhuis. 'Sindsdien heeft het stadsbestuur fors ingezet op de renovatie van het centrum. Straten worden voetgangersvriendelijk gemaakt, er worden wandelpaden aangelegd in de bergen rondom, en overal schieten bedrijfjes uit de grond die bergtochten, canyoning en mountain-bikeavonturen aanbieden.' Er is ook een markt voor het betere hotel, zelfs in een afgelegen stadje als Përmet. Goga's hotel is daar een goed voorbeeld van: het ruikt er nog naar nieuw, want het ging pas vorig jaar open.

Covid

De covidcrisis heeft die opmars echter vertraagd. Wanneer we door het land reizen, komen we niet veel toeristen tegen, ook niet in de toeristisch al eerder ontwikkelde kuststreek. Er zijn oude Duitse en Franse hippiekoppels die met opgelapte bestelwagentjes door het land reizen. Er zijn West-Europese jongeren die de coronadictatuur in eigen land ontvluchten en hier in alle rust op het strand kunnen dansen met een biertje. Maar ze zijn met niet veel, anno 2021. Wat opvalt is hoe relaxed het jonge land omgaat met corona. Officieel moet je binnen mondklappers dragen. Maar die 'officieel' is even officieel als de vele 'verboden te roken'-bordjes in de restaurants, waaronder mensen rustig een sigaret roken. Haast niemand draagt een mondkapje. De cafés en restaurants zitten vol, en de avondklok tussen middernacht en vijf uur is een vaag gegeven. Gaat het slecht in Albanië? Het land redt zich verbazingwekkend goed, en heeft zich, behalve tijdens een korte periode in 2020, nooit overgegeven aan een lockdown. Nu: met 3 miljoen inwoners en een jonge bevolking is het land ook beter gewapend tegen covid, dan een vergrijsd en dichtbevolkt West-Europa. Wat opvalt, is dat covid hier gewoon niet in de hoofden meespeelt als een grote existentiële dreiging.

Dit alles maakt van Albanië natuurlijk geen goede kandidaat voor Europese integratie. Wie vanuit Albanië de veerboot naar Italië neemt, moet bekennen dat zelfs de Zuid-Italiaanse Mezzogiorno goed gepland en ordelijk afsteekt tegenover het Balkanland, ook wat covid betreft. De Albanese zijn in grote mate niet gevaccineerd. Maar zelfs als ze het zijn, dan nog moeten ze zichzelf laten testen vooraleer de Europese Unie binnen te komen. Zoals Arber Goga het verwoordt: 'Ook al zetten we ons beste beentje voor, toch legt men voor ons altijd extra hindernissen op.' Het land blijft echter naïef geloven in die Europese integratie. Want Europa betekent kansen, en een einde aan de corruptie. Dat de Europese club een onherroepelijke on-Albanese standaardisering van het leven met zich zal meebrengen, neemt men er dan maar bij. Of eerder: dat begrijpt men (nog) niet op dezelfde zware manier als iemand die in West-Europa is opgegroeid dat ervaart.

Anders verwoordt: Europa zorgt voor kansen, maar dit betekent ook dat de 15% vennootschapsbelasting en de 23% maximale inkomensbelasting die nu in Albanië gelden, geen lang leven meer zullen beschoren zijn. En dat 'verboden te roken' ook echt 'verboden te roken' wordt.

MEESTER- BEELDHOUWER JAN DE COCK

WINNY MATHEEUSSEN

“ Onze traditie? Vakmanschap. Dubbele bodems, gelaagdheid, beeldscepticisme ”

▲ Jan De Cock
In zijn Atelier
Wunderkammer

Jan De Cock (45) noemt zichzelf de ‘Laatste Vlaamse Primitief’. Sinds zijn vertrek uit zijn Brusselse heimat resideert de meester-beeldhouwer in Brugge. Samen met 12 leerling-kunstenaars betreft hij een prachtig pand aan het water op de Spinolarei. Daar heeft hij zijn kunstacademie. “Niet gesubsidieerd”, klinkt het stellig.

‘Eindelijk heeft deze prachtige stad, die destijds het Venetië van het noorden werd genoemd, terug een levende en werkende kunstenaar in residentie’, zegt De Cock met de hem kenmerkende bravoure. ‘Ik leid hier jonge talenten op om ervoor te zorgen dat onze rijke beeldcultuur niet verloren gaat. Want de Amerikanen en Chinezen willen onze beeldcultuur nivelleren.’

Doorbraak: De laatste keer dat u uitgebreid in het nieuws kwam, was bij uw vertrek uit Brussel. Enig ongenoegen was uw deel. Hoe kijkt u daarop terug?

Jan De Cock: ‘Ik heb het verhaal over Brussel al vaak verteld, hoe ik die stad mee heb groot gemaakt door haar een plaats te geven binnen mijn oeuvre. Dat was een vruchtbare wisselwerking, want daarvoor ben ik ook internationaal kunnen doorgroeien. Maar ik ben liever een buitenlander weg van mijn geboortestreek, dan een gijzelaar in mijn thuisstad.’

Een kunstenaar mag niet blijven hangen in het verleden, maar moet vooruit. Om een lang verhaal kort te maken: als geboren en getogen Vlaamse Brusselaar, die vanuit de complexiteit van de Vlaamse Rand minstens drie talen heeft moeten spreken, zag ik mezelf als de culturele oplossing voor mijn stad. Ik zag mezelf als het summum van assimilatie en het begrijpen van wat een gemeenschap nodig heeft om in cohesie samen te leven. Niemand had zo’n klare visie, dankzij de juiste intellectuele basis en sociale contacten, op de cohesie die er in Brussel tussen de verschillende gemeenschappen bestond of zou moeten bestaan.’

‘Wanneer ik dan beslis om mijn opgebouwd patrimonium te schenken aan die gemeenschap, om in ruil daarvoor met een school te beginnen, wordt dit door de politiek en de administratie afgewezen. (De Cock leidde tot in 2016 de door hemzelf opgezette *Brussels Art Institute*-kunstschool, maar verloor

daarvoor zijn subsidie. Daarop kwam hij in financiële problemen en moest hij zijn instituut verkopen, red.) Ik had een elitair onderwijsmodel voor ogen, waarbinnen ik al die verschillende gemeenschappen en achtergronden wou smeden tot een coherent geheel dat de mensen in schoonheid kon verheffen. Ik heb steeds gesteld dat we in het Atelier Jan De Cock de lat maximaal hoog leggen, voor iedereen, zonder onderscheid van afkomst of etniciteit, om alle leerlingen boven zichzelf te laten uitstijgen. Zo moest op termijn terug een cultuur ontstaan waar mensen naar opkijken. Waarin ze niet alleen begrijpen waar ze naar kijken, maar waarlangs vooral de jonge meesters in opleiding de mogelijkheid zouden krijgen om de traditie te kunnen doorgeven die onze Westerse cultuur heeft groot gemaakt: het maken van beelden. Beelden kunnen namelijk duizendmaal meer vertellen dan woorden. Dat ambitieus project werd in Brussel onmogelijk gemaakt.’

Doorbraak: U ziet onze beeldtraditie verloren gaan. Wat bedoelt u daarmee?

De Cock: ‘De Facebooks, Instagrams, Tik Toks van deze wereld willen onze beeldcultuur nivelleren, om iedereen wijs te maken dat ze -met een smartphone-waardevolle beelden kunnen maken. Dat zet onze monumentale beeldtraditie op de helling. De grote Amerikaanse en Chinese firma’s willen uiteindelijk alleen een commercieel voordeel uit beelden puren.’

Doorbraak: Wat is dan onze traditie om beelden maken?

De Cock: ‘Vakmanschap. Dubbele bodems, gelaagdheid, beeldscepticisme. Wij, in het Westen, zijn een volk dat doelbewust beelden maakt, omdat we minder geloven in de orale of schriftelijke traditie die in het Oosten primeert. Wij maken afbeeldingen van een god -of goden-, van mythische figuren, helden, koningen, enzovoort, om via die beeldtaal suggesties op te wekken en verhalen te vertellen. Dat heeft onze cultuur en identiteit vorm gegeven.’

‘Meer specifiek in de lage landen spreekt men over een traditie van typisch Belgisch beeldscepticisme. Dat is in onze contreien ontstaan omdat we herhaaldelijk onder de voet zijn gelopen door verschillende heersers. Wij hebben een eigen wijze ontwikkeld om het beeld in vraag te stellen. Ons wantrouwen tegenover die overheersers wordt daarin uitgedrukt. Wij zijn er kampioen in geworden om beelden in vraag te stellen en in te schatten wat de waarde ervan is. Ik denk aan Ensor, die begon met maskers te schilderen: wie schuilt erachter? Wat is een rechter, heeft die twee gezichten? Wat is het gezicht van de ouderdom? Mag je dat überhaupt afbeelden of moet je vasthouden aan het jeugdige schoonheidsideaal?’

‘Denk daarbij ook aan Permeke, die de volksheld op het platteland in beeld bracht. Doe je dat met grote handen? Wat betekenen kleine handen dan? Staat dat voor mensen die niet met hun handen werken, de bourgeoisie? Denk aan Magritte, die een pijp schildert en een spel ontwikkelt tussen woord en beeld. Die pijp kan je niet roken, wat is dan haar essentie? Later komt dan Broodthaers, met zijn concept van *La Moule*: gaat het over een leeg omhulsel, is het een vorm van bravoure, wekt hij de indruk dat het méér is dan het is?’

‘Wij stellen alles in vraag via onze beeldtaal. Neem

Meunier, die het klassieke ideaal, vroeger gereserveerd voor koningen en mythische helden, gaat gebruiken om ons sociaal systeem in vraag te stellen. Hij gaat de werkman uitbeelden. Hij trekt de dokwer-

“ Er zijn vandaag nog maar 500 mensen die aan echte cultuurproductie doen ”

ker, de buildrager, weg uit zijn milieu en plaatst hem op een sokkel. Niet te hoog, zodat iedereen er bij kan. Hij beeldt die arbeider uit op z'n meest luie moment, tijdens zijn pauze, in een contraposto, zoals de David van Michelangelo. Je moet het in dat tijdsgewricht maar doen... Dat zijn allemaal voorbeelden van hoe wij hier door middel van beeldtaal onze maatschappij in vraag stellen. Die diepgang, die subtiliteit, dreigt verloren te gaan.

Doorbraak: U werkt aan een nieuwe renaissance van de beeldkunst. Wat bedoelt u daarmee?

Jan De Cock: 'De eerste renaissance uit de veertiende en vijftiende eeuw ligt aan de oorsprong van het ontstaan van de kunstenaar als individu. Daar overstijgt hij het anonieme vakmanschap, door de beeldtaal te bevrijden van het zuiver ambachtelijke, zonder dat vakmanschap uit het oog te verliezen. Je kan stellen dat de kunstenaar pas geboren wordt op het moment dat hij meer wordt dan een steenkapper voor kathedralen. Pas wanneer hij zaken begint te maken die mensen verheffen wordt hij autonoom. Niet enkel ten overstaan van een godheid of een machtshebber, maar ook tegenover zichzelf en hun omgeving, hun gemeenschap.'

'Die eerste renaissance is een Italiaans-Vlaams gegeven geweest. Door de mobiliteit met paard en kar, maar ook langs de waterwegen, zijn Vlaamse en Italiaanse kunstenaars gelijktijdig tot geestelijke rijpheid gekomen en hebben zij die beeldtaal ontwikkeld die zo bepalend is voor onze westerse cultuur. Op dat moment waren er ook taalbarrières die door de beeldtaal werden overwonnen. Dat dit net in een gebied gebeurde zoals de lage landen, waar zoveel scepticisme bestond tegenover elkaars taal, waar zoveel verbasteringen bestonden, mag niet verwonderen. Het mag evenmin verwonderen dat net daar zo een krachtige beeldtaal tot ontwikkeling kwam.'

'Nu, eeuwen later, maak ik als kunstenaar hetzelfde mee in Brussel. Die taalverwarring zorgt voor sterke beeldenmakers. Daar zit namelijk een simpele visie achter: wanneer je een beeld maakt, hoef je je boodschap niet uit te spreken. Dat overstijgt niet alleen een taalbarrière, maar ook culturele, identitaire en sociale barrières. Ik ben verhuisd naar Brugge, in de periferie van het machtscentrum Brussel, maar ben tegelijkertijd over de Alpen getrokken, en heb een atelier in de buurt van Turijn geopend. Nu werk ik aan een nieuw oeuvre, in het kader van mijn eigen renaissance als kunstenaar.'

Doorbraak: U bent dus begonnen aan uw wedergeboorte. Hoe vlot het daarmee?

Jan De Cock: 'Mijn eerste werk van mijn renaissance, *De Nieuwe Burgers van Calais*, is een verderzetting van het oeuvre van Auguste Rodin. Die heeft, op zijn beurt, na Van Eyck, Botticelli en Michelangelo, de beeldtaal losgewrikt van een aantal vastgeroeste idealen. Hij heeft het perverse idee om het monumentale enkel te gebruiken voor de verafgoding van een koning of de extreem rijken, doorbroken door iets fundamenteel menselijks toe te voegen aan wat op dat moment een dode materie was: brons.'

'Rodin heeft de zee opengegoot voor kunstenaars zoals ik, zodat we kunnen oversteken naar een nieuwe beeldtaal. De stad Calais vroeg hem een monument te maken om de moedige actie van zes burgers van Calais tijdens de 100-jarige oorlog te verewuigen. Na een elf maanden durend beleg trokken die in 1347 naar de Engelse koning Eduard III om hun leven aan te bieden in ruil voor het sparen van hun medeburgers. Diens vrouw, Filippa Van Henegouwen, wierp zich aan zijn voeten met de smeekbede ook hun levens te sparen, wat uiteindelijk gebeurde.'

'Rodin neemt de opdracht aan en werkt een nieuw concept uit. Hij beslist om de zes figuren afzonderlijk als beeld te creëren, om hen nadien samen te zetten op één voetstuk. De relatie die zo ontstaat tussen die beelden, dat spanningsveld, is van een fenomenale schoonheid, van een ongeziene beeldhouwkundige kracht.'

'Vandaag beslis ik om Nieuwe Burgers van Calais te maken, niet omdat ik Rodin wil na-apen, maar omdat ik ons, als burgers vandaag, in vraag wil stellen. Wij zijn de Nieuwe Burgers. Om duidelijk te maken wat ik bedoel, gebruik ik best het Franse woord "bourgeois", want dat heeft meer een politieke en financieel-kapitalistische lading. De bourgeoisie zoals wij die in Brussel nog gekend hebben, heeft al een heel andere connotatie dan de "Bourgeois de Calais" van destijds in Frankrijk. De Nieuwe Burgers die ik nu maak, zijn Nieuwe Burgers van overal. Ik plaats hen in Calais, omdat dat steeds een belangrijke haven is geweest met zicht op Engeland. Een plaats van vertrek en aankomst, begin en einde. Een plaats ook waar nu veel migranten toestromen om de sprong te maken naar de overkant. Net nu, op een moment dat Groot-Brittannië besloten heeft om geen deel meer uit te maken van continentaal Europa, na zeventig jaar vrede. Net op het moment ook dat de Angelsaksische wereld breekt met onze Westerse traditie van beelden maken.'

Doorbraak: Schakelt u de Angelsaksische wereld nu gelijk met het universum van Big Tech, en de bijhorende uitholling van de beeldcultuur?

Jan De Cock: 'Voor een stuk wel. We mogen niet vergeten dat de Verenigde Staten een uit de hand

▲ Jan De Cock
The new burghers of Calais bronze

gelopen kolonisatieproject van Europa is, waar we de controle over verloren zijn. In die smeltkroes heeft zich een nieuwe taal ontwikkeld, op basis van het Engels. Die nieuwe taal heeft nu ook voor een nieuwe beeldtaal gezorgd, maar wel een die alle diepgang heeft verloren binnen een vastgeroest kapitalistisch groeiscenario. Ik merk vandaag een ongeziene kloof tussen de superrijken en de gewone burger, die vandaag zelfs niet meer tot de middenklasse behoort, maar terug in de working class geduwd wordt.'

'Ik zie dat er een probleem is. Naar mijn aanvoelen bestaat er geen middenklasse meer zoals ik ze gekend heb, of zoals ik ze me altijd heb voorgesteld. Dat proces is al decennia aan de gang. Op een moment dat we in Europa constateren dat Engeland, dat deel uitmaakt van dezelfde traditie, niet meer met ons wil verenigd zijn, merk ik dat die superrijken en hun imperia Engelstalig zijn. Die paar superrijken, die Silicon Valley-top, bepalen bijna alles.'

'Dat wil ik in vraag stellen. Die superrijken houden een businessmodel in stand dat onverantwoord is. Zij zorgen er namelijk met hun schitterende apparatuur en algoritmes, bits en coins voor dat mijn generatie en al wie er na komt, geen beeld meer kan maken. Zij zorgen er eveneens voor dat de mensen geen beelden meer kunnen lezen. En uiteindelijk zorgen ze er voor dat niemand nog een beeld in vraag kan stellen.' 'Ook een meester-beeldhouwer als ik behoort vandaag tot de working class. Naar ons wordt niet meer geluisterd. Ik word als kunstenaar weggezet als quantité négligable, te rebels, een te hoge boom, te zelfverzekerd. Het gevolg van dit alles is dat de mensen niets meer in vraag kunnen stellen. Op termijn worden we allemaal willoze marionetten. Die superrijken en hun businessmodel, hun economie, gaan uiteindelijk bepalen wat kunst is. Dat eindpunt zie ik al. Kunst verwordt tot kitsch: verkoopbare, gedisneyficeerde, hapklare, voorgekauwde brokken zonder verwachtingspatroon. Dit alles verpakt met een mooie strik als zijnde kunst, maar eigenlijk gewoon een commodity, bedoeld om te verkopen en te consumeren met zoveel mogelijk winst.'

'Het grote probleem is dat de vervlakking die die probleemmakers daar boven aan de consumptiepiramide bewerkstelligen, de mensen blijkbaar zó gelukkig maakt. Zij zorgen er voor, samen met bepaalde politieke systemen en onderwijsmodellen, dat de mensen een goed gevoel krijgen. En ja, ze zijn op een bevreedende manier gelukkig, maar ze staan er niet bij stil dat ze allemaal verworden tot karakterloze eenheidsworst. Iedereen en elke mening wordt gelijkgeschakeld. Iedereen wordt meegaand, met als gevolg dat uiteindelijk niemand nog iets te zeggen heeft.'

Doorbraak: U schetst een zeer dystopisch beeld van de toekomst...

Jan De Cock: 'Daar moeten we toch diep over nadenken? Ik wil toch even de nadruk leggen op het zogenaamd sociale. De sociale media, al die apps en smartphones, die ons connecteren, veroorzaken het tegenovergestelde van een sociale maatschappij. Die zaken zijn anti-sociaal. Het beeld, dat vroeger bruggen sloeg over maatschappelijke kloven, doet er niet meer toe. Niemand kan het nog lezen, niemand stelt

het nog in vraag. We leven hoe langer hoe meer in een fake wereld, met fake nieuws. Alles wat nu wordt gedeeld is in se fake en doet er niet meer toe. Het wordt enkel nog gedeeld via algoritmes en samengeperst tot eenheidsworst. Daar is niets sociaals aan. 'Wij zijn tot een unificatie gekomen van verschillende individuen tot één modelconsument. Daartegenover sta ik als verzetsstrijder, in de periferie, om via mijn opleiding jonge meesters, nieuwe Vlaamse Primitieven, voor te bereiden om in de toekomst nog een beeld te kunnen maken, het te kunnen lezen en voor het publiek te vertalen. En vooral: het beeld in vraag te stellen.'

Doorbraak: U heeft de droom om uw onderwijsmodel uit de grond te stampen nog niet opgegeven?

▲ Jan De Cock
Atelier Jan De Cock
The Bruges Art Institute

Jan De Cock: 'Nee, absoluut niet! Ik zit hier nu in Brugge op een prachtige locatie aan de Spinola-rei, die ik deel met twaalf leerling-meesters, jonge Vlaamse Primitieven van heinde en verre. Zij worden ondersteund en gedragen door de meester, die geen steun krijgt van de overheid. Die nooit aan het staatsinfuus heeft gelegen. Door die onafhankelijkheid kan ik, in alle vrijheid en zonder compromissen, verzetsstrijders opleiden. Zij maken deel uit van een nieuwe beweging die ik ondertussen een naam heb gegeven: Klasikalisme. Ik noem dat heel bewust traditionele hedendaagse kunst, omdat ik wil dat alle doelgroepen goed beseffen dat ik niets te maken wil hebben met wat vandaag wordt verstaan onder hedendaagse kunst. Dat is voor mij geen kunst, maar kitsch, verkoopvoer voor marketeers. Er zijn vandaag internationaal nog maximaal 500 mensen die aan

die zichzelf verschillende keren heruitvindt, gebruik makend van diverse stijlen en invloeden.'

Doorbraak: Ondertussen is er in Vlaamse musea nergens een werk te vinden van Jan De Cock. Daar sta je dan, met een internationale reputatie en je passie voor authenticiteit en avant-garde. Geen sant in eigen land.

Jan De Cock: 'Daar heeft de overheid een belangrijke rol te spelen. Het is aan de experts van de administratie, aan de juryleden, om ervoor te zorgen dat mijn werk ook hier in de openbare collecties terecht komt. Het is aan hen om in eer en geweten keuzes te maken die het volk kunnen opvoeden in

“ De Verenigde Staten zijn een uit de hand gelopen Europees kolonisatieproject, waar we de controle over verloren zijn ”

echte cultuurproductie doen, weg van de waan van de dag, de modes en het streven naar winst. Kunstenaars die zich opofferen om iets te creëren waar op zich niemand naar vraagt.'

'Het kost bloed, zweet en tranen om vandaag Nieuwe Burgers van Calais te maken in brons, die niet alleen een ode zijn aan de beeldmakers van voorheen, maar ook een verderzetting zijn van hun oeuvre op een vernieuwende manier. Want ik wil geen tweede Rodin zijn. Ik ben Jan Frederick De Cock, die erkent dat hij zijn positie heeft te danken aan zovele groten die hem zijn voorgegaan. De Meuniers, de Broodthaersens, de Magrilles, de Ensors, de Permekes... Die mensen hebben mij leren kijken.'

Doorbraak: Is de kunstwereld en de kunstproductie niet op een dood spoor beland door het winstbejag dat de kunstgalerieën heeft overgenomen?

Jan De Cock: 'Waar ik me het meeste zorgen over maak, is dat de galerieën en veilinghuizen de smaak van het volk hebben overgenomen. Dat is de omgekeerde wereld. Zij zijn niet langer een plaats voor trendsetters, maar laten het geld de smaak bepalen.' 'De rol die de avant-garde normaal speelt, verdwijnt daardoor. Ik ben als kunstenaar avant-garde. Wanneer het publiek mijn werk begint te smaken, ben ik al lang een stap verder aan het denken aan een nieuwe manier om kunst te produceren. Ik ben de smaak van het volk steeds een stap voor. Dat is ook mijn rol als kunstenaar. Denk maar aan David Bowie of Lou Reed, die steeds iets totaal anders brachten eens hun werk ingang vond. Dat verwachtingspatroon doorbreken is net wat kunst boeiend maakt.' 'Ik merk dat dit tijdssegment, vooral in de ban van de asociale sociale media, een nieuwe mens aan het scheppen is. Er is geen plaats meer voor kunstenaars die aan de kar trekken, die voorop lopen en de weg trachten te banen. Die nieuwe mens heeft niet het geduld om te aanvaarden dat er tijd nodig is om te komen tot een persoonlijkheid als kunstenaar. Uiteindelijk gaat het steeds om iemand

schoonheid. Het zou voor mij nochtans een eer zijn om mijn werk aan een zo laag mogelijke prijs te verkopen aan die instanties, zodat het grote publiek toegang krijgt tot mijn werk. Maar dat gebeurt niet. Heb ik volgens hen dan geen talent? Ik weet alleen dat ik in New York, in Londen, in Rio De Janeiro, met open armen word ontvangen en dat ze daar naar mij opkijken. Daar helpen ze me graag, zonder dat ik het vraag. Daar wordt mijn talent spontaan erkend.'

Doorbraak: Goed. De Nieuwe Burgers van Calais hebben we al besproken, maar u werkt ook aan een reeks schilderijen onder de titel *Jan Frederik De Cock Passing the Alps*. Ik neem aan dat u die in uw atelier in Turijn heeft gemaakt?

Jan De Cock: 'Ja en nee. Ik heb daar mijn inspiratie opgedaan en vele studies gemaakt. Vanuit mijn atelier in de vallei van Aosta heb ik langs één kant zicht op de Monte Bianco, en kijk ik langs de andere kant uit op de laagvlakte tot in Turijn.'

'Ik ben beginnen nadenken over wat het betekent om vandaag een beeld te maken van een berg, de Alpen. Over de Alpen loopt die historische route, die altijd de verbinding heeft gemaakt tussen de het beeldscepticisme van Noord- en Zuid-Europa. Daardoor is destijds de renaissance in volle bloei gekomen op het hele continent.'

'Ik heb dan het idee ontwikkeld om die Alpen te bekijken als een scharnier tussen die noordelijke en zuidelijke volkeren, dat er voor zorgt dat we komen tot

▲ Jan Frederik De Cock

onze typische manier van kunst maken en beleven. Het thema van de bergen werd het thema van het onherbergzame. De bergen zijn een moeilijk te overkomen hindernis, die de transgressie van noord naar zuid in de weg staat. Uiteindelijk is in mijn hoofd die berg een metafoor geworden voor het moeilijke pad van de kunstenaar.' 'Mijn wandelingen in die bergen hebben voor mij een panorama laten opengaan dat ik voorheen, als ket uit Brussel, niet kende. Ik besepte daar plots wat vrijheid is, namelijk de ongerepte blik op het oneindige, op een overweldigend panorama. Dat heb ik voor de eerste maal, als kunstenaar, ervaren in de zuidelijke Alpen. Ik kon plots vandaar naar beneden kijken, naar dat oneindige panorama dat zich voor mij ontplooide.'

'Ik wou tegelijkertijd ook een soort stratenplan maken, een plattegrond van hoe de toekomst er zou kunnen uitzien. Na het maken van ontelbare studies heb ik aan dit project de titel *Jan Frederik De Cock Passing the Alps* gegeven. Ik heb het eerste monumentale doek geproduceerd toen ik met al die beelden terug ben afgezaakt naar Brugge. Dit werk is dus in Brugge geproduceerd, met de inspiratie van de andere kant van de Alpen.'

'Ik heb hier in Brugge een schildersatelier ingericht, en heb met mijn ogen toe wat in mijn hoofd zat op doek overgebracht. Ik heb daarvoor een nieuwe techniek ontwikkeld. Ik schilder zowel verticaal als horizontaal liggend, met de combinatie van dripping en meer klassieke schildertechnieken. Je ziet in het werk, naast de kleurrijke invloed van Turner, ook een Jackson Pollock-effect om de Mont Blanc zo driedimensionaal mogelijk te maken. Hierdoor wordt die berg een weg tussen noord en zuid.'

'Dit doek, als eerste in de reeks, heeft als titel *Apocalyps* gekregen. Door het extreme kleurgebruik krijg je een branderig hel-gevoel, broeierig heet. Je ziet de Mont Blanc zijn laatste brokjes ijs en sneeuw verliezen. De Apocalyps verbeeldt, naast de gemeenschappelijke thema's uit de hele reeks, het idee dat we stilaan in de hel op aarde zijn aangekomen. De vurige partijen staan hier bovenaan, terwijl de blauwe en witte kleuren het vluchtpunt vormen.' 'Ondertussen heb ik al achttien doeken geproduceerd in deze reeks. Steeds op dezelfde manier: de impressies en het ideeëngoed komen van de andere kant van de Alpen, om dan hier in Brugge op doek terecht te komen. Dat toont aan hoe het menselijk brein alle op-

genomen impressies moet laten desemen, voordat ze met meesterlijk vakmanschap gecompriëerd in beeld omgezet kunnen worden. Dit is geen gewoon landschapsschilderij, maar zoveel meer.'

Doorbraak: U zou zich natuurlijk niet in Brugge vestigen, wanneer u hier natuurlijk geen enkele interesse in uw werk zou opmerken...

Jan De Cock: 'Ik heb het gevoel dat er een aantal intelligente mensen aan de knoppen hebben plaatsgenomen. We zijn op een keerpunt aangekomen in Vlaanderen, waardoor dat waar ik in geloof, opnieuw belangrijk gaat worden.'

'Ik merk dat bepaalde mensen met kennis van zaken debatten voeren op een niveau dat al lang verdwenen was. Stilaan zie ik experts die nadenken over kleine tijdspannes heen, over de klassieke politieke termijnen verbonden aan één beleidsperiode. Er komt stilaan een einde aan de methode van bijvoorbeeld Bert Anciaux, die duidelijk enkel geïnteresseerd was in het uitdelen van geld om invloed en vrienden te winnen.'

Doorbraak: Kan u daar namen op kleven?

Jan De Cock: 'Niet echt. Ik beweeg me te weinig in politieke middens om dat te kunnen doen. Mijn indruk ontstaat door enkele zaken goed te lezen. Ik heb bijvoorbeeld de beleidsnota van Jan Jambon gelezen. Daaruit blijkt dat daar verschillende mensen aan gewerkt hebben die een visie hebben. Daar staan zeer intelligente richtlijnen en zaken in die er voor kunnen zorgen dat we terugkeren naar een discours dat van ons is. Die nadruk op het eigene, zonder steeds te moeten teruggrijpen naar internationale tendensen die populair zijn in Amerika of China, bevat de belofte dat we terug vanuit eigen kracht, met de identiteit die voortkomt uit onze rijke traditie, de wereld met fierheid en trots tegemoet kunnen treden.'

foto's ©Jan De Cock

▲ Jan Frederik De Cock
Passing the Alps

Georges-Louis Boma en sportpooiers: IS ONZE SPORTEFISCALITEIT EERLIJK?

IGNACE VANDEWALLE

De Vivaldi-regering verwijst in haar regeerakkoord naar een eerlijke fiscaliteit voor sportbedrijven en beroepssporters. Een jaar later voorziet de regering 43 miljoen euro meerinkomsten uit een fiscale heroriëntering voor de sportwereld. Dat is een veel te kleine inspanning om van eerlijke fiscaliteit te kunnen spreken.

De regering hervormt de huidige fiscale en parafiscale voordelen van beroepssporters en sportclubs met het oog op meer billijkheid, waarbij gegarandeerd wordt dat iedereen een eerlijke bijdrage levert, afhankelijk van de draagkracht van de sport. Tevens zal de controle over de sportmakelaars versterkt worden, zo beloofde het Vivaldi-regeerakkoord in 2020.

Wat betekent dat concreet? In de begroting 2022 voorziet Vivaldi 43 miljoen euro meerinkomsten door ingrepen in de RSZ, de bedrijfsvoorheffing en de makelaarsvergoedingen. Alle nieuwe propositities zijn echter louter voorstellen. Het definitief kader moet nog besproken worden met de sector, voorgedragen aan de regering en goedgekeurd door het par-

lement. Hoogstwaarschijnlijk zal men alle voorstellen vlak voor het kerstreces dumpen in een kaderwet of programmawet gekoppeld aan een definitieve begroting 2022.

Eigen voetbalclub eerst

De socialisten, aangevoerd door Frank Vandenbroucke, wilden oorspronkelijk 80 miljoen euro knippen in de voordelen. Maar Georges-Louis Bouchez – de Waalse Balthazar Boma – stond op de rem. Er kwam een egoïstische consensus op maat van Bouchez uit de bus. Een systeem waar de laagste spelerlonen worden gespaard en zelfs lichtjes bevoordeeld tegenover het vorige systeem. Deze frankensteinconsensus is aanvaardbaar voor Bouchez, want Royal Francs Borains, de club waar hij voorzitter van is, profiteert met het nieuwe systeem. Eigen voetbalclub eerst.

De sterke schouders

Na dit politiek gesjacher en charlatanerie van elitaire zelfzucht kwamen Frank Vandenbroucke en Vincent Van Peteghem (CD&V) met het adagium: 'De sterke schouders van de grote voetbalclubs en dure profvoetballers - en andere goedverdienende sporters - zullen meer lasten moeten dragen. De goedkope profvoetballer en de kleine en semiprofessionele clubs worden gespaard.'

Een besparing van 43 miljoen euro, waarvan 30 miljoen euro zou gevonden worden in de sociale zekerheid, 10 miljoen euro in de bedrijfsvoorheffing en 3 miljoen euro bij de makelaarscommissies. Gelet op het feit dat de lonen in het voetbal tussen 2020 en 2021 opnieuw met 35% stegen, kunnen we vandaag spreken van +/- 250 miljoen euro fiscale voordelen

bij de sportclubs. De huidige ingreep zorgt dus voor een daling van 17% van de fiscale en parafiscale voordelen van sportbedrijven in ploegsporten. Voordelen in de sociale zekerheid: een Belgische historie. Waar komen die voordelen vandaan? In de nasleep van de successen van België's beste wielrenner ooit, Eddy Merckx, werd met de wet van 7 november 1969 (Wet Beroepsrenners) voor het eerst een speci-

“ De voorstellen van de Vivaldi-regering treffen vooral de G5-voetbalclubs en zorgen zo voor een nivellering omlaag in het voetbal ”

Hoe wil Vivaldi het aanpakken?

Minister van Sociale Zaken Frank Vandenbroucke zegt dat de huidige gunstige RSZ-regel op de schop gaat en vervangen zal worden door een nieuw systeem.

In het systeem-Vandenbroucke zou elke ploegsporter de normale RSZ betalen: 25 procent door de club en 13,07 procent door de sporter. De lage lonen zouden een 'sportbonus' krijgen. Wat de norm 'laag loon' wordt en hoeveel die sportbonus zal bedragen hangt af van de regeringsonderhandelingen. Lees: van hoeveel voordeel de Francs Borains van Bouche eruit halen. Vermits bij andere ploegsporten de hoogste lonen voor 99% onder het plafond voor sportbonus zullen vallen – raken aan de basketbalclub van Johan Vande Lanotte is taboe voor socialisten – zal het mes enkel snijden in het voetbal, en dan voornamelijk bij de topclubs.

In het voetbal zullen de topverdieners zonder sportbonus voor +/- 90% komen uit de G5: Anderlecht, AA Gent, Club Brugge, KRC Genk en Standard. Van de huidige 250 miljoen euro aan voordelen, zijn er +/- 80 miljoen voordelen in RSZ voor de G5 waarvan zij nu +/- 30% moeten inboeten.

Wat betreft de Assubel-deal: Vandenbroucke wil die volledig afschaffen. Daarbij rijst de vraag of dit ook zal gelden voor de eerder reeds gespaarde bedragen in het pensioenfonds? Deze maatregel zou niet alleen de spelers zwaar treffen, maar ook de clubs. Spelers gaan nu vaak akkoord dat een deel van hun loon uitbetaald wordt als aanvullend pensioen. Als dat voordeel wegvalt zullen zij daar niet meer zo zeer toe geneigd zijn. Daardoor zullen de clubs meer in loon moeten uitbetalen, wat uiteraard fiscaal veel duurder is en zeker met de nieuwe regeling. Ook hier treft Vivaldi hoofdzakelijk voetballers. En opnieuw in grote mate enkel de G5.

Bij het ter perse gaan was er nog geen duidelijkheid over nieuwe voorstellen van minister van Financiën Vincent Van Peteghem (CD&V).

De aanbevelingen van Ignace Vandewalle

De globale inspanning van deze Vivaldi-regering strandt in de praktijk op het schrappen van 17% van de voordelen. Dit is te weinig als volledige inspanning, en te veel als eenmalige inspanning.

Ik ben van mening dat professionele sportverenigingen bedrijven zijn waarvoor een fiscale uitzonderingsregeling te verantwoorden valt. Er gelden immers ook verschillende uitzonderingsregelingen voor andere sectoren. Denk aan koopvaardij, baggervvaart, sleepvaart, onderzoek en ontwikkeling, zeevisserij, nacht- en ploegenwerk, startende ondernemingen... Een voordeel van 30% voor sportbedrijven lijkt mij te verantwoorden.

De sportsector opereert nu al een halve eeuw volgens een economisch model gebaseerd op fiscale gunstregimes verkregen via de politiek. Wie deze regimes wil terugschroeven, mag dat niet abrupt doen, maar moet de sector de kans geven om zich een nieuw economisch model aan te meten. Dat kan niet van vandaag op morgen.

Daarom hervorm je best gaandeweg over een periode van pakweg tien jaar. 7% van de voordelen schrappen per jaar lijkt aanvaardbaar. Om de voetbalclubs juridisch, arbeidstechnisch en organisatorisch daarop voor te bereiden stel ik voor: met ingang van 1 januari 2023. Tegen 2033 hebben we dan een aanvaardbare en eerlijke fiscaliteit zonder sociale en economische drama's.

fiek RSZ-statuut aan beroepssporters toegekend. Na de professionalisering van het voetbal, volgde met de wet van 3 maart 1977 (Wet Beroepsvoetballers), het sociaal statuut van de profvoetballer. En finaal kwam in 1978 het sluitstuk met de wet betreffende de arbeidsovereenkomst voor betaalde sportbeoefenaars. Via deze voordelen moeten bovenvermelde sporters en hun clubs RSZ betalen op een maximum maandloon dat sinds 1 september 2021 2.474,22 euro bedraagt. In totaal betalen sporter en ploeg 884 euro aan RSZ zelfs al verdient de sporter in kwestie 100.000 euro per maand en meer. De sporter betaalt 323,38 euro, de club 560,62 euro.

Je zou denken dat deze beroepssporters dan een lagere sociale bescherming zouden genieten. Maar niets is minder waar. Ze hebben sinds het koninklijk besluit van 23 september 1997 evenzeer recht op dekkingen voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, ziekte en invaliditeit, werkloosheidsuitkeringen, rust- en overlevingspensioenen en gezinsbijlagen met inbegrip van kinderbijslag.

Beroepssporters zijn wel niet onderworpen aan de regeling inzake jaarlijkse vakantie, een gunst die de sportclubs verwierven van de politiek. Sommigen, maar lang niet alle clubs, hebben een eigen regeling voor vakantiegeld met hun spelers uitgewerkt.

Kim Gevaert

Voor de duidelijkheid vermelden we hier dat dit enkel geldt voor ploegsporters. Deze voordelen gelden niet voor professionele sportbeoefenaars zoals atleten, tennisspelers, judoka's en jockeys die zich niet in de mogelijkheid bevinden om een arbeidscontract met een club af te sluiten. Zij zijn in de meeste gevallen aangewezen op een minder gunstig fiscaal statuut, namelijk het statuut van zelfstandige.

▲ Ignace Vandewalle

Het argument van grote voetbalclubs - dat het schrappen van fiscale voordelen de concurrentiepositie van het Belgisch voetbal zal aantasten – gaat dus niet echt op. Als dit zou gelden als argument dan zou elk bedrijf dit kunnen aanhalen om kortingen op de sociale zekerheid te bekomen. Trouwens, het weerhield sporters zoals Nina Derwael, Nafi Thiam, Tia Hellebaut, Kim Gevaert, Kim Clijsters en vele anderen niet om zonder die exuberante fiscale en para-fiscale voordelen de internationale top te bereiken.

De Assubel-deal

Maar daar stoppen de voordelen niet. Er is ook nog zo iets als de Assubel-deal. Dit is een op maat van voetballers geschreven groepsverzekering. Voetballers bouwen zo een royaal pensioenspaarpotje op.

“ In totaal betalen sporter en ploeg 884 euro aan RSZ zelfs al verdient de sporter in kwestie 100.000 euro per maand en meer ”

Ze mogen dit aanvullend pensioen al op hun 35ste cashen. Als kers op de taart wordt daarvan slechts 20% belast, de rest van de miljoenenspaarpot is vrijgesteld. Begin jaren '90 van de vorige eeuw sloten ook volleybalclubs en basketbalclubs zich aan bij dit systeem, en dit ondanks het feit dat de wet het gunstregime strikt genomen enkel voorzag voor voetballers. Pas begin deze eeuw werd het door minister van Sociale Zaken en Pensioenen Frank Vandenbroucke geregulariseerd. De Assubel-deal werd verruimd naar alle beroepssporters. Momenteel wordt 40% van de brutolonen van topvoetballers uitbetaald via het pensioenfonds. Zo werd er reeds +/- 275 miljoen euro aan aanvullende pensioenen voor sportbeoefenaars opgebouwd.

Voordelen bedrijfsvoorheffing

Sinds 1 januari 2008 genieten de sportclubs en sportbeoefenaars met arbeidscontract ook een vrijstelling van bedrijfsvoorheffing. Origineel wilden politici een vrijstelling geven van 50%, maar na wat lobbywerk, voornamelijk door de voetbalsector, werd afgeklokt op 70% met de mogelijkheid om deze vrijstelling via een koninklijk besluit te verhogen tot 80% of te verlagen naar 60%. Op 20 december 2007, elf dagen vóór de inwerkingtreding van de wet op 1 januari 2008 werd snel en sluiks, via een KB, de vrijstelling opgetrokken van 70% naar 80%.

De voetbalclubs moeten 50% van alle vrijstellingen voor spelers ouder dan 26 jaar besteden aan jeugdwerking. In 2007 werd op het laatste moment, op vraag van de voetbalsector, nog snel aan de wet toegevoegd dat ook lonen van jeugdspelers jonger dan 23 zouden meetellen als besteding in jeugd-

werking. Omdat nagenoeg alle clubs tussen 2008 en 2010 één of twee dure jeugdspelers aankochten, was van echte extra jeugdwerking nagenoeg geen sprake. De politiek greep in om de profiterende sportclubs te dwingen meer geld in jeugdwerking te investeren. Door het totaal ontbreken van enige controle op de bestedingsplicht in jeugdwerking door clubs, waar ook de politiek schuld aan heeft, is het absoluut onzeker of er naast de lonen van trainers en spelers hoegenaamd iets extra werd geïnvesteerd in jeugdwerking.

Sportpooiers

Ploegsporten zijn zowat het enige maatschappelijk segment waar mensenhandel gedoogd wordt. Reeds in 1963 schreef Roger Blanpain een boek over een hervorming van het sportbeleid en de onwaarschijnlijke mensenhandel die er heerst. Vandaag bestaat deze mensenhandel nog steeds: de handelaars zijn tegenwoordig de voetbalmakelaars.

In het Belgisch voetbal alleen al innen makelaars – soms smalend 'sportpooiers' genoemd - jaarlijks tussen de 40 en 50 miljoen euro aan commissies. De FIFA stelt daarom voor om de makelaarsvergoedingen te gaan beperken tot 3% op het jaarlijkse brutolonen van de sportbeoefenaar. In tegenstelling tot andere Europese landen gaat de Vivaldi-regering niet in op deze aanbeveling.

Het is ronduit onbegrijpelijk dat, na alles wat aan het licht is gekomen binnen het onderzoek 'Operatie propere handen', de spelersmakelaars gevrijwaard worden van enige fiscale ingreep. Het laaghangende fruit, zoals de toepassing van de voordelen alle aard op makelaarscommissies, taks op makelaarscommissies of een solidariteitsbijdrage op transfers worden ontzien.

De voorstellen van de Vivaldi-regering treffen vooral de G5-voetbalclubs en zorgen zo voor een nivellering omlaag in het voetbal. Het gelijkheidsbeginsel lijkt hier geschonden te worden. Gelijke voor- of nadelen voor concurrerende bedrijven moeten ook voor sportbedrijven gelden. Krijgt een kleine kruidenierswinkel fiscale voordelen die grootwarenhuizen niet krijgen? Krijgen kleine bakkers fiscale voordelen die de industriële bakkerij niet krijgt? □

Ignace Vandewalle is parlementair medewerker van Jean-Marie Dedecker. Daarnaast is hij zaakvoerder van adviesbureau B.FELT. Hij is ook schrijver van het boek *De illegale Ghelamco arena*.

TRAGE INFILTRATIE

Hoe China de wereldorde naar eigen inzicht (en politiek) hertekent

KENNETH LASOEN
HERVÉ SCHRANS

China heeft na de Verenigde Staten de tweede grootste economie in de wereld. Lange tijd ambieerden de Chinezen de wereldheerschappij niet. Nu wel. En dat heeft in hoofdzaak met interne machtsverhoudingen te maken.

Nog steeds stelt de Chinese Communistische partij (CCP) dat ze geen ambitie heeft om de wereld te veroveren. In de 5.000-jarige geschiedenis van China was dat ook altijd zo. China had verschillende keren de kans om zijn invloed over de wereld te verspreiden, zelfs om een groot deel van de wereld te veroveren, maar heeft daar nauwelijks gebruik van gemaakt. China heet dan ook *Zhong Kuo* in het Chinees, het 'Koninkrijk van het Midden'. China beschouwt zichzelf als het middelpunt van de wereld. Waarom zou het de wereld dan willen beheersen?

Nochtans lijkt China plots - in strijd met zijn duizendjarige beschaving en cultuur - wél wereld-dominantie na te streven. Om te beginnen is er de stevige economische en politieke controle op Afrika. Daarnaast zien we de ontwikkeling van

de Nieuwe Zijderoute, internationaal gekend als het *Belt and Road Initiative* met zijn digitale arm, de *Digital Silk Road*. Dit grootschalig financierings- en ontwikkelingsprogramma in 68 landen is samen goed voor 65% van de wereldbevolking en 40% van de wereldeconomie. Een laatste teken aan de wand is de systematische verwerving van technologie en techbedrijven in het buitenland.

Is China dan een gevaar? We lezen vaak over de handelsoorlogen tussen de Verenigde Staten en China, maar blijven onvoldoende stilstaan bij het waarom van de plotse politieke en economische ommekeer in de Aziatische grootmacht. We zien hiervoor in hoofdzaak twee redenen.

Ten eerste is er een economische: de Chinese economie stelt het niet zo goed als we zouden moeten geloven en is niet bij machte om de pensioenlasten van haar bevolking te dragen.

De tweede reden is politiek van aard: politieke leiders zoeken graag zondebokken in het buitenland om de aandacht af te leiden van interne problemen. In China woedt een hevige machtsstrijd tussen de "clan" van huidige president Xi Jinping en de "Shanghai clique" (Jiang ZeMin).

Chinees spaargeld

Op economisch en sociaal vlak is China er in geslaagd om in 40 jaar tijd het grootste deel van de bevolking uit de armoede te halen. Dat ging vaak ten koste van het sociale weefsel en de volksgezondheid (milieuvervuiling). Maar het blijft onverminderd een van de grootste verwezenlijkingen van de 20e eeuw. De voorbije jaren ging dit echter gepaard met ongebreidelde speculatieve excessen, vooral op de vastgoedmarkten. De Chinese schuldmassa (overheid en privé) benadert thans 280% (!) van het Bruto Binnenlands Product, zeg maar 350% als je hun informele schaduw-bankenmarkt daar bijtelt. Vergeleken met andere grote landen is dit angstaanjagend groot. De centrale banken in de VS en Europa hebben via monetaire kunstgrepen hyperbubbels opgebouwd in de financiële markten, waardoor een aanzienlijk deel van onze rijkdom in werkelijkheid niet veel meer geworden is dan een digitale inschrijving in een bestand. Die landen kunnen vooralsnog hun schuld afbetalen omdat centrale banken de interestvoeten kunstmatig laag houden. Maar met de snel stijgende inflatie (6.2% in de Verenigde Staten, het hoogste peil in 30 jaar) komt daar een einde aan. Je kan de financiële markten niet eindeloos aan het infuus houden.

In die sfeer lijkt het alsof het steeds beredeneerde China de economische risico's niet meer onder controle heeft. Dat probleem stelt zich uiteraard ook in de VS en Europa, maar China zit daarbovenop met een massieve vastgoedcrisis. De overheid houdt dit voorlopig onder controle, maar niemand ziet hoe het de problemen ten gronde kan oplossen. De vastgoedsector is er veel te groot. Met 55 triljard dollar is die dubbel zo groot als de Amerikaanse vastgoedsector, en 4 keer zo groot als het Chinees Bruto Binnenlands Product. Tientallen miljoenen vierkante meter gebouwen raken nooit verkocht, meer dan 50 nieuwgebouwde steden staan leeg. De Chinese vastgoedmarkt gaat gebukt onder torenhoge schulden. Evergrande, de vastgoedgigant die recentelijk negatief in het nieuws kwam, zit bijlange niet in

de slechtste papieren. Drie andere vastgoedgiganten hebben een schuldgraad van meer dan 120%, wat veel meer is.

Een aanzienlijk deel van deze schulden is in handen van kleine beleggers, waarbij obligaties voor hen risicoloze spaarrekeningen zijn. Als de grote vastgoedgroepen overkop gaan, verliezen echter tientallen miljoenen Chinezen hun spaargeld. Erger nog is dat 78% van de Chinese gezinnen (meer dan 400 miljoen

Drie andere vastgoedgiganten hebben nóg meer schulden dan Evergrande

mensen) quasi gans hun vermogen in vastgoed hebben ondergebracht. Dit is een tikkende tijdbom die het land politiek en sociaal kan destabiliseren. De accumulatie van schulden en speculatie brengt de macht van de Communistische partij in gevaar. De clan rond president Xi Jinping heeft dat goed begrepen. De Communistische partij legt terug de hand op de privésector en opteert voor een terugkeer naar het goede oude staatskapitalisme. Met dat verschil dat het nu zijn eieren over de ganse wereld verspreidt in plaats van enkel in de Chinese mand. Misschien omdat de Chinese mand niet meer te redden valt?

Afval

Dit nieuwe beleid roept enig scepticisme op. Financiële verliezen en schulden werden in de rapportering naar de centrale macht in Peking jarenlang verzwegen, of kregen een impliciete staatswaarborg. Ze werden als onvermijdelijk afval van de snelle ontwikkeling van industrie, huisvesting, infrastructuur en consumptie beschouwd. Wat de Chinese leiders tot voor kort onvoldoende inzagen, was dat deze impliciete staatsgaranties voor schulden uiteindelijk de economische motor zouden doen sputteren. Schulden schoten in alle sectoren omhoog om speculatie te financieren, en niet langer productiviteit. Chinezen zijn het onderscheid tus-

sen investeren en speculeren uit het oog verloren. Ondertussen lijkt de ganse middenklasse vermogend - op papier althans.

De internationale financiële wereld lijkt te geloven dat China het zich niet kan veroorloven om Evergrande te laten vallen, uit vrees voor een niet te stoppen sneeuwbal-effect. Wij denken echter dat de visie van president Xi daar net het tegenovergestelde van is. Hij wil Evergrande niet redden, omdat die redding de sluizen voor speculatie nog meer open zou zetten. Hij poogt zijn macht te consolideren door de Communistische partij te positioneren als de verdediger van het volk, door in te zetten op anti-corruptiecampagnes, en door Big Tech-miljardairs zoals Jack Ma in de boeien te slaan.

Bubbels barsten

De Amerikaanse Federal Reserve en de Europese Centrale bank hebben bij gebrek aan moed voor de gemakkelijke weg gekozen. Terwijl ze elke maand tientallen miljarden dollars en euro's bijdrukken om de zeepbellen in de financiële markten in stand te houden, veroorzaakt hun beleid wereldwijde energietekorten die belangrijke industrieën aantasten. Als de centrale bankiers nu pas beginnen te begrijpen dat hun infuusbeleid niet zonder gevolgen kan blijven voor de reële economie, dan is dat rijkelijk laat.

De consensus in het Westen is dat China het zich niet kan veroorloven zijn bubbels te laten barsten omwille van de rampzalige gevolgen hiervan voor de bevolking. Maar wie dit gelooft begrijpt niets van de geschiedenis van China. Dictaturen zijn schadelijk voor de mensheid, maar hebben meer 'vrijheid' om financiële malversaties aan te pakken. Aan democratieën ontbreekt het vaak de politieke moed - de schrik voor de kiezer - om de nodige maatregelen te nemen, en worden problemen doorgeschoven naar de volgende regering.

Juist daarom zou China wel eens als winnaar uit een wereldwijde financiële crisis kunnen komen, voor zover er van winnaars sprake zal zijn.

Omdat de Chinese privésector vaak dichter aanleunt bij de Shanghaiclan (Zhang ZheMin), woedt achter de zijde- en fluwelen gordijnen van de macht een zelden geziene machtsstrijd. Wie gelooft dat de Chinese leiders Hong Kong aan de leiband hebben gezet omwille van democratische eisen van de jeugd, die vergist zich. Het echte doel was de macht van zakenwereld in Hong Kong aan banden leggen.

Komaf met de Westerse wereldorde

Wat betekent dit voor de rest van de wereld, België inbegrepen? Is China een economische vijand, een veiligheidsrisico?

De CCP vindt er geen doekjes meer om dat het de ambitie is om van China de dominante politieke en economische grootmacht te maken. Maar de partij wil ook de ganse wereldorde hertekend zien naar het Chinese evenbeeld. Daartoe wil het komaf maken met de westerse wereldorde, maar ook met westerse noties rond democratie en vrijheid, die door de CCP als subversief worden aanzien; een gevaar voor de legitimiteit van het Chinese binnenlandse autoritaire regime. De ganse Chinese maatschappij en staatsstructuur

moeten er alles aan doen om deze heerschappijdoelen te verwezenlijken. De CCP heeft daarvoor een buitenlands beleid opgezet dat steunt op manipulatie, beïnvloeding en subtiele dwang. Zowat ieder land ter wereld is reeds uitgebreid het doelwit geweest van inmenging en economische chantage door China. De economische overhand wil China halen door de massale verwerving van technologie door industriële spionage. De Chinese inlichtingendiensten zetten al decennia in op de systematische transfer van hoogtechnologische kennis om hun eigen economisch wetenschappelijk potentieel te verhogen, zonder investering in onderzoek en ontwikkeling. Ook al hebben de meeste Chinese bedrijven legitieme commerciële doelen, toch worden ook zij geacht de belangen van de CCP te dienen. In 2007 werd het Duizend Talenten Plan geïmplementeerd: het uitzenden of instrumentaliseren van in het buitenland hooggekwalificeerde Chinezen om kennis en gegevens te stelen. In 2017 werden alle Chinese bedrijven en onderdanen in het buitenland wettelijk verplicht om volledige medewerking te verlenen aan de activiteiten van Chinese inlichtingendiensten. Doen zij dat niet, dan worden achtergebleven familieleden onder druk gezet.

Zeebrugge

De implementatie van de Chinese overmacht gebeurt via een subversieve strategie, waarbij de CCP ervoor zorgt dat andere landen zwaar afhankelijk worden van Chinese bedrijven, om vervolgens die afhankelijkheid als een politiek wapen te gebruiken. Zo verleidt China overheden, waaronder ook de Belgische, met aantrekkelijke investeringen waardoor kritieke sectoren en infrastructuur in Chinese handen komen. Met die investeringen wordt dan niet alleen technologie en kennis doorgesluisd naar China, maar met die bedrijven worden overheden onder druk gezet zodat ze doen wat Peking wil. In negen Europese landen hebben Chinese bedrijven verscheidene luchthavens, zeehavens, en windmolenparken in handen en draait de telecom op Chinese technologie. De havens van Rotterdam, Antwerpen en Zeebrugge

zijn voor een groot deel Chinees. Ook de Griekse haven van Piraeus en de Spaanse havens van Bilbao en Valencia worden door de Chinezen gecontroleerd. Chinezen kochten onlangs Borit, het in Geel gelegen topbedrijf voor waterstoftechnologie, terwijl milieu-minister Tinne van der Straeten in het Parlement uitlegde dat ze België in de wereldtop zou brengen inzake waterstofenergie.

Discreet

Experten zien deze overnames als deel van een langetermijnstrategie om onder de radar de mondiale militaire aanwezigheid van China te versterken. De aanwezigheid van de PLAN, de People Liberation Army Navy, in de Middellandse Zee is groot en

In het buitenland werkende Chinezen zijn verplicht hun inzichten te delen met de inlichtingendiensten

groeit ook steeds aan. Interne militaire documenten spreken van 'trage infiltratie': discrete overname van en versterken van de aanwezigheid op strategische locaties.

Het tweede luik van de strategie is het rekruteren en cultiveren van politieke elites om te handelen op manieren die Chinese belangen goed uitkomen, en om positieve PR ervoor te verzorgen, onder meer door het goedpraten van mensenrechtenschendingen en het promoten van de autoritaire regeringsvorm van de CCP. China zet hard in op het onderhouden van een complex en diep verweven netwerk van de eigen diaspora. Ook buitenlandse sympathisanten, medestanders, beïnvloedingsagenten en spionnen worden geïnstrumentaliseerd in parlementen, partijen, NGO's, denktanks, universiteiten en grote bedrijven. Deze grootschalige inmengingsoperatie wordt vanuit Peking aangestuurd door de inlichtingendienst, het Ministerie

van Staatsveiligheid (MSS), die een hele resem aan onderliggende structuren en frontorganisaties onder zich heeft. Door de infiltratie van mediabedrijven, uitgeverijen en universiteiten, worden kritische houdingen ten aanzien van de CCP gecensureerd en worden boodschappen verspreid die de waarden van de democratie en de rechtsstaat ondermijnen om het Chinese regime als superieur model voor te stellen. Internationaal wil China dus beïnvloeden. De CCP versterkt de Chinese positie in multilaterale organisaties zoals de Verenigde Naties, om beslissingen af te dwingen die gunstig zijn voor China. Organisaties die als nadelig gezien worden, worden van binnenuit ondermijnd, vaak via andere landen die China steunen of moeten steunen, om te kunnen blijven genieten van ontwikkelingsgeld. Veel ontwikkelingslanden en naties die buiten de westerse invloedssfeer vallen geraken zo in het Chinese net verstrikt. Langs deze organisaties stelt de CCP westerse normen rond mensenrechten, de vrijheid van informatie (China wil zijn systeem van gecontroleerd internet internationaal geïmplementeerd zien), klimaatinspanningen, en intellectuele eigendom in vraag, en verbreedt het het bereik van het Zijderoute-initiatief. De Europese landen en instellingen worden hierbij in het bijzonder gevisieerd, om interne verdeeldheid te zaaien en de afstand tussen Europa en de Verenigde Staten te vergroten. Maar ook om Europese steun te krijgen, of althans tegenstand te vermijden. China is inmiddels heel bedreven gebleken in het saboteren van verscheidene Europese initiatieven waar het niet gelukkig mee is, door lidstaten ertoe te bewegen zich te verzetten.

Chinees spionage

De Europese instellingen in Brussel zijn uiteraard een primair doelwit van Chinese spionage. De CCP bouwt zijn internationale economische macht verder uit en hanteert die als een wapen. Het CCP-programma van beïnvloeding en inmenging is doordacht, wijd verstrengd, en wordt ondersteund door enorme middelen en technologie. De Chinese economische chantage, intimidatie, en diefstal zijn tot nu toe heel doeltreffend, omdat die meestal heel subtiel plaatsvinden. Die macht wordt alleen maar versterkt wanneer het Westen die Chinese macht met open armen toelaat. In die zin is China wel degelijk een gevaar en een dreiging voor onze democratische waarden en vrijheden, net als voor ons wetenschappelijk-economisch potentieel en voor onze nationale soevereiniteit. Als de buitenlandse strategie zwaarder zal doorwegen om de binnenlandse economische neergang te compenseren, dan is de kans groot dat de beïnvloeding nog in intensiteit zal toenemen. Alle sectoren moeten zich meer bewust worden van de politieke en economische risico's verbonden aan een al te hechte verbintenis met China.

Kenneth Lasoen is docent "Intelligence" en geheime diensten aan de Universiteit Antwerpen.

Hervé Schrans is voormalig zakenbankier. Hij werkte 10 jaar in Azië en adviseerde ondermeer de Chinese regering bij de herstructurering van overheidsbedrijven.

EEN VLAAMSE REPUBLIEK zal groen én sociaal zijn, of niet zijn

• **Johan Sanctorum** is filosoof-publicist en Doorbraak-columnist.

Nationalisme en ecologisme, twee loten van één stam?

Enkele weken geleden leverde de Vlaamse regering na twee dagen vergaderen een 'klimaatplan' af dat met haken en ogen aaneen hangt. Het is broddelwerk dat helemaal op zijn Belgisch tot stand is gekomen: als compromis en gekenmerkt door weinig echte visie. Vervolgens rolden de Vlaamse en de Belgische milieuministers over de grond omtrent kernenergie en gascentrales. Een weinig verheffend vertoon. Dat het Vlaamse politieke landschap in hoge mate door de Belgische ziekte is getekend, zullen weinigen nog betwisten. De huidige regering-Jambon is misschien wel de zwakste van heel de reeks, sinds Gaston Geens in 1981 voorzitter werd van wat toen nog de Vlaamse Executieve heette.

Het Deense model

Het Vlaamse beleid morrelt in de marge en ver-toont, om dat versleten woord toch nog maar eens te gebruiken, een stuitend gebrek aan ambitie. Ook al neemt men een reclamebureau onder de arm om slogans te verzinnen zoals 'Verbeelding werkt'. Studiereizen van excellenties naar Kopenhagen bevesti-

gen alleen maar deze achterstand. Terwijl vandaag constant de Scandinavische landen, meer bepaald Denemarken, als gidslanden worden voorgesteld, is Vlaanderen lichtjaren verwijderd van het natiebeseft dat Denemarken, qua inwonersaantal vergelijkbaar met Vlaanderen, voortstuwt en tot kwaliteitsnorm maakt.

De zorg voor milieu en klimaat -jawel-, traditioneel een linkse materie, gaat in Denemarken samen met rechtse thema's als migratie en inburgering, het identitaire verhaal dus. Het land maakt zich op om tegen 2050 klimaatneutraal te zijn en voor 100% van duurzame energie af te hangen. Nu al leveren ze via dikke kabels energie, afkomstig van de windmolens, aan...

België en Vlaanderen.

Denemarken heeft een van de strengste asielwetten van de EU en verwacht van elke inwijkeling dat die de landstaal beheerst. Geen sprake van door het buitenland bestuurde moskeeën. Is er een verband tussen beide? Natuurlijk wel: nationalisme en ecologisme, identiteit en milieuzorg, gaan hier hand

in hand. Dat de klimaatkwestie de Denen beroert, is geen gevolg van een geitenwollensokkenverhaal, maar komt voort uit het besef dat je als gidsland niet op de anderen moet wachten, dat dit met fierheid en zelfbewustzijn te maken heeft, en dat zo'n klimaattransitie niet alleen geld kost maar ook geld opbrengt: het stimuleert een innovatieve industrie, met nieuwe jobs en een gezondere leefomgeving.

Zweeppartijen en paddenstoelen.

Als we spreken over de Belgische ziekte, dan is de participatie een van de symptomen ervan. Partijen mesten zichzelf vet met dotaties -waarmee zelfs echte beleggingsspecialisten aan het werk gaan- en fungeren als staten-in-de-staat. Hun uitgaven voor propaganda zijn bovenmatig hoog, wat hun waterhoofd nog doet toenemen. In dat opzicht lijken ze zelfs op partijen in communistische regimes. De voorzitter bepaalt de rangorde op een verkiezingslijst en meteen ook wie er naar het parlement wordt gestuurd: populaire stemmenbrengers en tegelijk brave, volgzame partijsoldaten die op het juiste knopje drukken. Samen bedisselen de partijvoorzitters onderling hoe ze de macht gaan verdelen en welke partij welke ideologische brokken krijgt om het kiesvee te paaien.

Dat is allemaal bekend, ik vertel u niets nieuws. In feite kent Vlaanderen alleen maar machtspartijen, waarvan er een aantal in de regering zitten en de rest warmt zich op in de oppositie voor een volgende gelegenheid. Alleen het Vlaams Belang en de PVDA mogen zich echte oppositiepartijen noemen. Het Vlaams Belang oefent net als zweeppartij grote invloed uit, ondanks of misschien net door het cordon sanitaire. Dat is een meerwaarde voor de democratie. Er moeten zweeppartijen zijn die hun energie halen uit de kritische massa, de ontevredenheid en het burgerlijk ongenoegen. Niet toevallig is het Vlaams Belang ook de enige Vlaamse partij die voor echte onafhankelijkheid gaat, en dus een ont koppeling van de Belgische ziekte.

Wat Vlaanderen echter nog mist, zijn andere kleine partijen die zich in de belangstelling werken met thema's waar de anderen geen aandacht voor hebben. Ik noem ze de 'paddenstoelen'. Zij schieten in één nacht omhoog en doen de rest van het politieke landschap's morgens hevig schrikken. Het zijn zogenaamde disruptieve elementen, spelbrekers die het vredige politieke landschap verstoren. Zowel voor het federale Belgische parlement als voor het Vlaamse parlement geldt een kiesdrempel van 5%, bedoeld om deze vreemde vogels uit het halfrond te houden.

Zwarte zondag

Af en toe breekt zo'n paddenstoel toch doorheen het plafond en veroorzaakt hij een aardverschuiving. De fameuze Zwarte Zondag van 24 november 1991 was de onmiddellijke aanleiding tot het cordon sanitaire, een antidemocratische constructie waarin de Vlaamse groenen een hoofdrol vertolkten, zie verder. Daarnaast doken wel eens fantaisistische piraten op zoals ROSSEM, de een manspartij van Jean-Pierre Van Rossem die overigens op diezelfde

Zwarte Zondag in een klap drie parlementaire zetels haalde. Groot alarm, want de aanstichter riep bij de eedaflegging van Albert II 'Vive la république!'.

Het immuniteitssysteem van het politieke establishment verdraagt zo'n explosieve paddenstoelen niet: het status quo regeert, ook in Vlaanderen. De systeempartijen, te weten N-VA, Open Vld, Vooruit, CD&V en Groen voelen zich best in hun nopjes, in de wetenschap dat de zweeppartij die momenteel in de peilingen 25% haalt, toch niet meespeelt. Hun angst voor verandering en systeemverstoring is groter dan hun onderlinge onenigheid. Ook typisch Belgisch overigens.

De machtsgreep van groenlinks

Voor Groen, dat zoals gezegd de architect van het cordon leverde, staat er nog iets anders op het spel: er mag vooral geen rechtse milieupartij opduiken, een soort 'Deense' formatie die nationalisme met ecologisme zou verzoenen. Dat zou vermoedelijk het einde van Groen in Vlaanderen betekenen. Tijd voor een korte reconstructie.

Zoals algemeen geweten liggen de wortels van de huidige Vlaamse groenen in de Agalev-beweging van jezuïet-leraar Luc Versteylen die in de jaren '60 van vorige eeuw zijn leerlingen aan het Borgerhoutse Xaveriuscollege wist te begeisteren met een verhaal rond spiritualiteit, respect voor de natuur en een andere levensstijl, tegen de industriële wildgroei en het consumentisme. Hoewel de beweging in Vlaanderen op veel sympathie kon rekenen was dit toen in hoofdzaak toch een Antwerps-Kempisch verhaal. Bekende acties waren onder meer deze tegen het Duwvaartkanaal in 1973, Red de Voorkampen, de actie voor het behoud van het polderdorp Doel en de Groene Fietsers. De insteek was zacht-anarchistisch en uitgesproken anti-establishment. Pikant detail: Luc Versteylen komt uit een flamingant nest met een collaboratieverleden.

Vanaf 1977 deed Agalev mee aan de verkiezingen. Versteylen moest met lede ogen aanzien hoe de partij door links geïnfiltrerd werd, en een nieuwe generatie zich aandiende van apparatsjiks die geen zweeppartij maar een machtspartij voor ogen hadden. Mieke Vogels, Magda Aelvoet, Jos Geysels en Vera Dua waren de sterhouders van deze aankomende elite.

Het immuniteitssysteem van het politieke establishment verdraagt geen explosieve paddenstoelen

Hun agenda was de uitbouw van een centralistisch apparaat, hun bijbel van het linksgroene cultuurmarxisme, gepropageerd door de 68'er Rudi Dutschke, lid van de Rote Armee Fraction en nadien tot groene jongen verveld, evenals studentenleider Daniel Cohn-Bendit die het zelfs tot Europarlementslid voor de Duitse groenen schopte. Het is daar dat de associatie tussen ecologisme en linksdraaiend globalisme zich voltrok. De grootste impact had zonder twijfel Jos Geysels, de man die aan de basis lag van het cordon sanitaire en resoluut ging voor machtsdeelname. Geysels 'zuiverde' de partij van de Versteylen-idealisten, ontpopte zich als een potentiaat, en cumuleerde de job van parlements lid met die van partijsecretaris, tegen de partijstatuten in.

Belgicistisch oerverbond met Ecolo

Jos Geysels was ook de architect van de toenadering tot het ACV, toen allicht nog het belangrijkste machtsbastion in Vlaanderen en België. Meteen sneed hij ook de banden door die nog restten met wat we de Vlaamse grondstroom kunnen noemen, en ging voor een multicult-ideologie waar Jan met de Pet geen boodschap aan had, maar integendeel zijn thuisgevoel door zag verdampen. Een malaise die het toenmalige Vlaams Blok heel goed aanvoelde. Nadien zou de ex-Agalev-secretaris als voorzitter van Boek.be de aan die partij gelinkte Uitgeverij Egmont uit de Antwerpse boekenbeurs decennialang weren, een discriminatie die pas in 2018 door een rechtbank werd teniet gedaan.

Het belgicistische oerverbond met Ecolo maakte dat Geysels en co mee de beslissende stap hebben gezet om het allochtone kiespubliek aan te trekken, zich rekkelijk op te stellen tegenover de islam, en zelfs te gaan voor het onverdoofd slachten. Meteen brokkelde ook het contact verder af met de Vlaamse grondstroom en het identitaire verhaal dat stichter Luc Versteylen nog wél uitdroeg. Agalev aka Groen

“De groenen hebben zich diep in het Belgische pluche genesteld”

werd het model van een belgicistische systeempartij die enkel een niche van hoogopgeleide stadsintellectuelen kon boeien.

De groenen hebben zich onder Verhofstadt I behoorlijk diep in het Belgische establishment genesteld en zijn daar eigenlijk mentaal nooit meer uitgegroeid. Ze genoten van de macht en stelden zich tevreden met dode muizen als de ecotaks op drankverpakkingen en de fameuze kernuitstap. Het polderdorp Doel werd probleemloos opgeofferd en de onteigeningsprocedures ingezet. Maar vooral de medewerking aan de voor Vlaanderen bijzonder nadelige vijfde staats-hervorming, bezegeld in het beruchte Lambermont-akkoord, zou de Vlaamse groenen definitief het etiket opleveren van belgicistische establishmentpartij. Als toemaatje kregen we de snel-Belgwet er bovenop.

Noteer dat de Volksunie, vooral de jonge garde, wél het groene gedachtegoed aan een progressief Vlaams-nationalisme probeerde te koppelen en daar begin de jaren '70 zelfs een congres aan wijdde. Ook de Vlaamse Volksbeweging sprak zich begin de jaren '70 nog duidelijk uit voor een milieubewuste politiek en steunde de grote betoging in Vilvoorde in oktober 1972. Maar na het verdwijnen van de Volksunie werd het ecologische thema in groeiende mate door groenlinks gemonopoliseerd. Rechts liet het gebeuren. De N-VA ging vanaf haar ontstaan in 2001 voor een neoliberale lijn, hield zich ver van alle ecologische thema's en riep de groenen (met de sossen) zelfs uit tot vijanden van Vlaanderen.

Eco-nationalisme

Tot op vandaag zitten we in deze tweedeling. Het verklaart ook de nauwelijks verholten onverschilligheid waarmee minister-president Jan Jambon en zijn partij de milieuthema's aanpakken, zelfs al levert de N-VA vandaag de verantwoordelijke minister, in casu Zuhal Demir. Heel het recent ontplofte PFOS-schan-

daal ademt schuldig verzuim uit en een rechts-liberaal dogma over het absoluut primaat van de economie versus gezondheid, een al lang voorbijgestreefde visie die ze er in Denemarken zeker niét op nahouden.

Wat ons weer tot het vertrekpunt van dit essay brengt. Het is helemaal niet vanzelfsprekend dat groenlinks het ecologisch domein monopoliseert, en zelfs niet de klimaatbeweging. Dat is een gevolg van historische processen én van de manier hoe het Belgische regime zijn steunpilaren koestert. Het is wachten op een politiek programma dat Vlaamse natievorming koppelt aan een toekomstgerichte, ambitieuze -sorry weer voor deze dooddoener- kijk op milieu én klimaat. Sterke mentale weerbaarheid, zin voor soevereiniteit en een door pragmatisme ingegeven 'grote kuis'-idee moeten hier samengaan. Of zoals Voltaire aan het einde van Candide schrijft: *Il faut cultiver notre jardin*, begin met voor eigen deur te wegen.

Dit rechtsgroen réveil moet het republikeins-ecologisch verhaal op scherp zetten. Zonder eerbied voor natuur, zonder zuivere lucht en water, geen levensruimte voor een volk. Een sterk sociaal programma, een vangnet maar geen hangmat, hoort daar evenzeer bij. De res publica kan niet louter gegrondvest zijn op individualisme en het ultra-liberale elk-voor-zich-motto. Dat er geen 'draagvlak' zou zijn voor dit eco-nationalisme, is een non-argument dat ook het idee van Vlaamse onafhankelijkheid als utopisch afdoet. Politieke partijen moeten misschien de missie op zich nemen om een draagvlak te creëren als er geen is. Energie-onafhankelijkheid en het definitief opheffen van de olieverlating ten voordele van duurzame zelfwinning kunnen sterke mentale hefboomen zijn. Tijd overigens dat Vlaanderen zijn energiewinning in handen neemt, ontkoppelt van de Franse Engie-voogdij, en gaat voor een

“We moeten meer perifeer denken”

eigen productieapparaat. Ook hierin kan het Deense gedecentraliseerde model (lokale autonome elektriciteitsproductie, bijvoorbeeld door warmterecuperatie van fabrieken) inspireren.

In de periferie

Tijd dus voor een nieuw verhaal dat de Vlamingen uit hun Lamme Goedzakkige lethargie schudt. *Plus est en vous* is een oud Frans spreekwoord dat meer aanpoort dan het zelfvoldane 'wij zijn beter'. De groene republikeinen moeten, behalve voor de traditionele groene thema's, tegelijk gaan voor kwaliteitsonderwijs, taalzorg, een sterke leidcultuur gebaseerd op het Europese waardenstelsel. Allemaal 'rechtse' thema's die, ondanks de cultuurmarxistische kaping, perfect samengaan met ecologisch bewustzijn. Het zijn twee loten van één stam. Het eindelijke ter ziele gaan van de Belgische constructie is mee afhankelijk van deze shift. De EU, die als de dood is voor dit soort autonomistische tendensen, ziet Brussel en België als centrale ankers voor het multiculturele eenheidsdenken, waardoor ze ook resoluut de zijde van het Spaanse centrale regime kiest tegen de Catalaanse eis tot zelfbestuur.

Misschien moeten we daarom ook meer perifeer gaan denken. In zijn boek *The Edge of the World – How the North Sea made us who we are* (vertaald als: 'Aan de rand van de wereld. Hoe de Noordzee ons vormde') beschrijft historicus en journalist Michael Pye treffend hoe de volkeren aan de Noordzee al in de vroege middeleeuwen sterk op autonomie gesteld waren en er 'moderne' opvattingen op na hielden inzake economie, justitie, wetenschap, ethiek, kunst. Ze waren niet achterlijk, maar integendeel vooruitstrevender en fijnzinniger dan de regimes die hen probeerden te onderwerpen. Van de Vikings (Denemarken!) over de Friezen, de Vlamingen, en jawel, ook de Saksen, de Hanzesteden tot de Watergeuzen in de Spaanse tijd: het culturele hart van Europa ligt niet in het midden maar in de periferie. Pye besluit, en dat citaat wil ik u niet onthouden:

'Als we het vandaag over Europa hebben, komt Karel de Grote vaak ter sprake met zijn gecentraliseerde rijk. Alleen: dat werkte niet. Ik ben niet blij met het centralisme van de Europese Unie: de macht gaat uit van het centrum naar de marge en dat is fundamenteel conservatief. We hebben nood aan de vrijheid en de dynamiek van de randen, aan de energie die voortkomt uit de uitwisseling en botsing van ideeën. We kunnen het beter over het Europa van de regio's hebben. Waarom zijn we daar zo bang voor?'

Inderdaad, waar zijn we bang voor? □

Johan Sanctorum (Oostende, *1954) is filosoof-publicist en Doorbraak-columnist. Hij publiceerde bij Doorbraak-Uitgeverij De Langste Mars (over mei '68), Na het journaal volgt het nieuws (over de Vlaamse media), en Politiek incorrect (de titel zegt het). In oktober van dit jaar werd de reeks voltooid met 'Terug naar Malpertus – Over humor en satire in het wokedtijdperk'. Een boek over bovenstaand thema (econationalisme) is in voorbereiding.

MIET BINNEN
ZONDER QR-CODE?
BENDE
SCHAPEN!

VAN TOL

Gebeten door DOORBRAAK ?

Doorbraak Magazine verschijnt voortaan viermaal per jaar.

Op **Doorbraak.be** kan u dagelijks terecht voor een mix van onafhankelijke journalistiek, opiniestukken en columns.

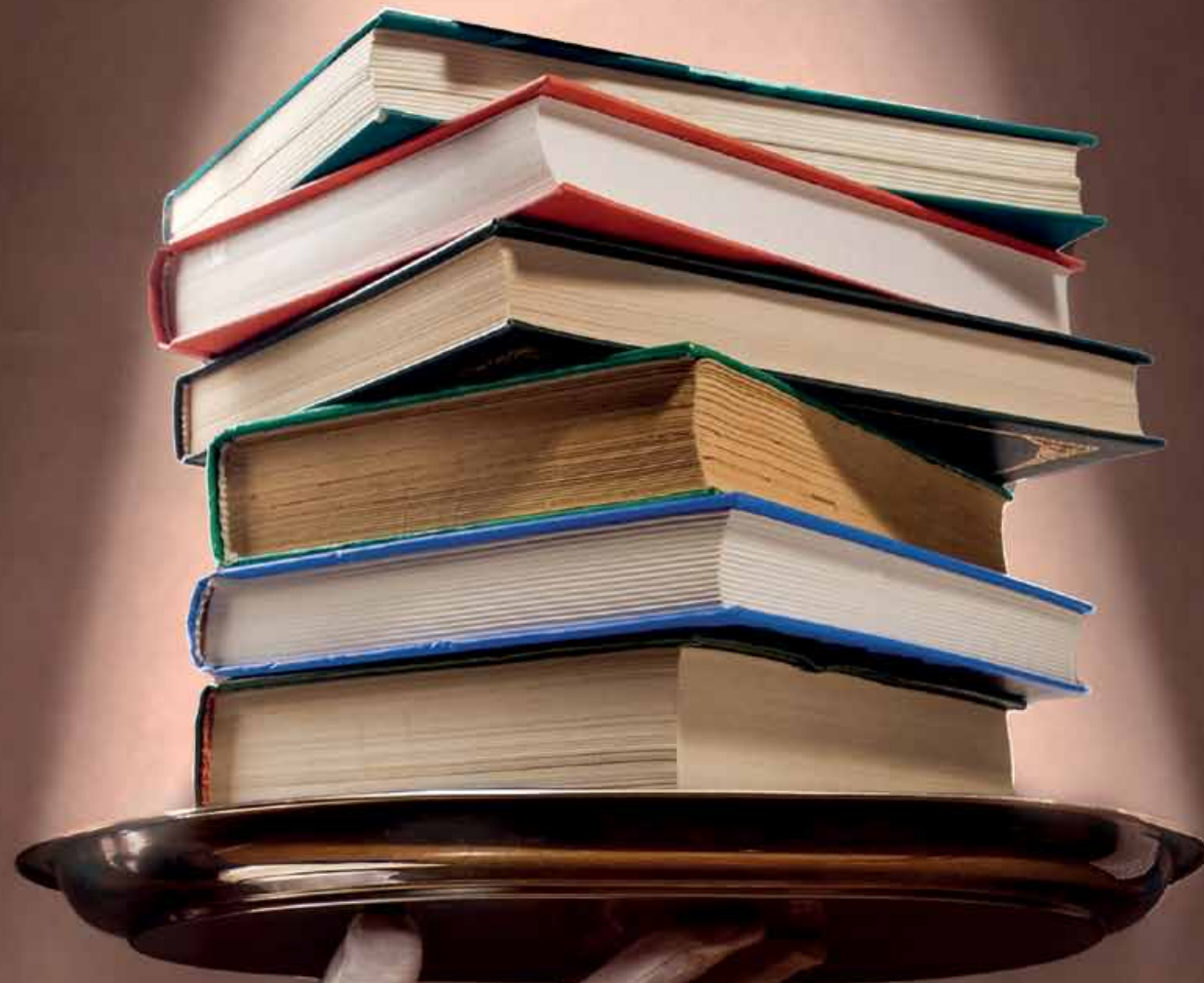
Abonnementsformules?

- Een jaarabonnement op het magazine (4 nummers/jaar) kost 40 euro
- Een abonnement op Doorbraak.be kost 9 euro/maand of 90 euro/jaar
- Voor 150 euro/jaar wordt u Vriend van Doorbraak
(abonnement op site + magazine , uitnodiging voor evenementen, kortingen,...)

Alle info op www.doorbraak.be/doorbraak-plus/

**“Voor mij twee
pintjes, een koffie ...
en een Koch”**

[HTTPS://BOEKEN.CAFE/](https://boeken.cafe/)

Met de HospiPlus-verzekeringen speel je op zeker

(Etheningsnummer verzekeringsonderneming 250/01 - verzekeringsinstellingssysteem 2008)

6 formules:

Kostendekkend (basis)
HospiPlan & AmbuPlan

Kostendekkend (comfort)
HospiPlus & AmbuPlus

Naast jouw groepsverzekering
HospiContinu

Vaste vergoeding
HospiForfait

Tandverzekering
TandPlus

Medische kosten
MaxiPlan

Ontdek meer voordelen op vnz.be of bel 015 28 90 90

VNZ, verrassend voordelig

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds